

Priimta: 2021 m. gruodžio 3
d.

Vieša
GrecoRC5(2020)1

PENKTASIS VERTINIMO ETAPAS

Centrinės vykdomosios valdžios (aukščiausios vykdomosios funkcijos) bei teisėsaugos institucijų korupcijos prevencija ir atsparumo korupcijai skatinimas

VERTINIMO ATASKAITA

LIETUVA

Priimta
89-ajame GRECO plenariniame posėdyje (Strasbūras, 2021 m.
lapkričio 29 d.- gruodžio 3 d.)

Group of States against Corruption
Groupe d'États contre la corruption

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

TURINYS

I. SANTRAUKA	4
II. ĮVADAS IR METODIKA	6
III. KONTEKSTAS	7
IV. CENTRINĖS VYKOMOSIOS VALDŽIOS INSTITUCIJŲ (AUKŠČIAUSIOS VYKDOMOSIOS FUNKCIJOS) KORUPCIJOS PREVENCIJA	9
VALDYMO SISTEMA IR AUKŠČIAUSIOS VYKDOMOSIOS FUNKCIJOS	9
<i>Valdymo sistema</i>	9
<i>Respublikos Prezidentas</i>	9
<i>Vyriausybė</i>	11
<i>Aukščiausių valdžios pareigūnų statusas ir atlyginimas</i>	13
KOVOS SU KORUPCIJA IR ATSPARUMO KORUPCIJAI POLITIKOS REGULIAVIMO IR INSTITUCINĖ SISTEMA	15
<i>Kova su korupcija ir atsparumo korupcijai politika</i>	15
<i>Institucinė sistema</i>	16
<i>Etikos principai ir elgesio taisyklės</i>	17
<i>Informuotumas</i>	19
CENTRINĖS VYKDOMOSIOS VALDŽIOS VYKDOMOSIOS VEIKLOS SKAIDRUMAS IR PRIEŽIŪRA	20
<i>Galimybė gauti informaciją</i>	20
<i>Teisėkūros proceso skaidrumas</i>	21
<i>Trečiosios šalys ir lobistai</i>	22
<i>Kontrolės mechanizmai</i>	23
INTERESŲ KONFLIKTAI	25
DRAUDIMAS AR APRIBOJIMAS VYKDYTI TAM TIKRĄ VEIKLĄ	26
<i>Nesuderinamumas, papildoma veikla ir finansiniai interesai</i>	26
<i>Sutartys su valstybės institucijomis</i>	27
<i>Dovanos</i>	27
<i>Netinkamas valstybės išteklių naudojimas, netinkamas įslaptintos informacijos naudojimas</i>	27
<i>Apribojimai pasibaigus tarnybai</i>	28
TURTO, PAJAMŲ, ĮSIPAREIGOJIMŲ IR INTERESŲ DEKLARACIJA	28
<i>Deklaravimo reikalavimai</i>	28
<i>Priežiūros mechanizmai</i>	31
ATSKAITOMYBĖ IR VYKDYMO UŽTIKRINIMO MECHANIZMAI	33
<i>Baudžiamasis procesas ir neliečiamybė</i>	33
<i>Su baudžiamąja atsakomybe nesusiję vykdymo užtikrinimo mechanizmai</i>	33
<i>Statistika</i>	35
V. TEISĖSAUGOS INSTITUCIJŲ KORUPCIJOS PREVENCIJA	37
TEISĖSAUGOS IR (ARBA) POLICIJOS INSTITUCIJŲ ORGANIZACIJA IR ATSKAITOMYBĖ	37
<i>Įvairių teisėsaugos institucijų apžvalga</i>	37
<i>Atrinktų teisėsaugos institucijų veiklos organizavimas ir atskaitomybė</i>	37
<i>Galimybė gauti informaciją</i>	40
<i>Visuomenės pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis</i>	40
<i>Profesinės sąjungos ir profesinės organizacijos</i>	41
KOVOS SU KORUPCIJA IR ATSPARUMO KORUPCIJAI POLITIKA, REGULIAVIMO IR INSTITUCINĖ SISTEMA	42
<i>Kovas su korupcija ir atsparumo korupcijai politika</i>	42
<i>Rizikos valdymo priemonės korupcijos rizikos zonose</i>	43
<i>Slaptos operacijos ir kontaktų su informatoriais bei liudytojais tvarkymas</i>	44
<i>Etikos principai ir elgesio taisyklės</i>	44
<i>Konsultacijos, mokymas ir informuotumas</i>	46
ĮDARBINIMAS, KARJERA IR TARNYBOS SĄLYGOS	47
<i>Pirminė atranka ir įdarbinimas</i>	47
<i>Patikrinimas</i>	Error! Bookmark not defined.
<i>Paaukštinimas tarnyboje</i>	48
<i>Veiklos vertinimas</i>	49
<i>Rotacija</i>	51

<i>Tarnybos santykių nutraukimas ir atleidimas iš pareigų</i>	<i>51</i>
<i>Atlyginimai ir išmokos</i>	<i>51</i>
INTERESŲ KONFLIKTAI	52
DRAUDIMAS AR APRIBOJIMAS VYKDYTI TAM TIKRĄ VEIKLĄ.....	52
<i>Nesuderinamumas, papildoma veikla, finansiniai interesai</i>	<i>52</i>
<i>Dovanos</i>	<i>54</i>
<i>Netinkamas valstybės išteklių naudojimas</i>	<i>55</i>
<i>Netinkamas įslaptintos informacijos naudojimas, kontaktai su trečiosiomis šalimis</i>	<i>55</i>
<i>Apribojimai pasibaigus tarnybai.....</i>	<i>55</i>
TURTO, PAJAMŲ, ĮSIPAREIGOJIMŲ IR INTERESŲ DEKLARACIJA	56
<i>Deklaravimo reikalavimai</i>	<i>56</i>
<i>Priežiūros mechanizmai.....</i>	<i>56</i>
PRIEŽIŪRA IR VYKDYMO UŽTIKRINIMAS	57
<i>Vidinė priežiūra.....</i>	<i>57</i>
<i>Išorės priežiūra</i>	<i>57</i>
<i>Skundų sistema.....</i>	<i>58</i>
PRIEVOLĖ TEIKTI ATASKAITAS IR PRANEŠĖJŲ APSAUGA	58
<i>Prievolė teikti ataskaitas</i>	<i>58</i>
<i>Pranešėjų apsauga</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
VYKDYMO PROCEDŪRA IR SANKCIJOS.....	60
<i>Drausminės ir kitos administracinės procedūros</i>	<i>60</i>
<i>Baudžiamasis procesas ir imunitetai</i>	<i>61</i>
<i>Statistika.....</i>	<i>61</i>
VI. REKOMENDACIJOS IR TOLESNI VEIKSMAI.....	65

I. SANTRAUKA

1. Šioje ataskaitoje vertinamas Lietuvoje galiojančios aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų (Respublikos Prezidento, ministrų ir politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojų), taip pat Lietuvos policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų korupcijos prevencijos sistemos veiksmingumas. Ataskaita siekiama paremti šalyje vykstančius svarstymus apie tai, kaip sustiprinti skaidrumą, sąžiningumą ir atsakomybę visuomenės gyvenime.
2. Kova su korupcija jau daugelį metų yra vienas iš svarbiausių Lietuvos politinių prioritetų, todėl sukurta išsami norminė ir institucinė sistema. Tačiau dar galima būtų patobulinti taikomų taisyklių įgyvendinimą, korupcijos prevenciją ir bendrą koordinavimą. Siekiant spręsti šias problemas, 2022 m. sausio 1 d. įsigalios naujas Korupcijos prevencijos įstatymas. Jame numatyta, kad viešojo sektoriaus institucijos yra labiausiai atsakingos už jų pačių ir jų darbuotojų korupcijos prevenciją. GRECO palankiai vertina šį posūkį link korupcijos prevencijos sistemos, grindžiamos subsidiarumo principu. Jei kiekviena institucija veiksmingai kurtų, įgyvendintų ir prižiūrėtų savo kovos su korupcija politiką, vadovaudamasi teisės aktais ir remiama Specialiųjų tyrimų tarnybos bei Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (toliau - VTEK), tuomet galėtų būti sukurta veiksminga ir brandi korupcijos prevencijos sistema, tačiau, kad tokia sistema veiktų praktiškai, reikia laikytis kelių sąlygų.
3. Ataskaitoje pabrėžiama, kad dabartinės etikos taisyklės, taikomos tiek asmenims, kurie atlieka aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas, tiek teisėsaugos institucijų darbuotojams, yra pernelyg bendro pobūdžio. Jas reikia iš dalies pakeisti ir papildyti praktinėmis gairėmis, ypač apie interesų konfliktus, įskaitant dovanas ir kitą naudą, kontaktus su trečiosiomis šalimis ir pan. Ministrai ir politiniai patarėjai, pradėdami eiti pareigas, turėtų būti sistemingai supažindinami su sąžiningumo standartais ir elgesiu, kurio iš jų tikimasi. Atsižvelgiant į tai, kad ateityje jiems teks pagrindinis vaidmuo taikant subsidiarumo principu grindžiamą korupcijos prevencijos modelį, ministrai taip pat turėtų būti supažindinti su būdais ir priemonėmis, kaip užtikrinti veiksmingą kovos su korupcija politikos vientisumą ir įgyvendinimą savo ministerijose.
4. Ataskaitoje patvirtinama, kad yra sukurta sistema, susijusi su viešosios informacijos prieinamumo skaidrumu, taip pat priimtas naujas įstatymas dėl lobistinės veiklos. Reikia nustatyti tinkamus viešųjų konsultacijų dėl Vyriausybės teisėkūros iniciatyvų projektų terminus, ministrų ir jų patarėjų darbotvarkės turi būti viešos ir pakankamai išsamios, kad būtų užtikrintas didesnis skaidrumas, taip pat kad Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (VTEK) galėtų geriau stebėti aukščiausio rango politikų ryšius su trečiosiomis šalimis, įskaitant lobistus.
5. Lietuva turi labai plačią (pagal tikslą ir taikymo sritį) informacijos atskleidimo sistemą, kuri apima daug klausimų: nuo bendro skaidrumo iki kovos su korupcija, turto ir neteisėto praturtėjimo stebėsenos bei bendros interesų konfliktų prevencijos. Ji taikoma visiems aukščiausiems politikos ir teisėsaugos pareigūnams. Nors naujasis elektroninis privačių interesų deklaracijų registras neabejotinai yra pažanga, kuri turėtų padėti nuodugniau tikrinti deklaracijas, GRECO pažymi, kad VTEK tokią nuodugnią kontrolę atlieka tik konkrečių tyrimų kontekste, ir rekomenduoja, kad aukščiausių politinių pareigūnų deklaracijų tikslumas būtų tikrinamas reguliariai. Be to, reikia peržiūrėti dabartinę vykdymo užtikrinimo tvarką, patikslinant atitinkamus institucijų vadovų ir VTEK vaidmenis, užtikrinant, kad ministrų ir jų

patarėjų galimų pažeidimų tyrimus atliktų nepriklausoma institucija, ir peržiūrint, ar Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatyme numatytos sankcijos yra veiksmingos aukščiausių politinių pareigūnų atveju.

6. Kalbant apie teisėsaugos pareigūnus, reikia pasidžiaugti, kad Pranešėjų apsaugos įstatymas yra platus ir išsamus, tačiau jis dar turi įsitvirtinti. Todėl GRECO pasisako už tai, kad būtų rengiami specialūs mokymai ir būtų imtasi veiksmų informuotumui apie šį įstatymą didinti. Policijoje ir Valstybės sienos apsaugos tarnyboje galioja griežtos įdarbinimo, karjeros ir vidaus priežiūros taisyklės, tačiau reikia papildomų priemonių, kad būtų užtikrintas politikos ir sprendimų, susijusių su personalo atsparumu korupcijai (pavyzdžiui, leidimas vykdyti papildomą veiklą), nuoseklumas, visų pirma, kalbant apie įvairias policijos etikos komisijas prie 16 policijos tarnybų. Dar viena sritis, kurioje reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų išvengta interesų konfliktų, yra netinkamas perėjimas į privatųjį sektorių pasibaigus tarnybai („besisukančių durų“ reiškinys).

II. IVADAS IR METODIKA

7. Lietuva tapo GRECO nare 1999 m. ir buvo vertinama pagal pirmąjį (2002 m. kovo mėn.), antrąjį (2005 m. gegužės mėn.), trečiąjį (2009 m. liepos mėn.) ir ketvirtąjį (2014 m. gruodžio mėn.) GRECO vertinimo etapus. Minėtas vertinimo ataskaitas ir vėlesnes atitikties ataskaitas galima rasti GRECO interneto svetainėje (www.coe.int/greco). Penktasis vertinimo etapas pradėtas 2017 m. sausio 1 d.¹

8. Šios ataskaitos paskirtis - įvertinti Lietuvos valdžios institucijų priimtų priemonių, skirtų korupcijos prevencijai ir atsparumo korupcijai skatinimui centrinės vykdomosios valdžios institucijose (aukščiausios vykdomosios funkcijos) ir teisėsaugos institucijose, veiksmingumą. Ataskaitoje pateikiama svarbiausia situacijos analizė, kurioje aptariamos suinteresuotų subjektų pastangos ir pasiekti rezultatai. Joje nustatyti galimi trūkumai ir pateikiamos tobulinimo priemonių rekomendacijos. Pagal GRECO praktiką, rekomendacijos per GRECO delegacijos vadovą siunčiamos Lietuvos valdžios institucijoms, o jos nustato, kurios nacionalinės institucijos ir (arba) įstaigos, bus atsakingos už reikiamų veiksmų atlikimą. Per 18 mėnesių nuo šios ataskaitos priėmimo Lietuva pateikia ataskaitą apie veiksmus, kurių ėmėsi atsižvelgdama į GRECO rekomendacijas.

9. Rengdama šią ataskaitą, GRECO vertinimo grupė (toliau - GET) 2021 m. birželio 14 - 18 d. lankėsi Vilniuje, rėmėsi Lietuvos atsakymais į vertinimo klausimyną (Greco(2016)19), taip pat kita gauta informacija, įskaitant informaciją iš piliečių visuomenės. GET sudarė Juan CHECA DOMÍNGUEZ, policijos inspektorius, Vidaus reikalų ministerijos Nacionalinės policijos generalinio direktorato Viešojo saugumo brigados skyriaus vadovas (Ispanija); Elnur MUSAYEV, prokuratūros Nebaudžiamųjų bylų departamento direktorius (Azerbaidžanas); Monika OLSSON, Teisingumo ministerijos Baudžiamosios teisės skyriaus direktorė (Švedija), ir Alvis VILKS, valstybinės akcinės bendrovės "Latvijas gaisa satiksme" Kokybės užtikrinimo departamento vadovas, buvęs Korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija biuro KNAB direktoriaus pavaduotojas (Latvija). GET paramą teikė GRECO sekretoriato darbuotoja Sophie MEUDAL LEENDERS iš GRECO sekretoriato.

10. GET surengė pokalbius su Teisingumo viceministru, Seimo nariais, taip pat su Respublikos Prezidento kanceliarijos, Vyriausybės kanceliarijos, Teisingumo ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Finansų ministerijos, Lietuvos policijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Seimo kontrolierių įstaigos, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos, Specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – STT), Valstybės kontrolės, Valstybinės mokesčių inspekcijos ir Generalinės prokuratūros atstovais. GET taip pat surengė pokalbius su žiniasklaidos, nevyriausybinių organizacijų, akademinės bendruomenės, teisėsaugos profesinių sąjungų ir verslo organizacijų atstovais.

¹Daugiau informacijos apie metodiką pateikta vertinimo klausimyne, kurį galima rasti GRECO interneto svetainėje.

III. APLINKYBĖS

11. Lietuva yra GRECO narė nuo 1999 m. ir yra vertinta keturiuose vertinimo etapuose, kuriuose buvo nagrinėjamos įvairios temos, susijusios su korupcijos prevencija ir kova su ja². Ji puikiai įgyvendino ankstesniuose vertinimo etapuose GRECO pateiktas rekomendacijas - iki šiol jų buvo įgyvendinta 94 proc. (47 iš 50 GRECO per keturis vertinimo etapus pateiktų rekomendacijų buvo įgyvendintos patenkinamai arba patenkinamai išnagrinėtos).

12. Korupcijos suvokimas Lietuvoje pastaraisiais metais palaipsniui gerėja. Transparency International korupcijos suvokimo indekse³ Lietuva užima 35 vietą tarp 180 šalių, yra surinkusi 60 balų iš 100, tuo tarpu 2011 m. buvo surinkusi 48 balus iš 100. TI 2021 m. Pasaulinio korupcijos barometro duomenimis⁴, 77 proc. respondentų Lietuvoje mano, kad korupcija valdžioje yra didelė problema (ES vidurkis - 62 proc.), o 61 proc. mano, kad Vyriausybę valdo kelios stambios suinteresuotų asmenų grupės (ES vidurkis - 53 proc.). Tuo tarpu Respublikos Prezidento kanceliariją korumpuota laiko tik 7 proc., o Ministro Pirmininko kanceliariją - 19 proc. respondentų (ES šalyse, tokios nuomonės apie Prezidento ir Ministro Pirmininko kanceliarijas vidurkis - 23 proc.). Vertinant policiją, 9 proc. respondentų Lietuvoje mano, kad policija yra korumpuota (ES vidurkis - 11 proc.). Tarp asmenų, turėjusių kontaktų su policija per 12 mėnesių iki tyrimo, 4 proc. teigė davę kyšį (ES vidurkis - 3 proc.) ir 16 proc. pasinaudoję asmeniniais ryšiais (ES vidurkis - 20 proc.).

13. Panašų vaizdą atskleidžia ir kasmet Specialiųjų tyrimų tarnybos užsakymu atliekamas visuomenės nuomonės tyrimas "Lietuvos korupcijos žemėlapis"⁵. Lietuvos gyventojai korupciją vertina kaip penktą pagal aktualumą problemą (iš 18 problemų sąrašo) ir tik 35 proc. ją laiko labai rimta problema. Tai mažiausias procentas nuo 2007 m. Nei Vyriausybė, nei policija nėra laikomos labiausiai korumpuotomis institucijomis. Per apklausoje nagrinėjamą 12 mėnesių laikotarpį 9 proc. Lietuvos gyventojų teigė davę kyšį. Vėlgi, tai žemiausias rodiklis nuo 2007 m., kai 28 proc. gyventojų teigė davę kyšį. Keletas pašnekovų, su kuriais GET susitiko vietoje, patvirtino mažėjimo tendenciją, ypač smulkios korupcijos srityje, tačiau pabrėžė, kad susirūpinimą kelia naudojimas asmeniniais ryšiais.

14. Kaip GRECO pastebėjo ankstesniuose vertinimo etapuose, kova su korupcija jau daugelį metų yra vienas svarbiausių Lietuvos politinių prioritetų, todėl sukurta išsami norminė ir institucinė sistema, kuri visuotinai pripažįstama kaip didžiausia Lietuvos kovos su korupcija vertybė. Tačiau atitinkamų teisės aktų ir taisyklių įgyvendinimą, korupcijos prevencijos priemones ir bendrą šios srities koordinavimą dar būtų galima patobulinti.

15. Siekiant spręsti šias problemas, 2021 m. birželio 29 d. buvo priimtas naujas Korupcijos prevencijos įstatymas⁶, kuris pakeitė beveik 20 metų galiojusį ankstesnį įstatymą. Naujojo

² I vertinimo etapas: Nacionalinių įstaigų, vykdančių korupcijos prevenciją ir kovą su ja, nepriklausomumas, specializacija ir turimos priemonės / Imunitetų apimtis ir taikymo sritis; II vertinimo etapas: Iš korupcijos atvejų gautų pajamų nustatymas, areštas ir konfiskavimas / Viešasis administravimas ir korupcija / Užkirsti kelią tam, kad juridiniai asmenys būtų naudojami kaip skydas korupcijai / Kovai su korupcija skirti mokesčių ir finansų teisės aktai / Korupcijos, organizuoto nusikalstamumo ir pinigų plovimo sąsajos; III vertinimo etapas: Korupcijos kriminalizavimas / Partijų finansavimo skaidrumas; IV vertinimo etapas: Parlamento narių, teisėjų ir prokurorų korupcijos prevencija.

³[2020 - CPI - Transparency.org](https://www.transparency.org)

⁴https://transparency-se.s3.amazonaws.com/uploads/attachment/media/722/GCB_EU_2021_WEB_.pdf

⁵https://stt.lt/data/public/uploads/2021/06/lkz_2020_eng-003.pdf

⁶https://www.stt.lt/data/public/uploads/2021/09/law-on-corruption-prevention-new_2021.pdf

įstatymo įsigaliojimo data - 2022 m. sausio 1 d. Juo siekiama užtikrinti sistemine korupcijos prevencija viešojo sektoriaus institucijose, jo pagrindinės savybės yra šios: 1) pirminė viešojo sektoriaus institucijų atsakomybė užkirsti kelią jų pačių ir jų darbuotojų korupcijai; 2) numatyti tinkamas teises, pareigas ir veiklos garantijas vidaus korupcijos prevencijai; 3) sudaryti sąlygas įvertinti ir palyginti viešojo sektoriaus institucijų atsparumo korupcijai lygį, kad būtų didesnės paskatos įgyvendinti kovos su korupcija priemonės; ir 4) skatinti privataus sektoriaus subjektų dalyvavimą korupcijos prevencijoje.

IV. KORUPCIJOS PREVENCIJA CENTRINĖS VYKDOMOSIOS VALDŽIOS INSTITUCIJOSE (AUKŠČIAUSIOS VYKDOMOSIOS FUNKCIJOS)

Vyriausybės sistema ir aukščiausios vykdomosios funkcijos

Valdymo sistema

16. Lietuva yra nepriklausoma demokratinė respublika (Konstitucijos 1 straipsnis), turinti dvigubą vykdomąją valdžią, kurią vykdo Respublikos Prezidentas, kuris yra valstybės vadovas, ir Vyriausybė. Jie nepriklausomai naudojami savo atitinkamais įgaliojimais. Tačiau kai kuriuos įgaliojimus, aiškiai nurodytus Konstitucijoje, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė vykdo kartu. Įstatymų leidžiamoji valdžia priklauso Lietuvos parlamentui - Seimui, kuris yra vienerių rūmų, sudarytas iš 141 nario, renkamo ketveriems metams.

Respublikos Prezidentas

17. Respublikos Prezidentui⁷ suteikiami pagrindiniai įgaliojimai užsienio politikoje: jis atstovauja šaliai tarptautinių santykių srityje (Konstitucijos 77 ir 84 straipsniai), sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką. Prezidentas/Prezidentė pasirašo tarptautines sutartis, kurios teikiamos Seimui ratifikuoti, Vyriausybės teikimu skiria Lietuvos Respublikos diplomatinis atstovus.

18. Prezidentas taip pat atlieka svarbias vidaus politikos funkcijas: skelbia Seimo rinkimus ir gali jį paleisti. Prezidentas, Seimo pritarimu, skiria Ministrą Pirmininką ir paveda jam sudaryti Vyriausybę. Ministro Pirmininko siūlymu Prezidentas oficialiai skiria ministrus. Prezidentas turi įstatymų leidybos iniciatyvos teisę ir skelbia įstatymus. Jis taip pat gali juos vetuoti ir gali kreiptis į Konstitucinį Teismą. Įgyvendindamas įgaliojimus Respublikos Prezidentas leidžia dekretus. Prezidentas Seimui teikia metines vidaus ir užsienio politikos ataskaitas.

19. Prezidentas yra vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas, vadovauja Valstybės gynyboje tarybai, suteikia aukščiausius karinius laipsnius, Seimo pritarimu skiria ginkluotųjų pajėgų vadą ir saugumo tarnybos vadovą. Ginkluoto užpuolimo atveju Respublikos Prezidentas gali priimti sprendimus dėl gynybos ir paskelbti nepaprastąją padėtį. Visus su tuo susijusius Prezidento sprendimus tvirtina Seimas artimiausiam posėdyje.

20. Prezidentas taip pat atlieka teismų valdžios skyrimo ir siūlymo funkciją: jis teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų ir Aukščiausiojo Teismo pirmininko, taip pat trijų Konstitucinio Teismo teisėjų ir Konstitucinio Teismo pirmininko kandidatūras. Jis skiria Apeliacinio teismo teisėjus ir pirmininką, taip pat apygardos ir vietos teismų teisėjus ir pirmininkus.

21. Be to, Respublikos Prezidentas suteikia pilietybę, teikia malonę nuteistiesiems ir skiria valstybinius apdovanojimus.

22. Prezidentas už savo pareigų vykdymą yra politiškai atsakingas tik tuo atveju, jei šiurkščiai pažeidžia Konstituciją arba sulaužo priesaiką. Kai kuriuos jo dekretus turi parašu patvirtinti Ministras Pirmininkas arba už juos atsakingas ministras. Tačiau taip yra tik diplomatinių

⁷ Respublikos Prezidento pareigos yra nurodytos Konstitucijos 6 skyriuje.

atstovų skyrimo, aukščiausių karinių laipsnių suteikimo, nepaprastosios padėties paskelbimo ir pilietybės suteikimo atvejais.

23. Prezidentui padeda Prezidento kanceliarija, kuriai vadovauja kanceliarijos kancleris. Ją sudaro kelios įvairių sričių patarėjų grupės (Ekonominės ir socialinės politikos grupė, Komunikacijos grupė, Užsienio reikalų grupė ir kt.) ir Prezidento kabinetas. Rengiant šią ataskaitą Prezidento kanceliarijoje iš viso dirbo 62 darbuotojai, įskaitant 42 politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojus (žr. 36 dalį).

24. GRECO sutinka, kad valstybės vadovas turėtų būti įtrauktas į 5-ąjį vertinimo etapą pagal „centrinė vykdomoji valdžia (aukščiausios vykdomosios funkcijos)“, kai jis reguliariai aktyviai dalyvauja kuriant ir (arba) vykdant Vyriausybės funkcijas arba pataria Vyriausybei tokių funkcijų klausimais. Tai gali būti politikos nustatymas ir įgyvendinimas, įstatymų vykdymas, teisės aktų siūlymas ir (arba) įgyvendinimas, poįstatyminių aktų ir (arba) norminių potvarkių priėmimas ir įgyvendinimas, sprendimų dėl valstybės išlaidų priėmimas, sprendimų dėl asmenų skyrimo atlikti aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas priėmimas.

25. GET pažymi, kad Lietuva apibūdinama kaip pusiau prezidentinė sistema su dvigubu vykdomosios valdžios modeliu – tai patvirtino ir Konstitucinis Teismas. Respublikos Prezidentas yra tiesiogiai renkamas visuotiniu balsavimu ir yra pagrindinis šalies politinio gyvenimo veikėjas. Prezidentas nebūtinai yra valdančiosios koalicijos narys ir, priklausomai nuo Prezidento ir Vyriausybės priklausomybės, jų santykiai gali būti bendradarbiavimo arba konkurencijos santykiai.

26. Prezidentas daro įtaką kai kurių ministrų, ypač užsienio reikalų ministro ir krašto apsaugos ministro, dėl kurių skyrimo vyksta išsamios diskusijos, skyrimui. Vizito vietoje metu GET sužinojo, kad Prezidentas niekada nėra patvirtinęs visos Vyriausybės sudėties.

27. Respublikos Prezidentas turi įstatymų leidybos iniciatyvos teisę ir dabartinis Prezidentas dažnai ja naudojasi: per dvejus metus jis pasiūlė 20 įstatymų projektų. Jis taip pat dažnai naudojosi veto teise. Per pastaruosius dvejus metus jis pateikė 13 veto pasiūlymų, 11 iš jų buvo sėkmingi. Prezidentas taip pat gali kreiptis į Konstitucinį Teismą, kad šis kontroliuotų vyriausybės veiksmus, o atvirkščiai - ne. Prezidentas gali išleisti dekretus, kuriais nustatomos Vyriausybės vykdytinos užduotys. Tačiau, pasak GET kalbintų asmenų, ši teisė praktiškai nenaudojama, nes yra kitų būdų pasiekti šį rezultatą.

28. Prezidentas taip pat daro įtaką Vyriausybės politikai per Seimui skirtą metinį pranešimą, kuriame gali kritikuoti Vyriausybės ar Seimo veiklą, taip pat per kassavaitinius susitikimus su Ministru Pirmininku. Prireikus Prezidentas taip pat gali susitikti su ministrais. Pavyzdžiui, Covid-19 pandemijos metu jis reguliariai susitikinėjo su sveikatos apsaugos ministru. Pasak Prezidento patarėjų, padedančių rengti tokius susitikimus, jie skirti ne tik keisti informacija. Prezidentas jais naudojasi norėdamas padėti formuoti Vyriausybės politiką ir pristatyti savo ketinimus dėl teisėkūros iniciatyvų. Žiniasklaidos atstovų teigimu, Prezidento patarėjai taip pat gali dalyvauti politikos formavimo procese bendraudami su ministrais.

29. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, GET gali daryti išvadą, kad Lietuvos Prezidentas gali nuolat daryti įtaką Vyriausybės politikai ir faktiškai šia galia naudojasi. Vadinasi, Lietuvos Prezidentas ir jo politinio (asmeninio) pasitikėjimo patarėjai patenka į

"aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų " kategoriją, kaip nurodyta 24 straipsnyje.

Vyriausybė

30. Vyriausybę sudaro ministras pirmininkas ir 14 ministrų (Konstitucijos 91 straipsnis; Vyriausybės įstatymo 29 straipsnis). Šiuo metu Vyriausybę sudaro 7 ministrės moterys, įskaitant Ministrę Pirmininkę, ir 8 ministrai vyrai. GET palankiai vertina tai, kad dabartinėje Vyriausybėje vyrauja lyčių pusiausvyra, kaip numatyta Rekomendacijoje Rec(2003)3 dėl subalansuoto moterų ir vyrų dalyvavimo priimant politinius ir viešuosius sprendimus, pagal kurią moterų ar vyrų atstovavimas bet kuriame politinio ar viešojo gyvenimo sprendimus priimančiame organe neturėtų būti mažesnis nei 40 proc.

31. Ministras Pirmininkas per 15 dienų nuo paskyrimo pateikia Seimui jo sudarytą ir Respublikos Prezidento patvirtintą Vyriausybę bei Vyriausybės programą. Jei Seimas nepritaria Vyriausybės programai, Ministras Pirmininkas per 15 dienų turi pateikti Seimui svarstyti naują programą. Vyriausybė yra įgaliojama veikti po to, kai Seimas balsų dauguma pritarė jos programai.

32. Ministras pirmininkas atstovauja vyriausybei ir pirmininkauja jos posėdžiams. Užsienio politikos klausimais, kai jo įgaliojimai vykdomi su Respublikos Prezidentu, Ministras Pirmininkas suteikia įgaliojimus pasirašyti tarptautinius susitarimus ir vesti derybas dėl jų, sudaro vyriausybines delegacijas oficialiems vizitams į kitas šalis ir dalyvavimui tarptautiniuose renginiuose.

33. Vyriausybė tvarko valstybės reikalus ir su Respublikos Prezidentu vykdo užsienio politiką. Vyriausybė vykdo įstatymus, Seimo nutarimus ir Respublikos Prezidento dekretus. Vyriausybės nutarimus pasirašo Ministras Pirmininkas ir už atitinkamą sritį atsakingas ministras.

34. Ministrai sprendžia klausimus, priklausančius jų vadovaujamos ministerijos kompetencijai. Tikslios kiekvienos ministerijos kompetencijos sritys nurodytos Vyriausybės įstatyme, kituose įstatymuose ir 2010 m. kovo 24 d. Vyriausybės nutarime Nr. 330 "Dėl ministrams pavestų valdymo sričių". Vyriausybei pavedus, ministrai tvirtina jų ministerijos kompetencijai priklausančių agentūrų nuostatus ir administracines struktūras. Jos koordinuoja ir kontroliuoja šių agentūrų veiklą. Vykdydami savo pareigas, ministrai atskirai arba su kitais ministrais leidžia įsakymus. Nėra tikslių kriterijų, pagal kuriuos būtų galima nustatyti, kada sprendimą turi priimti visa vyriausybė, o ne atskiras ministras. Tai nusprendžia Seimas, pavesdamas konkretaus klausimo sprendimą ministrui, arba Vyriausybė, norėdama pasinaudoti įstatymuose numatyta perdelegavimo galimybe. Finansiniais klausimais ministrai valdo jiems skirtus valstybės biudžeto asignavimus ir gali priimti individualius sprendimus dėl biudžeto lėšų valdymo, paskirstymo ir naudojimo priklausomai nuo asignavimų paskirties.

35. Vyriausybė yra kolektyviai atskaitinga Seimui. Kiekvienas ministras pagal savo kompetenciją yra atskaitingas Seimui ir Respublikos Prezidentui. Ministrai yra tiesiogiai pavaldūs Ministrui Pirmininkui. Vyriausybė ne rečiau kaip kartą per metus pateikia Seimui savo veiklos ataskaitą. Seimo nariai gali Vyriausybei ir jos ministrams pateikti klausimus, į kuriuos atsakoma žodžiu per kiekvieną savaitę vykstančius Seimo posėdžius. Klausimai taip pat gali būti užduodami ir į juos atsakoma raštu, pavyzdžiui, jei, ministro ar Seimo Pirmininko nuomone, į iškeltą klausimą reikia atsakyti išsamiai ir detalai.

36. Ministrui Pirmininkui ir ministrams dirbti padeda politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai. Ministrui Pirmininkui padeda Vyriausybės kancleris, Vyriausybės kanclerio pirmasis pavaduotojas, patarėjai, atstovas spaudai ir kiti politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai, kurie padeda jam nustatyti politines nuostatas ir prioritetus, priimti sprendimus ir juos įgyvendinti (Vyriausybės įstatymo 44 straipsnis) ir yra Vyriausybės kanceliarijos dalis.

37. Vyriausybės kancleris *inter alia* padeda Ministrui Pirmininkui įgyvendinti Vyriausybės programos nuostatas ir kartu su kanclerio pirmuoju pavaduotoju ir kitais politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojais dalyvauja rengiant ir įgyvendinant politines nuostatas bei prioritetus; organizuoja Vyriausybei ir Ministrui Pirmininkui teikiamų teisės aktų projektų analizę; organizuoja Vyriausybės posėdžius, užtikrina jų protokolų rengimą; padeda Ministrui Pirmininkui koordinuoti strateginių ES politikos kryptių įgyvendinimą; Ministro Pirmininko sutikimu kancleris tvirtina Vyriausybės kanceliarijos struktūrą ir Vyriausybės kanceliarijos valstybės tarnautojų ir darbuotojų pareigybių sąrašą; priima eiti pareigas ir atleidžia iš jų Vyriausybės kanceliarijos karjeros valstybės tarnautojus ir darbuotojus, dirbančius pagal darbo sutartis; Ministro Pirmininko pavedimu kancleris priima į pareigas ir atleidžia iš jų politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojus (Vyriausybės įstatymo 45 straipsnis).

38. Kiekvienam ministrui gali padėti viceministrai, kurių skaičių (iki 4) ministro siūlymu nustato Vyriausybė. Jie organizuoja ir kontroliuoja Ministro Pirmininko, Vyriausybės ir ministro pavedimų vykdymą; organizuoja ir kontroliuoja teisės aktų projektų rengimą; ministro pavedimu koordinuoja ir kontroliuoja ministerijai pavaldžių įstaigų veiklą, atstovauja ministrui Seime ir bendraujant su visuomene (Vyriausybės įstatymo, 31 straipsnis).

39. Kancleriai yra kiekvienos ministerijos administracijos vadovai. Jie yra politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai, kuriuos į pareigas priima ir atleidžia atitinkami ministrai. Kancleriai koordinuoja ir kontroliuoja ministerijos administracinių padalinių veiklą. Ministro nurodymu jie taip pat koordinuoja ir kontroliuoja ministerijai pavaldžių įstaigų veiklą. Ministro pavedimu, jie skiria į pareigas ir atleidžia iš jų ministerijos valstybės tarnautojus ir darbuotojus, dirbančius pagal darbo sutartis.

40. Premjerui ir ministrams taip pat gali padėti visuomeniniai konsultantai, kurie jų prašymu teikia patarimus, pasiūlymus ir bet kokią kitą informaciją. Jie įdarbinami ministrų nuožiūra, nėra įtraukti į ministerijos struktūrą ir negauna atlyginimo. Tačiau Specialiųjų tyrimų tarnybos turi būti prašoma pateikti informaciją apie juos, kaip numatyta Korupcijos prevencijos įstatymo III skyriuje „Personalo patikimumo užtikrinimas“, ir jiems taikomos Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo nuostatos. Patikrinimo vietoje metu penkiose ministerijose dirbo šeši viešieji konsultantai. Informacija apie jų vardus ir pavardes skelbiama atitinkamų ministerijų interneto svetainėse.

41. Šioje ataskaitoje ministrai, viceministrai, kancleriai ir politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai, padedantys Ministrui Pirmininkui ir ministrams, laikomi aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančiais asmenimis. Tačiau to negalima pasakyti apie viešuosius konsultantus, kurie į darbą priimami dėl jų techninių žinių konkrečiais klausimais ir, atrodo, nedaro nuolatinės įtakos Vyriausybės politikai.

42. Respublikos Prezidentas renkamas visuotiniuose tiesioginiuose rinkimuose penkerių metų kadencijai ir gali būti renkamas ne daugiau kaip du kartus iš eilės. Prezidentui gali būti paskelbta apkalta Seimo 3/5 balsų dauguma, jeigu jis šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką ar padarė nusikaltimą.

43. Ministrą Pirmininką skiria ir atleidžia iš pareigų Respublikos Prezidentas, gavęs Seimo pritarimą. Prezidentas oficialiai skiria ir atleidžia iš pareigų Ministro pirmininko siūlomus ministrus.

44. Vyriausybė turi atsistatydinti: 1) kai Seimas du kartus iš eilės nepitaria naujai sudarytos Vyriausybės programai; 2) Seimui pareiškus nepasitikėjimą Vyriausybe ar Ministru Pirmininku; 3) Ministrui Pirmininkui atsistatydinus ar mirus; 4) po Seimo rinkimų, kai sudaroma nauja Vyriausybė; 5) kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų arba po Respublikos Prezidento rinkimų Seimas nesuteikia Vyriausybei įgaliojimų iš naujo (Vyriausybės įstatymo, 9 straipsnis). Vyriausybė taip pat gali atsistatydinti Ministro Pirmininko siūlymu, kuriam turi pritarti Respublikos Prezidentas.

45. Ministras turi teisę atsistatydinti ir privalo atsistatydinti po Seimo balsavimo dėl nepasitikėjimo. Ministrą taip pat gali atleisti Respublikos Prezidentas Ministro Pirmininko teikimu (Vyriausybės įstatymo 10 straipsnis). Vyriausybės sudėtį keičia Prezidentas per tris dienas nuo Ministro Pirmininko siūlymo.

46. Politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai - tai valstybės tarnautojai, kuriuos į pareigas be konkurso priima „valstybės politikas“⁸ (Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnio 9 ir 13 dalys). Šių pareigūnų statusą reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas (toliau - VTĮ). Jiems taikomi tokie patys reikalavimai kaip ir kitiems valstybės tarnautojams, išskyrus tai, kad jie gali būti vyresni nei 65 metų. Jų pareigos yra susijusios su juos įdarbinusio valstybės politiko pareigomis, o jų tarnyba baigiasi, kai juos įdarbinęs valstybės politikas palieka postą. Politikas, kuris juos įdarbina pasitikėjimo pagrindu, turi garantuoti, kad jie atitinka pareigoms keliamus reikalavimus, įskaitant neprikaištingą reputaciją, kuri irgi yra vienas iš reikalavimų (VTĮ 4 ir 9 straipsniai).

47. Pagal Korupcijos prevencijos įstatymo (toliau - KPI) 17 straipsnio nuostatas, STT turi būti raštu prašoma pateikti informaciją apie visus asmenis, kuriuos, be kita ko, Respublikos Prezidentas, Seimas, Seimo pirmininkas, Vyriausybė ar Ministras Pirmininkas ketina skirti į pareigas, taip pat apie asmenis, kuriuos ketinama skirti viceministrais ir ministerijų kancleriais. Ši procedūra taip pat taikoma prieš skiriant politinio (asmeninio) pasitikėjimo asmenis. STT pateiktos informacijos sąrašas yra griežtai apibrėžtas KPI ir jį paskyrimų tarnyba turi naudoti tik tam, kad įvertintų kandidato tinkamumą eiti pareigas.

48. STT renka šią informaciją: kandidato teistumas; teistumas už korupcinio pobūdžio nusikaltimus arba įtarimai dėl jų; prevencinės priemonės, kurių imtasi kovojant su organizuotu nusikalstamumu; atleidimas iš darbo arba rimtas asmeninis nusižengimas; profesinės etikos ir

⁸ VTĮ 2 straipsnio 9 dalis: Valstybės politikai: asmenys, išrinkti ar paskirti į Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko, Seimo nario, Ministro Pirmininko, ministro, savivaldybės tarybos nario, savivaldybės tarybos nario, savivaldybės mero, mero pavaduotojo pareigas.

elgesio normų, tokių kaip Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas, Lobistinės veiklos įstatymas ar Valstybės politikų elgesio kodeksas, pažeidimai; su juo susijusi korupcijos rizika (ši informacija apima žvalgybos, kriminalinės žvalgybos, analitinės antikorupcinės žvalgybos informaciją apie asmens rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką arba su asmeniu susijusius korupcijos rizikos veiksnius, galinčius sukelti korupcijos riziką valstybės ar savivaldybės veiklos srityje, kurioje asmuo siekia eiti ar eina pareigas); informacija, kurią kandidatas gali nuslėpti ir dėl kurios jis negalėtų būti paskirtas į pareigas; mokesčių įstatymų pažeidimai.

49. Be to, VTĮ 4 straipsnyje nustatytas privalomas nepriekaištingos reputacijos reikalavimas valstybės tarnautojams. Valstybės tarnautojas ar kandidatas į valstybės tarnautojo pareigas nelaikomas nepriekaištingos reputacijos, jeigu jis buvo nuteistas už tyčinį nusikaltimą ar nusikaltimą, kuriuo padaryta turtinė žala valstybei, nusikaltimą, susijusį su valstybės tarnyba ir viešaisiais interesais, ar korupcinio pobūdžio nusikaltimą, jeigu buvo atleistas iš valstybės tarnybos už šiurkštų pažeidimą, kaip jis apibrėžtas KPĮ, etikos normų pažeidimą, priesaikos sulaužymą arba už priklausymą organizacijai, kurios veikla uždrausta įstatymu. Siekdami patikrinti, ar laikomasi šio reikalavimo, asmenys, priimančys į valstybės tarnautojo pareigas, gali raštu kreiptis į teisėsaugos, kontrolės ir kitas institucijas, įstaigas, valstybės ir savivaldybių kontroliuojamas įmones dėl informacijos apie kandidatą pateikimo. Šios institucijos privalo pateikti informaciją per 7 kalendorines dienas nuo prašymo gavimo dienos.

50. Politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų atleidimo iš pareigų pagrindus reglamentuoja VTĮ 51 straipsnis, kuris taikomas ir kitiems valstybės tarnautojams. Tai, be kita ko, atsistatydinimas; jį pasirinkusio politiko pasitikėjimo praradimas arba to politiko kadencijos pabaiga; atleidimas iš pareigų kaip drausminė nuobauda; teismo sprendimas, kuriuo skiriama bausmė už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, nusikalstamą veiką valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams, korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką arba bausmė, užkertanti kelią toliau eiti pareigas; neatitikimas nepriekaištingos reputacijos reikalavimui.

51. Kalbant apie darbo užmokesčio lygį Lietuvoje, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinis mėnesio bruto darbo užmokestis 2020 m. ketvirtąjį ketvirtį siekė 1 524,20 EUR⁹. Valstybės tarnautojų registro duomenimis, vidutinis mėnesio bruto darbo užmokestis 2020 m. buvo 1 826 EUR. Prezidento mėnesio atlyginimą nustato Prezidento įstatymas. Jis yra lygus 55 valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų bazinės algos baziniams dydžiams. Vyriausybės narių darbo užmokesčio dydžius nustato Valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas. Jį sudaro oficialus darbo užmokestis ir priemoka už tarnybos stažą. Oficialus darbo užmokestis apskaičiuojamas bazinį dydį - 2021 m. jis buvo 177 EUR - padauginus iš atitinkamo įstatyme nustatyto koeficiento. Priedas už tarnybos stažą sudaro 1 proc. oficialaus atlyginimo už kiekvienus metus, bet ne daugiau kaip 30 proc. oficialaus atlyginimo.

52. Politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareiginės algos koeficientą nustato VTĮ ir jis apskaičiuojamas tokiu pat būdu. Priemokos skiriamos už tarnybos stažą, ar kai perimamos kito valstybės tarnautojo pareigos arba atliekamos papildomos užduotys.

⁹ Nuo 2020 m. balandžio mėnesio Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos atvirų duomenų svetainėje skelbiamas visų darbuotojų vidutinis darbo užmokestis pagal lytį: <https://atvira.sodra.lt/en-eur/>.

53. Ministro Pirmininko, ministrų ir politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų atlyginimai skelbiami Vyriausybės ir ministerijų interneto svetainėse. Prezidento ir jo patarėjų atlyginimai skelbiami Prezidento interneto svetainėje.

Valstybės politikai	Koeficientas, nustatytas Valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 1 priede ir Lietuvos Respublikos Prezidento įstatyme	Oficiali atlyginimo suma (padauginus iš bazinės sumos), EUR
Prezidentas	55	9 735
Ministras Pirmininkas	25,8	4 566,6
Ministras	23,8	4 212,6

Pareigybė	Koeficientas, nustatytas VTĮ 1 priede	Oficiali atlyginimo suma (padauginus iš bazinės sumos), EUR
Vyriausybės kancleris, Prezidento kanceliarijos kancleris	22	3 894
Viceministras	19,5 – 21,5	3 451,5 - 3 805,5
Vyriausybės kanclerio pirmasis pavaduotojas	19,5 – 21,5	3 451,5 - 3 805,5
Prezidento vyriausiasis patarėjas	19,5 – 21	3 451,5 – 3 717
Vyriausybės kanclerio pavaduotojas	18,7 – 20,5	3 309,9 – 3 628,5
Ministro Pirmininko tarnybos vadovas	19,5 – 21,5	3 451,5 - 3 805,5
Ministerijos kancleris	19,5 – 21,5	3 451,5 - 3 805,5
Ministro Pirmininko patarėjas, Prezidento patarėjas	18,7 -20	3 309,9 -3 540
Vyriausybės atstovas	17,8 -19	3 150,6 -3 3363
Vyriausybės atstovo pavaduotojas	11,5 -18,5	2 035.5 -3 274,5
Ministro patarėjas	11 -16	1 947 -2 823

54. Premjeras turi teisę naudotis oficialia rezidencija. Vyriausybės sprendimu, Ministro Pirmininko ir ministrų reprezentacinėms išlaidoms gali būti įsteigti fondai. Konkrečias šių lėšų sumas ir panaudojimo tvarką nustato Vyriausybė, neviršydama valstybės biudžete numatytų limitų.

55. Ministrai, pasitraukdami iš pareigų, turi teisę gauti vieno arba dviejų mėnesių atlyginimų dydžio kompensaciją, priklausomai nuo pasitraukimo pagrindo. Politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojams paprastai mokama vieno mėnesio vidutinio darbo užmokesčio dydžio išėtinė išmoka.

Kovos su korupcija ir atsparumo korupcijai politika, reguliavimo ir institucinė sistema

Kovos su korupcija ir atsparumo korupcijai politika

56. Vienas iš kertinių Lietuvos korupcijos prevencijos teisinės sistemos aspektų yra Korupcijos prevencijos įstatymas (KPI), kuris galioja jau beveik 20 metų. Jame nustatomi pagrindiniai korupcijos prevencijos viešajame ir privačiajame sektoriuose principai, tikslai ir

uždaviniai, antikorupcinės priemonės ir jų teisinis pagrindas, apibrėžiamos korupcijos prevencijos įstaigos, jų teisės ir pareigos. Pagrindinės korupcijos prevencijos priemonės pagal įstatymą, be kita ko, yra korupcijos rizikos analizė, teisės aktų (projektų) antikorupcinis vertinimas, pranešimai apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas, korupcijos rizikos valdymo ir tikrinimo procedūrų vertinimas. Įstatyme taip pat nustatytos valstybės institucijų ir privačių subjektų teisės ir pareigos korupcijos prevencijos srityje. Kaip paaiškinta pirmiau, 2021 m. birželio 29 d. buvo priimtas naujas KPĮ, kurio įsigaliojimo data - 2022 m. sausio 1 d.

57. Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija 2015-2025 metų programa buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. XII-1537. Ją sudaro šeši tikslai, tarp kurių - siekti didesnio viešojo sektoriaus valdymo efektyvumo, sprendimų priėmimo bei procedūrų skaidrumo ir atvirumo, didesnio atsparumo korupcijai valstybės tarnyboje; skatinti nulinę toleranciją korupcijai; užtikrinti sąžiningą konkurenciją, skaidrius ir racionalius viešuosius pirkimus. Vyriausybė patvirtino 2020-2022 m. tarpinstitucinį veiksmų planą¹⁰.

58. Programą įgyvendina ministerijos, STT, Generalinė prokuratūra, Viešųjų pirkimų tarnyba, VTEK, Vyriausioji rinkimų komisija ir kitos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal savo kompetenciją. Šį įgyvendinimą organizuoja ir kontroliuoja Vyriausybė, dalyvaujant STT. Kaip numatyta 2020 m. priimtame Strateginio valdymo įstatyme, Programa šiuo metu peržiūrima ir netrukus ją planuojama pakeisti Nacionaline darbotvarke korupcijos prevencijos klausimais 2022–2033 metams. Dokumentu siekiama tęsti geriausią Programos praktiką ir priemones, kurios pasirodė esančios veiksmingos. Juo taip pat siekiama ištaisyti visus dabartinės Programos neatitikimus ir sukurti veiksmingesnę kovos su korupcija sistemą, įskaitant veiksmingas stebėsenos priemones.

Institucinė sistema

59. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (VTEK) yra pagrindinė nepriklausoma institucija, atsakinga už prevenciją ir etikos klausimų laikymąsi valstybės tarnyboje. Tai nepriklausoma kolegiali institucija, kurią sudaro penki nariai. Respublikos Prezidentas, Ministras Pirmininkas, Seimo Pirmininkas, Lietuvos teisininkų draugija ir Nevyriausybinė organizacijų taryba siūlo po vieną kandidatą. Juos penkeriems metams skiria Seimas. Seimo Pirmininko teikimu Seimas iš komisijos narių paskiria VTEK pirmininką. VTEK yra atskaitinga Seimui. Joje iš viso dirba 30 darbuotojų, įskaitant penkis Komisijos narius. VTEK priima sprendimus balsų dauguma, o esant vienodam balsų skaičiui lemia pirmininko balsas.

60. VTEK, be kita ko, prižiūri, kaip įgyvendinamas Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas (toliau – VPIDVTJ), Lobistinės veiklos įstatymas ir kiti teisės aktai, reglamentuojantys valstybės tarnyboje dirbančių asmenų tarnybinės etikos ir elgesio normas; teikia metodinę pagalbą dėl Valstybės politikų elgesio kodekso nuostatų įgyvendinimo; analizuoja problemas, susijusias su asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje, tarnybine etika ir elgesiu; teikia rekomendacijas; rengia ir įgyvendina priemones, užkertančias kelią tarnybinės etikos ir elgesio normų pažeidimams; periodiškai informuoja visuomenę, valstybės ir savivaldybių institucijas apie asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje, tarnybinės etikos ir elgesio normas bei jas reglamentuojančius teisės aktus.

¹⁰<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/Oce5f484227f11eb8c97e01ffe050e1c?jfwid=32ocqs4pb>

61. Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT) yra nepriklausoma teisėsaugos institucija, atskaitinga Respublikos Prezidentui ir Seimui. Ji tiria korupcijos nusikaltimus, atlieka analitinę antikorupcinę žvalgybą, rengia korupcijos prevencijos priemones ir prižiūri, kaip jos įgyvendinamos. Duomenis apie korupcijos rizikas, įskaitant susijusias su politikais ir politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojais, STT gali perduoti Respublikos Prezidentui, Ministrui Pirmininkui, Seimui, valstybės institucijoms ar pareigūnams, kompetentingiems priimti atitinkamus sprendimus dėl šių rizikų, arba institucijoms, atliekančioms priežiūros ir kontrolės funkcijas. Pagal 2021 m. birželio 29 d. priimtą naująjį KPĮ, STT galės stebėti, kaip įgyvendinama visa kovos su korupcija sistema.

62. Nors STT ir VTEK turi svarbių užduočių ir kompetencijų centriniu lygmeniu korupcijos prevencijos ir stebėsenos srityje, sistema yra sukurta remiantis subsidiarumo principu, kai kiekviena institucija ir aukščiausio lygio vadovybė yra labiausiai atsakinga už sąžiningumo ir atsparumo korupcijai užtikrinimą toje institucijoje. Naujajame KPĮ šie pokyčiai dar labiau sustiprinami, įvedant savęs vertinimo procedūrą, kuri leis kiekvienai institucijai savarankiškai įvertinti savo atsparumo korupcijai lygį. Rezultatai turi būti skelbiami viešai, kad būtų galima palyginti įvairias institucijas, taip pat pokyčius laiko atžvilgiu. GET suprato, kad, atsižvelgiant į skirtingą institucijų skiriamą dėmesį ir politinę valią įgyvendinti korupcijos prevencijos priemones, šia nauja procedūra siekiama paskatinti jas rimtai spręsti korupcijos prevencijos klausimus ir skatinti visuomenę, kad ji ragintų rengti ir įgyvendinti griežtas priemones.

63. GET laikosi nuomonės, kad siekis sukurti korupcijos prevencijos sistemą, grindžiamą subsidiarumo principu, yra sveikintinas. Jei kiekviena institucija veiksmingai kurtų, įgyvendintų ir prižiūrėtų savo kovos su korupcija politiką, vadovaudamasi teisės aktais ir atsižvelgdama į STT ir VTEK pagalbinį vaidmenį, gali būti sukurta veiksminga ir brandi korupcijos prevencijos sistema. Tačiau, kad tokia sistema veiktų praktiškai, yra kelios sąlygos, kurias GET ketina pabrėžti šioje ataskaitoje.

Etikos principai ir elgesio taisyklės

64. Ministras Pirmininkas ir ministrai privalo laikytis Valstybės politikų elgesio kodekso, kuris buvo priimtas 2006 m. rugsėjo 19 d. įstatymu ir iš dalies keistas 2010 m., 2015 m. ir 2019 m.

65. Kodeksą sudaro devyni principai: 1) pagarba asmeniui ir valstybei; 2) teisingumas; 3) sąžiningumas; 4) skaidrumas ir viešumas; 5) padorumas; 6) pavyzdingumas; 7) nesavanaudiškumas; 8) nešališkumas ir 9) atsakomybė. Šie principai išvardyti viename kodekso straipsnyje (4 straipsnis), po kiekvieno iš jų pateikiamas vieno sakinio apibūdinimas. Kodekse taip pat nustatyta valstybės politikų ir kandidatų pareiga deklaruoti privačius interesus pagal galiojančius teisės aktus.

66. Atitinkamose politikų institucijose sudaryta komisija prižiūri, kaip laikymosi Kodekso nuostatų, ir atlieka įtariamų jo nuostatų pažeidimų tyrimus. Seimo narius ir Vyriausybės narius prižiūri Seimo etikos ir procedūrų komisija. Komisiją sudaro 11 narių, proporcingai atstovaujančių visoms Seime esančioms partijoms, ir du valstybės tarnautojai. Ji gali pradėti tyrimą gavusi skundą arba *ex officio*. Ji turi tyrimo įgaliojimus, t. y. teisę išklausti tiriamus asmenis ir kitus asmenis, susipažinti su reikalingais dokumentais ir patalpomis bei naudotis specialistų paslaugomis. Komisija sprendimus priima balsų dauguma. Ji gali konstatuoti, kad valstybės politikas pažeidė Kodekso reikalavimus, teikti rekomendacijas, kad jo elgesys ar veikla atitiktų Kodekso principus, arba rekomenduoti viešai atsiprašyti. Komisijos sprendimai

yra vieši. 2019 m. Komisija atliko du tyrimus dėl tariamai ministrų padarytų Kodekso pažeidimų, tačiau padarė išvadą, kad jokių pažeidimų nebuvo padaryta. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymu kai kurie įgaliojimai, susiję su etikos politika ir Valstybės politikų elgesio kodeksu, suteikiami ir VTEK. Taip pat, VTEK pavesta koordinuoti viešojo sektoriaus subjektų tarnybinės etikos politikos formavimą, nors ji informavo GET, kad su ja nebuvo konsultuotasi dėl Valstybės politikų elgesio kodekso, prižiūrėti Valstybės politikų elgesio kodekso įgyvendinimą, teikti pasiūlymus dėl šio Kodekso nuostatų tobulinimo ir įgyvendinimo, priimti sprendimus ir rekomendacijas minėtais klausimais.

67. GET palankiai vertina tai, kad egzistuoja Valstybės politikų elgesio kodeksas. Tai griežtas dokumentas, kuris reguliariai atnaujinamas, o priežiūros mechanizmas atrodo tinkamas. Nors Seimo etikos ir procedūrų komisija negali skirti oficialių sankcijų, o tik rekomendacijas, GET pripažįsta, kad tai, jog šios rekomendacijos yra viešos ir gali apimti reikalavimą viešai atsiprašyti, jos gali turėti labai didelį poveikį valstybės politikų karjerai, panašiai kaip ir kitos sankcijų formos.

68. Tačiau GET pažymi, kad patys etikos principai yra labai nekonkretūs. GET primena, kad GRECO nuolat laikosi požiūrio, jog elgesio kodeksus reikia papildyti etikos principų paaiškinimais, įskaitant iliustracijas ir (arba) pavyzdžius, kad būtų lengviau juos suprasti ir taikyti praktikoje.

69. GET pažymi, kad Kodeksas taikomas aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantiems asmenims, išskyrus Respublikos Prezidentą ir politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojus. Respublikos Prezidento etinės vertybės atsispindi priesaikoje, kurią jis duoda pradėdamas eiti pareigas: būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir Konstitucijai, sąžiningai eiti pareigas ir būti visiems vienodai teisingas (Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalis). GET yra įsitikinusi, kad Prezidento etinės vertybės, atsižvelgiant į jo ypatingą konstitucinį statusą ir nepriklausomybę, turėtų būti toliau plėtojamos ir iliustruojamos gairių dokumente, pavyzdžiui, Etikos principų deklaracijoje arba Etikos chartijoje. Kalbant apie politinius patarėjus, per patikrinimą vietoje buvo paminėtas VTĮ 3 straipsnis, kuriame išvardyti pagrindiniai valstybės tarnautojų etikos principai ir kuris taikomas politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojams. GET mano, kad šiame straipsnyje yra vertingų principų, tačiau jie yra pernelyg bendri ir negali tinkamai pakeisti tinkamai iliustruoto elgesio kodekso.

70. GET žino, kad institucijų vadovai yra atsakingi už savo etikos politikos kūrimą ir įgyvendinimo stebėseną ir kad ministerijos yra priėmusios elgesio kodeksus ir (arba) vidaus taisykles, apimančias įvairius etikos klausimus. Ji taip pat žino, kad naujajame KPĮ numatyta pareiga Respublikos Prezidento kanceliarijai ir ministerijoms iki įstatymo įsigaliojimo 2022 m. sausio 1 d. priimti savo elgesio kodeksus arba kovos su korupcija taisykles. Ši prievolė galėtų iš dalies padėti išspręsti politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojų elgesio kodekso trūkumo problemą, tačiau reikia tinkamai atsižvelgti į specifines šių pareigūnų funkcijas ir jų vaidmenį darant įtaką ministrams.

71. Todėl **GRECO rekomenduoja (i) papildyti Valstybės politikų elgesio kodeksą jo įgyvendinimo gairėmis, kuriose būtų pavyzdžių dėl interesų konfliktų ir kitų su atsparumu korupcijai susijusių klausimų (pavyzdžiui, interesų konfliktų prevencija ir valdymas, ryšiai su lobistais ir kitais trečiaisiais asmenimis, apribojimai pasibaigus tarnybai ir t. t.) ir (ii) parengti panašius dokumentus ir gaires politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojams ir Respublikos Prezidentui.**

Informuotumas

72. Asmenų, kurie atlieka aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas, informuotumo didinimo veikla gali vykti padedant VTEK ir STT. VTEK rengia mokymus ir organizuoja informuotumo didinimo veiklą, susijusią su jos kompetencijai priklausančių įstatymų, ypač Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo, įgyvendinimu. Mokymo veikla dažnai susijusi su interesų konfliktų valdymu ir privačių interesų deklaracijų pildymu. STT taip pat organizuoja antikorpucinius ar korupcijos prevencijos mokymus, daugiausia skirtus valstybės tarnautojams, įskaitant politinio (asmeninio) pasitikėjimo tarnautojus. Ši veikla organizuojama gavus prašymą arba savo iniciatyva ir gali būti skirta asmenims, kurie atlieka aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas. Neseniai STT pradėjo naudoti nemokamą e. mokymosi platformą, į kurią palaipsniui bus įtraukta daugiau temų. Dauguma šių temų gali pasinaudoti aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantys asmenys, siekdami savanoriškai didinti savo informuotumą apie kovą su korupcija. Be to, 2020 m. gruodžio 9 d. Respublikos Prezidento iniciatyva pradėjo veikti Skaidrumo akademija. Tai STT koordinuojama platforma, skirta keistis gerąja kovos su korupcija patirtimi, kurioje ekspertai dalijasi patirtimi, žiniomis ir patarimais, kaip sukurti veiksmingą antikorpucinę aplinką viešojo sektoriaus subjektuose. GET sužinojo, kad buvo organizuojami mokymai Vyriausybei ir kelioms ministerijoms, pavyzdžiui, VTEK neseniai informavo Vyriausybę ir politinius patarėjus apie naują Lobistinės veiklos įstatymą. Keletas patarėjų, su kuriais susitiko GET, taip pat nurodė, kad pradėjus eiti pareigas VTEK juos informavo apie atsparumo korupcijai klausimus. Be to, VTEK informavo GET, kad planuoja parengti elektroninius testus pareigūnų žinioms atsparumo korupcijai klausimais įvertinti. Pranešama, kad šie testai būtų reguliariai siūlomi naujai paskirtiems asmenims, kurie atlieka aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas.

73. Aukščiausios vykdomosios valdžios funkcijas atliekantys asmenys gali kreiptis į VTEK ir pateikti prašymą suteikti konsultaciją dėl Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo nuostatų. VTEK interneto svetainėje pateikta internetinė konsultacijos prašymo forma.

74. Be to, 2018 m. VTEK pradėjo kurti „atitikties pareigūnų“ tinklą viešosiose institucijose ir juos mokyti. Visose ministerijose yra už atitiktį atsakingas pareigūnas, kuris dažnai dirba personalo skyriuje, bet ne Vyriausybės kanceliarijoje. Tokie pareigūnai yra atsakingi už Etikos ir interesų konfliktų taisyklių laikymosi koordinavimą atitinkamose institucijose. Jie teikia preliminaras rašytines rekomendacijas dėl interesų konfliktų, Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo nuostatų laikymosi, konsultuoja darbuotojus privačių interesų deklaracijų ir kitais etikos klausimais. Tokios konsultacijos nėra konfidencialios, kaip ir tiesiogiai VTEK teikiamos konsultacijos.

75. GET palankiai vertina įvairių organizuojamą ar rengiamą informavimo atsparumo korupcijai klausimais veiklą, kuri gali būti skirta aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantiems asmenims. Tačiau ji pažymi, kad ši veikla nėra nuolatinė ir kad ypač ministrai šiuo metu nėra nuolat informuojami atsparumo korupcijai klausimais. GET mano, kad visi aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantys asmenys, pradėdami eiti pareigas, turėtų būti sistemingai supažindinami su jiems taikomais atsparumo korupcijai standartais ir elgesiu, kurio iš jų tikimasi dėl interesų konfliktų, deklaravimo pareigų, ryšių su trečiosiomis šalimis, dovanų ir kt. Atsižvelgiant į subsidiarumo principu grindžiamą korupcijos prevencijos modelį, kuris pradedamas įgyvendinti Lietuvoje, ministrai taip pat turėtų būti supažindinti su

savo vaidmeniu užtikrinant veiksmingą antikorupcinės politikos vientisumą ir įgyvendinimą atitinkamose ministerijose.

76. Be to, siekiant užtikrinti tęstinumą šioje srityje, reikėtų paskirti asmenį, kuris Vyriausybės lygmeniu būtų konfidencialus aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų patarėjas atsparumo korupcijai klausimais. VTEK ir už atitiktą atsakingi pareigūnai konsultuoja dėl taikytinų taisyklių įgyvendinimo, o tai, žinoma, yra vertinga. Tačiau atrodo, kad to nepakanka tam tikrose jautresnėse ir specifinėse tarnybinėse situacijose, dėl kurių konfidencialumas turėtų būti įtrauktas į konsultavimo procedūrą.

77. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, **GRECO rekomenduoja: i) visiems asmenims, kurie atlieka aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas, pradėjus eiti pareigas ir vėliau reguliariai rengti nuolatinis instruktažus atsparumo korupcijai klausimais; ii) Vyriausybėje, ministerijoje ir Prezidento kanceliarijoje teikti konfidencialias konsultacijas etikos klausimais.**

Centrinės vykdomosios valdžios veiklos vykdymo skaidrumas ir priežiūra

Galimybė gauti informaciją

78. Lietuva turi aiškų reglamentavimą, kuris numato plačią prieigą prie viešosios informacijos. Privačių asmenų teisę gauti viešąją informaciją garantuoja Konstitucija (25 straipsnis) ir Konstitucinio Teismo praktika. 2012 m. Lietuva ratifikavo Europos Tarybos konvenciją dėl galimybės susipažinti su oficialiais dokumentais. Įstatymų lygmeniu viešumo, skaidrumo ir atvirumo principai įtvirtinti Visuomenės informavimo įstatyme, Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatyme, Vyriausybės kanceliarijos darbo tvarkos taisyklėse ir Vyriausybės darbo tvarkos taisyklėse.

79. Vyriausybės kanceliarijos Ryšių su visuomene skyrius yra atsakingas už informacijos apie Vyriausybės veiklą skelbimą. Vyriausybės posėdžiai ir pasitarimai yra atviri ir tiesiogiai transliuojami socialiniuose tinkluose bei Vyriausybės interneto svetainėje, išskyrus klausimus, susijusius su valstybės, tarnybos, komercine paslaptimi ir asmens duomenimis. Vyriausybės posėdžių ir pasitarimų darbotvarkės ir visi Vyriausybei pateikti dokumentai, susiję su konkrečiu svarstomu klausimu, skelbiami Vyriausybės interneto svetainėje. Vyriausybės posėdžių ir diskusijų garso įrašai ir protokolai skelbiami Vyriausybės interneto svetainėje ir socialiniuose tinkluose. Atsakymai į žiniasklaidos užklausas teikiami teisės aktų nustatyta tvarka. Svarbiausiais klausimais rengiamos spaudos konferencijos (dažnai per valandą po posėdžio), o Ministras Pirmininkas, ministrai, Vyriausybės kancleris ir jo pavaduotojai komentuoja žurnalistams rūpimus klausimus Vyriausybės spaudos centre.

80. Pagal Teisės gauti informaciją įstatymą, valstybės institucijos, vykdydamos viešąsias funkcijas, privalo teikti fiziniams ir juridiniams asmenims jų turimą viešąją informaciją, išskyrus įstatymų numatytus atvejus. Teiktina informacija - tai bet kokia informacija, kuri yra užfiksuota institucijos veikloje, neatsižvelgiant į jos pateikimo būdą, formą ir laikmeną, įskaitant registro duomenis, registro informaciją, registruoti pateiktus dokumentus ir (arba) jų kopijas, valstybės informacinės sistemos duomenis.

81. Valstybės institucijos turi skelbti informaciją apie savo veiklą atitinkamose interneto svetainėse ir mobiliosiose programėlėse, jei tokios yra, laikydamosi Vyriausybės nustatytų

prieinamumo reikalavimų (Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms ir mobiliosioms programėlėms aprašas, patvirtintas Vyriausybės 2018 m. gruodžio 12 d. nutarimu Nr. 1261). Interneto svetainėse turi būti pateikta ši informacija: 1) kiekvieno darbuotojo atliekamos funkcijos ir specialūs reikalavimai jų biurams; 2) informacija apie agentūrai privalomų korupcijos priemonių įgyvendinimą; 3) teisės aktų pažeidimai, t. y. anoniminės Seimo kontrolierių ataskaitos apie atliktus skundų tyrimus, Valstybės kontrolieriaus sprendimai dėl institucijos, įsiteisėję teismų sprendimai dėl pažeidimų institucijose, informacija apie institucijoje nustatytus drausminius nusižengimus ir už juos paskirtas galiojančias drausmines nuobaudas; 4) informacija apie institucijos valstybės tarnautojų gaunamas paskatas ir atlygį; 5) nustatyti įstaigos valstybės tarnautojų, valstybės politikų, valstybės pareigūnų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, darbo užmokesčiai; 6) kita Vyriausybės nustatyta informacija. Visa informacija apie institucijos veiklą pareiškėjams turi būti teikiama nemokamai.

Teisės aktų leidybos proceso skaidrumas

82. Visi priimti teisės aktai skelbiami Teisės aktų registre. Visi teisės aktų projektai skelbiami Seimo kanceliarijos teisės aktų informacinėje sistemoje (toliau - TAIS). Ši informacinė sistema suteikia galimybę koordinuoti viešąsias konsultacijas ir leidžia visiems suinteresuotiems asmenims per Vyriausybės darbo tvarkos taisyklėse nustatytą terminą pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl teisės aktų projektų.

83. Be to, kai kuriomis teisės nuostatomis ir iniciatyvomis siekiama skatinti viešąsias konsultacijas. Teisėkūros pagrindų įstatymo 7 straipsnyje nustatyta, kad su visuomene turi būti konsultuojamasi laiku, esminiais klausimais ir tiek, kiek reikia. Vyriausybės kanceliarijos Asmenų aptarnavimo skyrius koordinuoja atviros Vyriausybės iniciatyvas, skatina visuomenės ir Vyriausybės bendradarbiavimą bei viešųjų konsultacijų praktiką. Vyriausybės kanceliarija parengė metodines priemones (Viešųjų konsultacijų metodika ir jos taikymo praktikoje gairės), kurios padės įstaigoms, vykdančioms viešąsias konsultacijas. Ji užsibrėžė tikslą kasmet surengti ne mažiau kaip 15 kokybiškų viešųjų konsultacijų prioritetiniais Vyriausybės veiklos klausimais.

84. Be to, "E. pilietis" yra elektroninė paslauga, skirta į sprendimų priėmimo procesą įtraukti visuomenę. Ši paslauga suteikia galimybę greitai ir patogiai internetu dalyvauti viešosiose konsultacijose ir apklausose. Pasibaigus viešajai konsultacijai ar apklausai, portalas skelbia rezultatus.

85. Kartu su Vyriausybei pateiktais teisės aktų projektais, be kita ko, turi būti pateikta informacija apie viešosios konsultacijos tikslą (-us), būdą (-us), iš suinteresuotų asmenų gautas pastabas ir pasiūlymus bei šių pastabų ir pasiūlymų įvertinimą. Ši informacija skelbiama TAIS informacinėje sistemoje. Prie jų taip pat turi būti pridodamas aiškinamasis raštas, kuriame nurodomi asmenys, išskyrus aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančius asmenis ir valstybės pareigūnus, kurie inicijavo teisės akto rengimą ir (arba) dalyvavo jį rengiant. Šis aiškinamasis raštas skelbiamas kartu su teisės akto projektu Teisės aktų informacinėje sistemoje (TAIS). GET norėtų atkreipti dėmesį į šią gerąją praktiką, kuri gali šiek tiek nušviesti trečiųjų šalių ir lobistų dalyvavimą (taip pat žr. 94 dalį).

86. Nors sukurta patikima sistema, leidžianti užtikrinti skaidrumą ir konsultacijas dėl teisėkūros iniciatyvų, keli pašnekovai atkreipė GET dėmesį į tai, kad viešųjų konsultacijų dėl Vyriausybės teisėkūros iniciatyvų projektų terminai kartais būna labai trumpi, o tai apsunkina

visuomenės naudojimąsi teise į dalyvavimą. Tokią poziciją patvirtino 2018 m. paskelbta Valstybės kontrolės audito ataskaita, kurioje kritikuojamas „skubaus ir itin skubaus svarstymo“ taikymas, dėl kurio sumažėjo galimybės visuomenei laiku dalyvauti viešųjų konsultacijų procese. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, **GRECO rekomenduoja imtis papildomų priemonių siekiant užtikrinti, kad būtų numatyti tinkami viešųjų konsultacijų dėl Vyriausybės teisėkūros iniciatyvų projektų terminai ir jų būtų praktiškai laikomasi.**

Trečiosios šalys ir lobistai

87. Pakeistas Lobistinės veiklos įstatymas įsigaliojo 2021 m. sausio 1 d. Pagrindinis jo tikslas - užtikrinti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą bei užkirsti kelią neteisėtam lobizmui. Pagrindiniai nauji šio įstatymo aspektai yra šie:

- Lobistinę veiklą turi deklaruoti ne tik lobistai, bet ir asmenys, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką;
- VTEK gali atlikti kryžminį deklaracijų patikrinimą ir prireikus imtis veiksmų neatitikimams pašalinti;
- Į lobistų apibrėžtį patenka ir fiziniai, ir juridiniai asmenys.

88. Įstatyme apibrėžiamos lobistinės veiklos, lobistų, lobistinės veiklos užsakovų ir asmenų, į kuriuos nukreipta lobistinė veikla, sąvokos. Lobistas - fizinis asmuo, juridinis asmuo, kita organizacija ar jos padalinys, užsiimantis lobistine veikla, t. y. veiksmais, kuriais siekiama paveikti asmenis, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, kad lobistinės veiklos užsakovo ar naudos gavėjo interesais būtų priimti ar atmesti teisės aktai. Asmenimis, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, laikomi Respublikos Prezidentas, Seimo nariai, Vyriausybė, viceministrai, parlamentinių politinių partijų vadovai, merai, savivaldybių tarybų nariai, savivaldybių administracijų direktoriai ir jų pavaduotojai, kiti valstybės tarnautojai, valstybės pareigūnai ir kiti asmenys, kurie pagal jiems priskirtas tarnybines funkcijas dalyvauja rengiant, svarstant ir priimant teisės aktų projektus. Taigi lobistinės veiklos reguliavimas skirtas visiems valstybės pareigūnams, įskaitant išrinktus pareigūnus.

89. Lobistinę veiklą gali vykdyti tik asmenys, įrašyti į Lobistų registrą. Todėl prašymas įtraukti į registrą turi būti siunčiamas VTEK, kuri administruoja šį registrą. Lobistai privalo per 7 dienas nuo lobistinės veiklos pradžios elektroniniu būdu pranešti VTEK apie savo lobistinę veiklą, susijusią su kiekvienu teisės aktu (jo projektu). Ataskaitoje, be kita ko, turi būti nurodyta kliento ir asmens, kuriam lobistine veikla siekiama daryti įtaką, tapatybė. Šios ataskaitos yra viešos.

90. Asmenys, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, taip pat privalo per 7 dienas pranešti apie lobistinę veiklą, susijusią su kiekvienu teisės akto projektu. Respublikos Prezidentas, parlamento nariai, ministrai, viceministrai, ministerijų kancleriai ir kiti politiniai pareigūnai elektroniniu būdu teikia ataskaitas VTEK. Valstybės tarnautojai atsiskaito institucijų, kuriose jie dirba, vadovams arba jų oficialiems atstovams.

91. Asmenys ir (arba) subjektai, kuriems įstatymas netaikomas, pavyzdžiui, NVO, gali savanoriškai registruotis Asmenų, darančių įtaką teisės aktų leidybai, sąrašė. Užsiregistravę jie gali gauti informaciją iš valstybės institucijų apie rengiamus teisės aktų projektus jų paraiškoje nurodytose srityse. Savo ruožtu jie privalo kartą per metus deklaruoti savo veiklą. Asmuo, nepateikęs deklaracijos ir neatsakęs į VTEK kvietimą, išbraukiamas iš sąrašo.

92. Naujasis įstatymas yra žingsnis į priekį reglamentuojant lobistinę veiklą ir lobistų bei aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų ryšius. GET pastebėjo, kad nuo įstatymo įsigaliojimo registruotų lobistų skaičius išaugo dvigubai - šiuo metu registruota 250 lobistų. Vienas iš jos deklaruojamų tikslų - pakeisti neigiamą lobizmo suvokimą Lietuvoje, ir atrodo, kad pirmieji žingsniai jau žengti. Tačiau keli GET pašnekovai atkreipė dėmesį į tai, kad daugelis lobistų vis dar yra neregistruoti. Taip pat padaugėjo lobistinės veiklos deklaracijų, nors teigiama, kad kai kuri veikla vis dar nedeklaruojama. Už įstatymo nuostatų pažeidimą VTEK gali skirti baudas nuo 1 000 iki 4 500 EUR.

93. Atsižvelgiant į tai, labai svarbu, kad VTEK vykdytų įstatymo įgyvendinimo stebėseną. Kryžminiai deklaracijų patikrinimai yra nauja priemonė, kurią ji ketina naudoti ir toliau plėtoti. Gerai yra tai, kad elektroninė sistema sukurta taip, kad jei viena šalis (lobistas arba asmuo, kuriam lobistine veikla siekiama daryti įtaką) praneša apie lobistinę veiklą, kita šalis negali apie ją nepranešti. VTEK stebi ministrų, viceministrų ir kanclerių darbotvarkes, kurios yra viešos, kad primintų jiems ir asmenims, su kuriais jie susitinka, apie jų pareigą deklaruoti lobistinę veiklą ir (arba) registruotis. Šiai stebėsenai trukdo tai, kad darbotvarkės ne visada yra pakankamai išsamios, o politinių patarėjų darbotvarkės nėra viešos. GET suprato, kad 2021 m. pabaigoje lobistinės elektroninės informacijos sistema bus toliau plėtojama, o lobistinės ataskaitos, valstybės politikų darbotvarkės ir Teisės aktų informacinė sistema bus tiesiogiai susietos. Šią informaciją VTEK naudos savo viduje stebėsenos tikslais.

94. GET palankiai vertina naująjį Lobistinės veiklos įstatymą, kuriame yra keletas teigiamų sąlygų, leidžiančių tiksliau atskleisti realią lobistinės veiklos padėtį Lietuvoje. Vis dėlto tik praktika parodys, ar to pakanka, kad būtų užtikrintas skaidrumas šioje srityje. GET atkreipia dėmesį į galimas spragas, pavyzdžiui, į tai, kad kai kurie fiziniai ar juridiniai asmenys, pavyzdžiui, NVO, kurie gali daryti įtaką aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantiems asmenims, nepatenka į įstatyme pateiktą lobistų apibrėžtį. Panašiai, nereikia pranešti apie susitikimus su lobistais, kai jie vyksta aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų kvietimu.

95. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, GRECO rekomenduoja **(i) viešai skelbti daugiau informacijos apie ministrų ir politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojų susitikimus (oficialius ir neoficialius) su trečiosiomis šalimis, įskaitant lobistus, ir kad tokiuose įrašuose būtų pateikta pakankamai išsami informacija apie asmens (-ų), su kuriuo (-iais) (arba kurio (-ių) vardu) įvyko susitikimas (-ai), tapatybę ir konkretų (-ius) diskusijų dalyką (-us) ir (ii) atlikti nepriklausomą Lobistinės veiklos įstatymo įgyvendinimo vertinimą bei, atsižvelgiant į šio vertinimo rezultatus, atitinkamai pakeisti įstatymą.**

Kontrolės mechanizmai

- Vidaus kontrolė

96. Vidaus kontrolė viešosiose įstaigose vykdoma vadovaujantis Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymu, Vidaus kontrolės įgyvendinimo viešajame juridiniame asmenyje tvarkos aprašu ir įstaigos vadovo nustatyta vidaus kontrolės politika. Vidaus kontrolė skirta įstaigos rizikos veiksniams, įskaitant korupcijos riziką, valdyti ir užtikrinti, kad įstaiga laikytųsi teisinių reikalavimų, apsaugotų turtą nuo sukčiavimo, iššvaistymo, netinkamo valdymo ar bet kokios

kitos neteisėtos veiklos, vykdytų savo veiklą pagal patikimo finansų valdymo principą ir teiktų patikimą, išsamią ir teisingą informaciją apie finansinę ir kitą veiklą.

- Valstybės kontrolė

97. Valstybės kontrolė (toliau – VK) yra aukščiausiaji valstybinio audito institucija, atliekanti valstybinį auditą ir biudžeto politikos stebėseną. Ji atskaitinga Seimui, kuriam teikia savo ataskaitas ir nuomones. 2020 m. gruodžio 23 d. Seimas priėmė įstatymus, iš esmės sustiprinusius VK bei jos veiklą, kurie įsigaliojo 2021 m. liepos 1 d. Naujosiose nuostatose numatyta, kad VK atlieka finansinį, atitikties ir veiklos auditą. Atitikties auditas gali būti atliekamas kartu su finansiniu arba veiklos auditu. Jais sukuriama Valstybės kontrolės rekomendacijų įgyvendinimo ir parlamentinės kontrolės stebėsenos sistema, sustiprinamas nesikišimas į Valstybės kontrolės veiklą ir numatoma, kad išorės vertintojai reguliariai vertins jos veiklos efektyvumą.

98. Finansinio audito tikslas nėra nustatyti sukčiavimo ir korupcijos atvejus, tačiau auditoriai turi įvertinti ir atsižvelgti į šias rizikas. Auditoriams taip pat rekomenduojama įvertinti, kaip audituojamų įstaigų vadovai ir kiti darbuotojai vykdo savo teises ir pareigas korupcijos prevencijos ir kontrolės srityje pagal galiojančius teisės aktus.

99. Jeigu audito metu nustatomi sistemingi, esminiai pažeidimai ar viešojo intereso pažeidimai, VK informuoja Seimą, Vyriausybę ir teisėsaugos institucijas. VK yra sudariusi bendradarbiavimo susitarimus su Generaline prokuratūra, STT, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos, Viešųjų pirkimų tarnyba, VTEK ir Konkurencijos taryba.

100. Audito ataskaitos viešai skelbiamos Valstybės kontrolės interneto svetainėje. Išsami informacija apie visų valstybinio audito rekomendacijų įgyvendinimą pateikiama specialiaame VK interneto svetainės skyriuje, kuriame nuolat atnaujinami vieši duomenys. Valstybės kontrolė du kartus per metus teikia Seimui ataskaitas apie savo rekomendacijų įgyvendinimą.

101. 2013 m. VK atliko viešąjį auditą dėl korupcijos prevencijos valstybės institucijose. Vyriausybei rekomenduota visose ministerijose ir joms pavaldžiose įstaigose nustatyti korupcijos rizikos vertinimo priemonės. STT gavo rekomendacijas parengti Valstybės institucijų kovos su korupcija programų rengimo metodiką ir į programą įtraukti priemones visiems nustatytiems korupcijos rizikos veiksniams valdyti; nustatyti aiškius, objektyvius ir išmatuojamus vertinimo kriterijus; nustatyti programos veiksmingumo vertinimo tvarką. Kai kurios iš šių rekomendacijų buvo įgyvendintos, o kitų rekomendacijų įgyvendinimas iš dalies aptartas naujajame KPĮ.

- Seimas

102. Seimo statutas reglamentuoja Vyriausybės ir kitų valstybės pareigūnų atskaitomybę Seimui. Kasmet (iki kovo 31 d.) Vyriausybė turi pateikti Seimui metinę veiklos ataskaitą. Ją pristato Ministras Pirmininkas, kuris pristatymo metu atsako į Seimo narių klausimus. Paprašius, dalyvaujantys ministrai gali atsakyti į klausimus. Be šios metinės ataskaitos, Vyriausybė ar atskiri ministrai Seimo prašymu turi teikti ataskaitą Seimui ir atsakyti į Seimo narių klausimus apie savo veiklą.

103. Be to, Seimo Etikos ir procedūrų komisija gali tirti ministrų, kurie yra ir Seimo nariai, galimus interesų konfliktus. Komisija gali imtis veiksmų pagal piliečių ar parlamentarų grupių skundus arba *ex officio*. Atlikus tyrimą gali būti nustatyta, kad Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas buvo pažeistas arba ne, ir (arba) atitinkamam asmeniui pateikta rekomendacija.

- Seimo kontrolieriai

104. Respublikos Prezidento, Ministro Pirmininko ir Vyriausybės (kaip kolegialios institucijos) veikla nepatenka į Seimo kontrolieriaus tyrimo įgaliojimų sritį. Nepaisant to, Seimo kontrolieriai gali atlikti teisinį tyrimą dėl ministro ar politinio patarėjo, veikiančio ministerijos vardu, veiklos, susijusios su žmogaus teisių apsauga ir (ar) galimu piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi, jeigu ši veikla yra susijusi su viešojo administravimo funkcijų vykdymu ir jokia kita institucija, pavyzdžiui, STT ar teismai, nėra specialiai tam įgaliota.

105. Seimo kontrolieriai tiria skundus ar veikia savo iniciatyva, priima sprendimus, teikia rekomendacijas institucijoms, stebi, kaip jos įgyvendinamos, ir imasi reikiamų priemonių, kad būtų užtikrintas veiksmingas rekomendacijų įgyvendinimas.

Interesų konfliktai

106. Pagrindinis Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo tikslas - užkirsti kelią interesų konfliktams ir juos valdyti. Jis taikomas valstybės politikams, įskaitant Respublikos Prezidentą ir ministrus, ir visiems valstybės tarnyboje dirbantiems asmenims, įskaitant politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojus. Šiame įstatyme apibrėžiami interesų konfliktai ir numatomi i) draudimai ir apribojimai asmenims, dirbantiems valstybės tarnyboje; ii) interesų konfliktų prevencijos taisyklės ir iii) pareiga deklaruoti privačius interesus bei priežiūros ir vykdymo užtikrinimo mechanizmas. Šį mechanizmą naudoja VTEK ir atitinkamų valstybės ar savivaldybės įstaigų vadovai.

107. Kalbant konkrečiai apie ministrų interesų konfliktus, svarbus ir Valstybės politikų elgesio kodeksas.

108. Pagal Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo 2 straipsnį, „interesų konfliktas - situacija, kai valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, eidamas pareigas ar vykdydamas pavedimus, privalo priimti sprendimą, dalyvauti priimant sprendimą ar vykdyti pavedimą, susijusį su jo privačiais interesais“. Straipsnyje, be kita ko, pateikiamos „privačių interesų“ apibrėžtys – „valstybės tarnyboje dirbančio asmens (ar jam artimo asmens) privačių ekonominių ar neekonominių interesų, galinčių turėti įtakos jo sprendimų priėmimui atliekant tarnybines pareigas“ - ir „artimų asmenų“, t. y. „sutuoktinio, sugyventinio, partnerio, kai partnerystė įregistruota įstatymų nustatyta tvarka (toliau - partneris), valstybės tarnyboje dirbančio asmens tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai (įvaikiai), seserys (įseserės), seneliai, vaikaičiai ir jų sutuoktiniai, sugyventiniai ar partneriai“.

109. Siekiant užtikrinti viešojo intereso viršenybę, valstybės tarnyboje dirbantys asmenys privalo: 1) nešališkai, sąžiningai ir kompetentingai atlikti savo tarnybines pareigas; 2) teisės aktuose nustatyta tvarka ir priemonėmis vengti interesų konfliktų ir elgtis taip, kad nekiltų įtarimų dėl tokio konflikto buvimo; 3) susilaikyti nuo naudojimosi tarnybine padėtimi

asmeninei naudai gauti; 4) priimant sprendimus vadovautis įstatymais ir visų asmenų lygybės principu; 5) susilaikyti nuo oficialios ar kitos susijusios informacijos naudojimo ir neleisti kitiems naudoti oficialią ar kitą susijusią informaciją kitu būdu ir apimtimi, nei nustatyta teisės aktuose; 6) nesinaudoti ir netrukdyti kitiems asmenims naudotis valstybei ar savivaldybėms nuosavybės teise priklausančiu ar išnuomotu turtu kitaip, negu nustatyta įstatymuose, ir tokia apimtimi, kokia nustatyta įstatymuose (VPIDVTĮ 3 straipsnis).

110. VPIDVTĮ nustato pareigą valstybės tarnyboje dirbantiems asmenims, tarp jų politikams ir politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojams, pateikti privačių interesų deklaracijas (žr. toliau). Duomenys apie jų privačius interesus skelbiami VTEK interneto svetainėje. Aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantys asmenys ir jų šeimos nariai taip pat turi deklaruoti savo turtą pagal Gyventojų turto deklaravimo įstatymą ir pajamas pagal Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą (žr. toliau). Visos šios pareigos pakartojamos ir Valstybės politikų elgesio kodekse.

111. Kilus *ad hoc* interesų konfliktui, susijusiam su konkrečiu klausimu, svarstymu, įtaka jam ar sprendimo priėmimu, asmenys, kurie atlieka aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas, turi pareigą pranešti apie tai atitinkamos institucijos vadovui ir nusišalinti (VPIDVTĮ 11 straipsnis). Ministrai apie tai turi pranešti Ministrui Pirmininkui, o patarėjai - atitinkamam ministrui arba Respublikos Prezidentui. Institucijos vadovas rašytiniu motyvuotu sprendimu gali atsakyti priimti savarankišką nusišalinimą. Informacija apie atsakymus per penkias darbo dienas elektroniniu būdu per privačių interesų registrą siunčiama VTEK.

112. Remdamasis privačių interesų deklaracijomis arba aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančio asmens, prašymu, institucijos vadovas gali pateikti raštiškas preliminarias rekomendacijas, kuriose nurodoma veikla, nuo kurios aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantis asmuo privalo nusišalinti. Institucijos vadovas taip pat gali nušalinti asmenį nuo dalyvavimo, svarstymo ar konkrečiu sprendimo priėmimo, jei yra pakankamas pagrindas manyti, kad dėl jo dalyvavimo kiltų interesų konfliktas.

Draudimas ar apribojimas vykdyti tam tikrą veiklą

Nesuderinamumas, papildoma veikla ir finansiniai interesai

113. Respublikos Prezidentas negali eiti jokių kitų pareigų ar užsiimti jokia kita veikla. Jis (ji) negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus atlyginimą ir atlygį už kūrybinę veiklą. Jis privalo sustabdyti savo veiklą politinėse partijose iki kitos prezidento rinkimų kampanijos pradžios (Konstitucijos 83 straipsnis).

114. Ministras Pirmininkas ir ministrai negali eiti jokių kitų pareigų, išskyrus Seimo nario pareigas (Konstitucija, LGov). Tai kyla iš Konstitucinės parlamento narių laisvojo mandato doktrinos, pagal kurią parlamento narys nėra saistomas jį išrinkusių rinkėjų interesų. Šiuo metu Ministras Pirmininkas ir 6 ministrai turi parlamento narių mandatus. Ministras pirmininkas ir ministrai negali dirbti verslo, komercijos ir kitose privačiose įstaigose bei įmonėse ir negali gauti jokio atlyginimo, išskyrus darbo užmokestį ir išmokas už kūrybinę veiklą.

115. Politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojai gali dirbti kitose privačiose įstaigose ar įmonėse, jeigu jų veikla nesukelia interesų konflikto su valstybės tarnyba ir jie turi įstaigos

vadovo leidimą (VTĮ 18-19 straipsnis). Asmuo negali būti paskirtas į pareigas, jei jo sutuoktinis ar artimas giminaitis būtų su juo susijęs tiesioginio pavaldumo ryšiais.

Sutartys su valstybės institucijomis

116. Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo 16 straipsnis numato vienerių metų veiklos pertraukos laikotarpį asmenims, kurie anksčiau atliko aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas, jei jie nori sudaryti sandorius su įstaiga, kurioje jie vykdė savo funkcijas.

Dovanos

117. Pagal VPIDVTĮ (13 straipsnį) politikai ir valstybės tarnautojai negali priimti ar teikti dovanų ar paslaugų, jei pagal įstatymą dėl to gali kilti interesų konfliktas. Šis apribojimas netaikomas protokoliniams dovanoms, kurių vertė neviršija 150 EUR ir kurias gavėjas gali pasilikti sau. Protokolinės dovanos, viršijančios šią sumą, tampa valstybės nuosavybe ir yra vertinamos bei saugomos pagal atitinkamus VTEK patvirtintus nuostatus. Šios taisyklės taip pat taikomos aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų artimiesiems. Kilus abejonių dėl dovanos vertės, šie asmenys turėtų ją deklaruoti savo institucijos atitikties pareigūnui.

118. Nėra viešo ministrų ar jų patarėjų gautų dovanų registro. Respublikos Prezidento gautos dovanos tampa valstybės nuosavybe ir yra registruojamos. Su dovanų registru galima susipažinti Respublikos Prezidento kanceliarijos intraneto svetainėje.

119. Pagal Lobistinės veiklos įstatymą lobistams draudžiama siūlyti dovanas ar žadėti privilegijas asmenims, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, o šiems savo ruožtu draudžiama jas priimti.

120. GET laikosi nuomonės, kad VPIDVTĮ numatytos dovanų taisyklės yra gana bendro pobūdžio. Praktikoje gali kilti sunkumų, pavyzdžiui, nustatant, kurios dovanos siūlomos asmeninių santykių pagrindu, o kurios susijusios su pareigūno statusu, ir iš tiesų, vietoje sutikti pašnekovai skirtingai suprato taikytinas taisykles. Be to, VPIDVTĮ yra gana ribotas, pavyzdžiui, jame nekalbama apie kvietimus, nors GET buvo pasakyta, kad kiekviena organizacija turi šį klausimą reglamentuojančias vidaus taisykles. Atsižvelgiant į tai, būtina pateikti papildomų gairių dovanų klausimu, atsižvelgiant į tai, kad skirtumas tarp priimtinių ir nepriimtinių dovanų nėra labai aiškus, o šių nuostatų laikymąsi nėra lengva prižiūrėti. Galiausiai, aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų gaunamoms dovanoms ir kitai naudai turėtų būti taikomi skaidrumo reikalavimai. Todėl **GRECO rekomenduoja nustatyti griežtesnes taisykles ir atitinkamas praktines gaires dėl dovanų ir kitos naudos asmenims, kuriems patikėtos aukščiausiosios vykdomosios valdžios funkcijos, įskaitant prievolę apie jas pranešti ir informuoti visuomenę.**

Netinkamas viešųjų išteklių naudojimas, netinkamas konfidencialios informacijos naudojimas

121. Pagal VPIDVTĮ 3 straipsnį, aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantys asmenys privalo nenaudoti ir neleisti kitiems asmenims naudoti valstybei ir savivaldybėms nuosavybės teise priklausančio turto kitiems tikslams, išskyrus tarnybines pareigas.

122. Tame pačiame straipsnyje teigiama, kad šie asmenys privalo susilaikyti nuo informacijos, susijusios su jų tarnybinėmis pareigomis ir viešai neprieinamos, naudojimo.

Apribojimai pasibaigus tarnybai

123. VPIDVTĮ 4 skyriaus 15 - 18 straipsniai numato vienerių metų apribojimus įsidarbinti, sudaryti sutartis su institucijomis, atstovauti fiziniams ar juridiniams asmenims pasibaigus tarnybai. Šie apribojimai taikomi visiems aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantiems asmenims.

124. Minėto įstatymo 15 straipsnyje nustatytas vienerių metų veiklos pertraukos laikotarpis, taikomas sudarant darbo sutartis dėl vadovavimo subjektams, kuriuos buvę valstybės tarnautojai, įskaitant politikus, turėjo įgaliojimus prižiūrėti ar kontroliuoti arba kurių naudai jie dalyvavo priimant sprendimus valstybės užsakymams ar finansinei paramai gauti per metus iki jų tarnybos pabaigos. 17 straipsnyje numatytas vienerių metų apribojimas atstovauti buvusiam darbdaviui ir palaikyti oficialius santykius su fiziniais ar juridiniais asmenimis, siejamais su buvusiu darbdaviu.

125. Atskirais atvejais, kai apribojimų taikymas gali pakenkti bendruomenės ar valstybės interesams, VTEK gali nuspręsti netaikyti minėtų apribojimų (VPIDVTĮ 18 straipsnis).

126. GET suprato, kad nors VPIDVTĮ numatyti aiškūs veiklos pertraukos laikotarpiai, žiniasklaidoje nuolat pranešama apie „besisukančių durų“ atvejus. Patikrinimo vietoje metu VTEK tyrė dviejų viceministrų, kurie pažeidė veiklos pertraukos laikotarpį, atvejį. VTEK taip pat pastebėjo, kad mokymo veikloje trūksta informuotumo apie „besisukančių durų“ problemą ir taikomas nuostatas. GET mano, kad reikia stiprinti informuotumo apie apribojimus, taikomus pasibaigus darbo santykiams, didinimo veiklą, ir nurodo i ir ii rekomendacijas. GET taip pat yra susirūpinusi dėl dabartinių vykdymo užtikrinimo priemonių, numatytų VPIDVTĮ, veiksmingumo (žr. 157-161 straipsnius ir vii bei viii rekomendacijas).

Turto, pajamų, įsipareigojimų ir interesų deklaracija

Deklaracijos reikalavimai

127. Lietuvoje taikoma labai plati informacijos atskleidimo sistema pagal tikslą ir taikymo sritį. Ji apima daug sričių: nuo bendrojo skaidrumo iki kovos su korupcija, turto ir neteisėto praturtėjimo stebėsenos, taip pat bendros interesų konfliktų prevencijos. Ji taikoma visiems aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantiems asmenims ir apima tris atskiras deklaracijas:

- fizinių asmenų turto deklaravimas (už įgyvendinimą atsakinga institucija - Valstybinė mokesčių inspekcija);
- pajamų deklaravimas (už įgyvendinimą atsakinga institucija - Valstybinė mokesčių inspekcija);
- privačių interesų deklaracija (už įgyvendinimą atsakinga institucija - VTEK).

128. Fizinių asmenų turto ir pajamų deklaracijos pradėtos teikti 1993 m., o 2004 m. perkeltos į elektroninę formą. Nuo to laiko buvo atlikta nemažai pakeitimų. 2007 m. sistema buvo pakeista į iš dalies iš anksto užpildytas pajamų deklaracijas, kuriose jau yra visa informacija, gauta iš įvairių kompetentingų institucijų - bankų, kredito įstaigų, draudimo bendrovių, pensijų

fondų, švietimo ir mokslo įstaigų ir kt. - apie kiekvieno asmens pajamas. Asmuo turi peržiūrėti pateiktą informaciją ir užpildyti trūkstamas dalis. Ši priemonė skirta valstybės tarnautojų finansų kontrolei ir turto stebėsenai užtikrinti.

129. Turto ir pajamų deklaracijos turi būti pateikiamos kasmet ne vėliau kaip iki kiekvienų metų gegužės 1 d.

130. Gyventojai, deklaruojantys turtą dėl užimamų ar siekiamų užimti pareigų, įskaitant visus aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančius asmenis, savarankiškiems politinės kampanijos dalyviams aukojančius asmenis, politinių partijų narius, šių asmenų šeimos narius, privalo deklaruoti šį praėjusių metų pabaigoje turėtą turtą:

- 1) nekilnojamas turtas (pastatai, butai, žemės sklypai), įskaitant nebaigtus statyti pastatus;
- 2) kilnojamąjį turtą, kuris turi būti teisiškai įregistruotas (pavyzdžiui, kelių transporto priemonės, žemės ūkio technika, šaunamieji ginklai);
- 3) lėšos, viršijančios 1 500 EUR, laikomos kredito ir kitose organizacijose;
- 4) paskolintos ir negrąžintos lėšos, viršijančios 1 500 EUR;
- 5) pasiskolintos ir negrąžintos lėšos, viršijančios 1 500 EUR;
- 6) meno kūriniai, brangakmeniai, juvelyriniai dirbiniai, taurieji metalai, kurių vieneto vertė didesnė nei 1500 EUR;
- 7) vertybiniai popieriai, jei jų bendra vertė viršija 1 500 EUR.

131. Tai yra papildoma įvairių rūšių pajamų deklaracija, kurią mokesčių tikslais privalo pateikti visi Lietuvos gyventojai.

132. Aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų turto deklaracijų duomenis skelbia Valstybinė mokesčių inspekcija. Jų pajamų deklaracijų duomenys nėra vieši.

133. Kita vertus, privačių interesų deklaracijos buvo įvestos 1996 m., siekiant užkirsti kelią asmenų, kuriems patikėtos viešosios funkcijos, viešųjų ir privačių interesų konfliktams. Nuo sistemos sukūrimo joje buvo atlikta daug pakeitimų - paskutinis buvo atliktas 2020 m., įsigaliojus VPIDVTĮ. Deklaracijos dabar teikiamos elektroniniu būdu į elektroninį registrą PINREG, kurį tvarko VTEK. Keletą metų aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų privačių interesų deklaracijos buvo viešos, tačiau pagal naują VPIDVTĮ nuo 2020 m. visos privačių interesų deklaracijos bus viešos (yra tam tikrų išimčių, pavyzdžiui, asmenims, vykdančioms žvalgybos, kontržvalgybos ar kriminalinės žvalgybos funkcijas).

134. Deklaracija turi būti pateikta per vieną mėnesį nuo asmens išrinkimo, paskyrimo ar skyrimo į pareigas. Jei deklaracijoje nurodyta informacija apie deklaranto, jo sutuoktinio, sugyventinio ar partnerio privačius interesus pasikeitė, deklarantas privalo patikslinti deklaraciją per 30 kalendorinių dienų. Paaiškėjus naujoms aplinkybėms, galinčioms sukelti interesų konfliktą, deklaracija turi būti atnaujinta nedelsiant, bet ne vėliau kaip per 30 dienų.

135. Kai kuri informacija turi būti atskleista privalomai, o kita - tik esant galimam interesų konfliktui. Naujojoje VPIDVTĮ redakcijoje, palyginti su ankstesne sistema, labiau akcentuojamas pastarasis aspektas.

136. Apie atitinkamą asmenį ir jo sutuoktinį, sugyventinį ar partnerį visada turi būti atskleista ši informacija:

- darbo vieta (-os) ir pareigos;
- juridinis asmuo, kuriam deklarantas, jo sutuoktinis, sugyventinis ar partneris gali daryti lemiamą įtaką.

137. Toliau nurodyta informacija apie atitinkamą asmenį ir jo sutuoktinį, sugyventinį ar partnerį turi būti atskleista tik tuo atveju, jei yra galimas interesų konfliktas:

- per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių sudaryti sandoriai ar kiti sandoriai (įskaitant individualios veiklos sandorius), galiojantys per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių, jei tokio sandorio vertė viršija 3 000 EUR;
- juridinis asmuo, kurio veikloje dalyvauja deklarantas arba jo sutuoktinis, sugyventinis ar partneris, įskaitant tai, ar šis juridinis asmuo dalyvauja viešųjų pirkimų procedūrose deklaranto darbovietėje;
- narystė įmonėse, įstaigose, asociacijose ar fonduose, išskyrus narystę politinėse partijose ir organizacijose, ir pareigos jose;
- artimus asmenis, kuriuos jis (ji) pažįsta, arba duomenis, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas.

138. Išimties tvarka atitinkamas asmuo gali nepateikti duomenų apie savo artimus asmenis, jei jis objektyviai negali žinoti šių duomenų.

139. Toliau pateiktose lentelėse nurodytas VTEK gautų privačių interesų deklaracijų skaičius.

Privačių interesų deklaravimas	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Asmenys, deklaravę privačius interesus	42 200	57 800	72 600	100 400	127 900	136 611	513 748
Pateiktos privačių interesų deklaracijos (įskaitant jų priedus)	145 000	160 000	230 600	274 100	355 100	427 096	513 748
Asmenys, kurių deklaracijos buvo paskelbtos viešai	183 00	287 00	399 00	40 700	48 500	46 395	139 964
Asmenys, užtikrinantys deklaracijų kontrolę institucijose per PINREG	620	1 000	1 313	1 529	2 128	2 300	2 500

Aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų privačių interesų deklaracija	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Asmenys, deklaravę privačius interesus	551	617	996	845	852	852	852
Asmenys, kurių deklaracijos buvo paskelbtos viešai	551	617	996	845	852	852	852

140. GET nenustatė jokių ypatingų problemų, susijusių su daugelį metų veikiančios informacijos atskleidimo sistemos supratimu arba su aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų pareigos atskleisti informaciją laikymusi. Vis dėlto GET atkreipia dėmesį į tai, kad naujajame VPIDVTJ daug dėmesio skiriama galimo interesų konflikto sąvokai, dėl kurios reikia deklaruoti tam tikrą informaciją, kuri anksčiau turėjo būti deklaruojama visais atvejais. Tai turi nustatyti pats deklarantas. Atsižvelgiant į privačių interesų deklaracijų tikslą - užkirsti kelią interesų konfliktams, toks prioritetų nustatymas gali atrodyti logiškas, tačiau jis reikalauja, kad atitinkami asmenys gerai suprastų interesų konflikto sąvoką ir galimus atvejus. Tai dar kartą pabrėžia, kad svarbu tinkamai parengti ir paaiškinti elgesio taisykles ir vykdyti informavimo bei konsultavimo veiklą. Šiuo atžvilgiu GET remiasi i ir ii rekomendacijomis.

Peržiūros mechanizmai

141. Kaip ir kitų VPIDVTJ nuostatų atveju, privačių interesų deklaravimo teisinių reikalavimų laikymosi priežiūrą vykdo VTEK ir institucijos vadovas per institucijos atitikties pareigūną. Pastaroji pirmiausia patikrina, ar visi asmenys, kuriems taikomas įstatymas, teisingai užpildė

deklaraciją, tačiau pagrindinę peržiūrą atlieka VTEK, kuri iš savo 30 darbuotojų du paskyrė daugiau nei pusės milijono pareigūnų pateiktų deklaracijų priežiūrai.

142. PINREG elektroninis registras palengvina patikrą, nes automatiškai surenka visus reikiamus duomenis iš kitų valstybės registru ir duomenų bazių. VTEK darbuotojai palygina deklaruotus ir registruose bei duomenų bazėse esančius duomenis, kad įvertintų, ar netrūksta kokių nors duomenų. Išsamesnės peržiūros vykdomos VTEK arba atitinkamos institucijos vadovui atliekant konkrečius tyrimus. Pavyzdžiui, 2018 m. VTEK atliko 12 tyrimų (9 valstybės politikų ir 3 politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojų) dėl VPIDVTJ nuostatų aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų atveju; nustatyti 9 pažeidimai. 2021 m. rudenį VTEK ketina įdiegti PINREG rizikos valdymo sistemą, kad deklarantai būtų automatiškai tikrinami dėl tam tikros rizikos.

143. GET norėtų pabrėžti, kad aktyvi PTEF privačių interesų deklaracijų kontrolė yra ypač svarbi atsižvelgiant į tai, kad pagal naująjį VPIDVTJ pats deklaruojantis asmuo turi nuspręsti, ar tam tikra informacija gali sukelti interesų konfliktą ir ar ją reikia deklaruoti. Sistemos filosofija - pasitikėti valstybės pareigūnais ir juos įdarbinusiomis institucijomis bei suteikti jiems daugiau galių - pagirtina, tačiau deklarantams lengva tyčia ar netyčia nedeklaruoti tam tikros informacijos, dėl kurios gali kilti interesų konfliktas. Veiksmingos privačių interesų deklaracijų kontrolės trūkumą GRECO jau pabrėžė savo ketvirtojo etapo vertinimo ataskaitoje (žr. §§ 91-92) ir, atrodo, kad nuo to laiko padėtis iš esmės nepagerėjo. Nors elektroninis PINREG registras neabejotinai yra pažanga ir turėtų padėti nuodugniau tikrinti deklaracijas, VTEK tokią nuodugnią kontrolę vis dar atlieka tik vykdydama konkrečius tyrimus, kuriuos paskatina žiniasklaidos pranešimai arba visuomenės ar pilietinės visuomenės pranešimai. Tačiau, atsižvelgiant į aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų vaidmenį nustatant ir įgyvendinant vyriausybės politiką, jie yra ypač pažeidžiami korupcijos ir interesų konfliktų. Todėl GET yra įsitikinusi, kad jų deklaracijos turėtų būti kruopščiai tikrinamos nuolat, o ne tik atliekant konkrečius tyrimus. Todėl **GRECO rekomenduoja, kad aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų privačių interesų deklaracijos būtų reguliariai kontroliuojamos iš esmės ir kad Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai būtų suteikta pakankamai išteklių šiai uždučiai atlikti.** Rizikos vertinimo sistema, kurią VTEK netrukus pradės taikyti, gali būti vienas iš atsako į šią rekomendaciją elementų, tačiau ją reikia papildyti kita veikla, pavyzdžiui, informacijos rinkimu, bendravimu su susirūpinimą keliančiais pareigūnais, rekomendacijų rengimu ir t. t.

144. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos peržiūri pajamų ir turto deklaracijas, teikdama pirmenybę galimoms pareigūnų mokesčių nepriemokoms ir vertindama, ar jų turtas atitinka pajamas. Atliekama visų deklarantų struktūrinė kontrolė, siekiant patikrinti, ar deklaracijos užpildytos teisingai. Be to, kiekvienais metais atrenkami tam tikri pareigūnai, kuriems taikoma nuodugnesnė kontrolė naudojant automatinę rizikos vertinimo sistemą. Šių pareigūnų turto ir pajamų deklaracijos lyginamos su privačių interesų deklaracijomis, informacija, gauta iš vietos institucijų, o nuo 2021 m. - su informacija, gauta iš užsienio bankų. Patikrinimo vietoje metu buvo rengiamas VTEK ir Valstybinės mokesčių inspekcijos susitarimas, pagal kurį Valstybinė mokesčių inspekcija galės tikrinimo tikslais naudotis visu PINREG elektroniniu registru, o ne gauti duomenis tik apie konkrečius atvejus. GET pritaria, kad tai yra geras institucijų, kurioms pavesta kontroliuoti ir užtikrinti taikytinų taisyklių vykdymą, bendradarbiavimo pavyzdys.

Atskaitomybės ir vykdymo užtikrinimo mechanizmai

Baudžiamasis procesas ir imunitetai

145. Respublikos Prezidentas, eidamas pareigas, turi imunitetą nuo suėmimo, baudžiamosios ir administracinės atsakomybės (Konstitucijos 86 straipsnis, Prezidento įstatymo 8 straipsnis). Už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą arba paaiškėjus, kad buvo padarytas nusikaltimas, Seimas trijų penktadalių visų narių balsų dauguma gali pradėti apkaltos procesą. 2004 m. buvusiam Respublikos Prezidentui buvo sėkmingai įvykdyta apkalta dėl šiurkštaus Konstitucijos ir priesaikos pažeidimo¹¹. Nebuvo bandymų pradėti apkaltos procesą prieš kitus Respublikos prezidentus. Atsižvelgiant į tai, kad apkaltos procedūra sėkmingai taikoma praktikoje, GET nemano, kad dabartinės Respublikos Prezidento imuniteto ir apkaltos taisyklės kelia susirūpinimą.

146. Ministras Pirmininkas ir ministrai negali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn, suimami ir negali būti varžoma jų asmeninė laisvė be išankstinio Seimo sutikimo, o jeigu Seimas nesusirenka, - be išankstinio Respublikos Prezidento sutikimo (Konstitucijos 100 straipsnis ir Vyriausybės įstatymo 12 straipsnis). Ministras Pirmininkas ir ministrai neturi neliečiamybės civilinės ir administracinės atsakomybės atveju.

147. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 3² straipsnį, Ministro Pirmininko ir ministrų neliečiamybė reiškia, kad gali būti pradėtas jų baudžiamasis persekiojimas, tačiau jie negali būti apklausiami kaip įtariamieji, negali būti sulaukiyti ir jų laisvė negali būti kitaip apribota. Gali būti taikomos kitos procesinės prievartos priemonės, pavyzdžiui, krata ir poėmis arba slaptas sekimas. Jeigu atlikus šiuos sankcionuotus veiksmus negaunamas Seimo ar Respublikos Prezidento leidimas, baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas. Tačiau tai taip pat sustabdo nusikalstamai veikai taikomą senaties terminą iki tol, kol bus gautas leidimas arba asmuo nebeturės neliečiamybės. Prokuratūros atstovai nurodė, kad daugumą prašymų panaikinti parlamentarų neliečiamybę Seimas patenkino. Per pastaruosius dešimt metų nebuvo nė vieno prašymo panaikinti ministrų neliečiamybę.

148. Politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojai neturi neliečiamybės baudžiamosios, administracinės ar civilinės atsakomybės atveju.

149. Per pastaruosius penkerius metus ministrų atžvilgiu nebuvo pradėtas nė vienas baudžiamasis tyrimas. 2016 m. buvo pradėtos dvi bylos dėl Ministro Pirmininko patarėjų, kurie 2021 m. teismo sprendimais buvo išteisinti.

Su baudžiamąja atsakomybe nesusiję vykdymo užtikrinimo mechanizmai

150. Valstybės politikų elgesio kodekso laikymosi priežiūrą ir įtariamų jo nuostatų pažeidimų tyrimus atlieka politikų institucijose sudaryta komisija. Seimo nariams ir Vyriausybės nariams - Seimo etikos ir procedūrų komisija. 2019 m. Komisija atliko du tyrimus dėl įtariamų ministrų padarytų Kodekso pažeidimų, tačiau pažeidimų nenustatyta.

¹¹2004 m. balandžio 6 d. Seimas balsavo už visus kaltinimus, kylančius iš Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. nutarimo, t. y. už tai, kad Respublikos Prezidentas, pažeisdamas galiojančius įstatymus, apdovanojo vieną iš savo užsienio finansinių rėmėjų, suteikdamas jam Lietuvos pilietybę, pažeidė valstybės paslaptį, informuodamas savo rėmėją, kad jo atžvilgiu atliekamas tyrimas ir klausomasi jo telefono pokalbių, ir neteisėtai naudodamasis savo, kaip Respublikos Prezidento, padėtimi ir statusu, siekė daryti įtaką verslo bendrovėms ir jų akcininkams dėl jam artimų asmenų finansinių interesų.

151. VPIDVTJ nuostatų laikymosi priežiūrą vykdo VTEK ir atitinkamos institucijos vadovas - Respublikos Prezidentas - savo kanceliarijos darbuotojų, Ministras Pirmininkas - ministrų, o kiekvienas ministras (arba jo įgaliotas asmuo, dažniausiai institucijos atitikties pareigūnas) - savo patarėjų atžvilgiu.

152. Tiek institucijos vadovas, tiek VTEK gali pradėti tyrimą (institucijos vadovo sprendimas pradėti tyrimą gali būti apskųstas VTEK) ir pateikti rekomendaciją atitinkamam asmeniui. VTEK taip pat gali pavesti institucijos vadovui atlikti tyrimą arba gali nuspręsti jį atlikti pati.

153. Nustačiusi pažeidimą, VTEK gali kreiptis į teismą su prašymu skirti administracinę nuobaudą (baudą nuo 600 iki 1 600 EUR arba nuo 1 600 iki 2 600 EUR, jei pažeidimas padarytas pakartotinai), siūlyti institucijos vadovui skirti drausminę nuobaudą, kreiptis į teismą su prašymu nutraukti valstybės tarnybos santykius ar darbo sutartį arba priimti rekomendaciją, kurioje būtų išdėstyta jos nuomonė ar praktika konkrečiu klausimu. Atitinkamas asmuo taip pat negali būti paaukštintas pareigose ar skatinamas vienerius metus (arba trejus metus, jei pažeidimas rimtas). VTEK per metus pateikia apie 500 rekomendacijų.

154. Kalbant konkrečiai apie aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančius asmenis, dėl VPIDVTJ ar kitų elgesio taisyklių pažeidimo prarandama nepriekaištinga reputacija, kuri yra būtinas reikalavimas norint įsidarbinti valstybės tarnyboje. Tokiu atveju politiniai patarėjai turi atsistatydinti arba būti atleisti, o nepriekaištingos reputacijos praradimas užkirstų kelią bet kokiam tolesniam politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojo darbui.

155. Ministrams sankcijos dažniausiai yra politinės ir atsiranda dėl to, kad VTEK viešai paskelbia apie pažeidimą. Dėl to GET išgirdo, kad ministrai turi atsistatydinti. Jei atitinkamas asmuo siekia eiti ministro ar kitas aukštas pareigas viešajame sektoriuje (išskyrus tiesiogiai visuotiniu balsavimu renkamų asmenų, pavyzdžiui, Seimo nario ar Respublikos Prezidento pareigas), vėlesniame etape STT informaciją apie taikomų atsparumo korupcijai taisyklių pažeidimus pateiktų institucijai, kuri atsakinga už asmens paskyrimą į pareigas.

156. Kaip jau buvo pažymėta šioje ataskaitoje, Lietuva pertvarko korupcijos prevencijos valdymo sistemą į subsidiarumo principu grindžiamą sistemą, o tai įrodo faktas, kad įstaigos vadovai ir VTEK turi dvigubą kompetenciją užtikrinti VPIDVTJ ir kitų atsparumo korupcijai taisyklių nuostatų vykdymą. Tokia raida yra pagirtina ir suprantama, nes VTEK negali pati prižiūrėti ir užtikrinti, kad daugiau nei pusė milijono pareigūnų laikytųsi taisyklių. Tačiau GET mano, kad dabartinę vykdymo užtikrinimo tvarką galima tobulinti.

157. Pirma, GET pastebėjo kai kuriuos neaiškumus dėl atitinkamų institucijų vadovų ir VTEK vaidmens. VPIDVTJ aiškiai neapibrėžia jų atitinkamos kompetencijos, bet abiems suteikia kompetenciją pradėti tyrimus arba teikti rekomendacijas dėl reikalavimų laikymosi. Pokalbių vietoje metu GET iš VTEK atstovų išgirdo, kad institucijų vadovai turi pagrindinę kompetenciją prižiūrėti ir užtikrinti teisės aktų laikymąsi. Tačiau aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas vykdantys asmenys, su kuriais ji susitiko, laikėsi nuomonės, kad pirminė kompetencija priklauso VTEK, o institucijų vadovai neturėjo aiškių nurodymų, kaip elgtis šiuo klausimu.

158. Antra, GET pažymi, kad atitikties pareigūnai, atsakingi už atsparumo korupcijai taisyklių laikymosi koordinavimą, yra priskirti ministerijų struktūriniais padaliniais, pavyzdžiui, Teisės ir personalo skyriui, Personalo valdymo skyriui arba Korupcijos prevencijos skyriui, ir yra pavaldūs ministerijos vadovybei. Todėl ji rimtai susirūpinusi dėl šių atitikties užtikrinimo pareigūnų gebėjimo tirti galimus ministrų ir jų politinių patarėjų pažeidimus. GET įsitikinusi, kad galimų aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų nusižengimų tyrimą turi atlikti asmenys, nesusiję su jais pavaldumo ryšiais. Akivaizdu, kad VTEK turi geriausias sąlygas tai padaryti.

159. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, **GRECO rekomenduoja: i) patikslinti Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos ir institucijų vadovų, kuriems pavesta užtikrinti, kad aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekantys asmenys laikytųsi Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo nuostatų, atitinkamas funkcijas; ii) nustatyti, kad aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų galimų šio įstatymo nuostatų pažeidimų tyrimą atliktų nepriklausoma institucija, laikydamasi aiškios procedūros.**

160. Trečia, GET abejoja dėl VPIDVTĮ numatytų sankcijų veiksmingumo aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų atveju. Kaip pažymėta pirmiau ir kaip pripažino GET pašnekovai, nė viena iš minėto įstatymo 23 straipsnyje nustatytų sankcijų netaikoma Respublikos Prezidentui ar ministrams. Vienintelė jiems numatyta priemonė yra VTEK sprendimo, kuriuo nustatomas pažeidimas, paskelbimas viešai. Politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojams taikomos piniginės sankcijos, tačiau VTEK gali tik rekomenduoti atitinkamos institucijos vadovui taikyti drausminę nuobaudą. VPIDVTĮ 23 straipsnio 9 dalyje netgi teigiama, kad „šiuo straipsnyje nustatyti apribojimai netaikomi asmeniui, įgyvendinančiam teisę būti renkamam Respublikos Prezidentu ar Seimo nariu“.

161. Kai kurie GET pašnekovai laikėsi nuomonės, kad tikra sąžiningumo aplinka negali būti grindžiama tik sankcijomis. GET su tuo sutinka, tačiau mano, kad sankcijos vis dėlto yra būtinos. Daugeliu atvejų interesų konfliktai gali padaryti didelę žalą visuomenei: pakenkti viešajam administravimui, sukelti nepasitikėjimą, nepagarbą ir suteikti neteisėtą materialinę naudą kaltininkui ir (arba) jo giminaičiams bei verslo partneriams. Tačiau tokių veiksmų ne visada pakanka, kad būtų pradėtas baudžiamasis tyrimas. Todėl tai, kad VPIDVTĮ nenumato pakankamų pasekmių už jo nuostatų pažeidimus, smarkiai kenkia jo autoritetui, kaip jau pabrėžė GRECO savo ketvirtojo etapo vertinimo ataskaitoje (§92). Įstatyme numatytos sankcijos turi būti išplėstos, užtikrinant, kad už įstatymo pažeidimus būtų taikomos tinkamos sankcijos ir kitos priemonės (pavyzdžiui, žalos atlyginimas ir pan.), kartu atsižvelgiant į specialų aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų statusą. Todėl **GRECO rekomenduoja sugriežtinti sankcijas už Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo pažeidimus, kad jos būtų veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios.**

Statistika

	2016	2017	2018	2019	2020
VTEK atlikti tyrimai, susiję su aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančiais asmenimis	3	5	12	1	2

Nustatyti pažeidimai	1	5	9	1	1
Pažeidimų nenustatyta	1	0	2	0	0
Nutraukti tyrimai	1	0	1	0	1

162. 2017-2020 m. VTEK priėmė sprendimus dėl VPIDVTĮ pažeidimų, susijusių su 11 ministrų ir 6 politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojais. Nė vienas iš jų 2020 m. neatsistatydino ir nebuvo atleistas.

V. KORUPCIJOS PREVENCIJA TEISĖSAUGOS INSTITUCIJOSE

Teisėsaugos ir (arba) policijos institucijų veiklos organizavimas ir atskaitomybė

Įvairių teisėsaugos institucijų apžvalga

163. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 165 straipsnį pagrindinė ikiteisminio tyrimo institucija yra policija. Kitos ikiteisminio tyrimo institucijos yra šios: Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Karo policija, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Lietuvos Respublikos muitinė, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas - kai tiriamos nusikalstamos veikos, atskleistos vykdant šių institucijų tiesiogines funkcijas.

Atrinktų teisėsaugos institucijų veiklos organizavimas ir atskaitomybė

164. Šioje ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama Lietuvos Respublikos policijai ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai (toliau - VSAT). Policija yra civilinė organizacija, kuriai pavesta užtikrinti asmens, visuomenės saugumą ir viešąją tvarką. VSAT taip pat yra civilinė organizacija, tačiau karo atveju ji prisijungia prie ginkluotųjų pajėgų ir yra pavaldi kariuomenės vadui. Jos vaidmuo yra užtikrinti valstybės sienos apsaugą ir tarpvalstybinę kontrolę, o karo atveju - ginti valstybę. Vykdydama kriminalinę žvalgybą, ikiteisminį tyrimą ir valstybinę migracijos procesų kontrolę, VSAT veikia visoje šalies teritorijoje.

165. Policija ir VSAT vykdo savo funkcijas vadovaudamosi Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais, Vyriausybės nutarimais ir Vidaus reikalų ministro įsakymais. Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis policijos veiklą, yra Policijos įstatymas. Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis VSAT veiklą, yra Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas.

166. Policijai vadovauja generalinis komisaras, o VSAT - vadas, abu skiriami 5 metų kadencijai. Šias pareigas jie gali eiti ne ilgiau kaip dvi kadencijas iš eilės. Juos atleidžia Vyriausybė Vidaus reikalų ministro siūlymu. Policijos generalinis komisaras ir VSAT vadas yra tiesiogiai pavaldūs ir atskaitingi Vidaus reikalų ministrui, jei specialiuose įstatymuose nenumatyta kitaip (Vidaus tarnybos statuto 29 straipsnio 1 dalis). Policijos ir VSAT veikla grindžiama politinio neutralumo principu. Policijos ir VSAT pareigūnams negali būti duodami jokie politinio pobūdžio nurodymai. Jie negali būti politinių partijų ar politinių asociacijų nariais ar dalyvauti jų veikloje.

Policija

167. Policijos veikla organizuojama taip:

- Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos padeda Generaliniam komisarui formuoti policijos strategiją ir kontroliuoti jos įgyvendinimą, taip pat organizuoti ir įgyvendinti teritorinių policijos įstaigų valdymą. Policijos departamentui pavaldžios šios įstaigos:
- 10 teritorinių policijos komisariatų, esančių Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Alytaus, Marijampolės, Utenos, Telšių ir Tauragės apskrityse;
- Specializuotos policijos įstaigos: Lietuvos kriminalinės policijos biuras, Lietuvos kelių policijos tarnyba, Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras, Lietuvos

- policijos antiteroristinių operacijų rinktinė „Aras“;
- Lietuvos policijos mokykla.

168. Policijos įstaigų vadovus skiria ir atleidžia Generalinis komisaras.

Darbuotojų skaičius policijoje (2021 m. kovas)

Kategorija	Darbuotojų skaičius	Vyrai	Moterys
Aukšto rango pareigūnai	2 005	1 251	754
Vidutinio rango pareigūnai	3 961	1 992	1 969
Pirmojo rango pareigūnai	1 821	1 380	441
Karjeros valstybės tarnautojai	466	113	353
Darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis	1 210	360	850
Iš viso	9 463	5 096 (53.86%)	4 367 (46.14%)

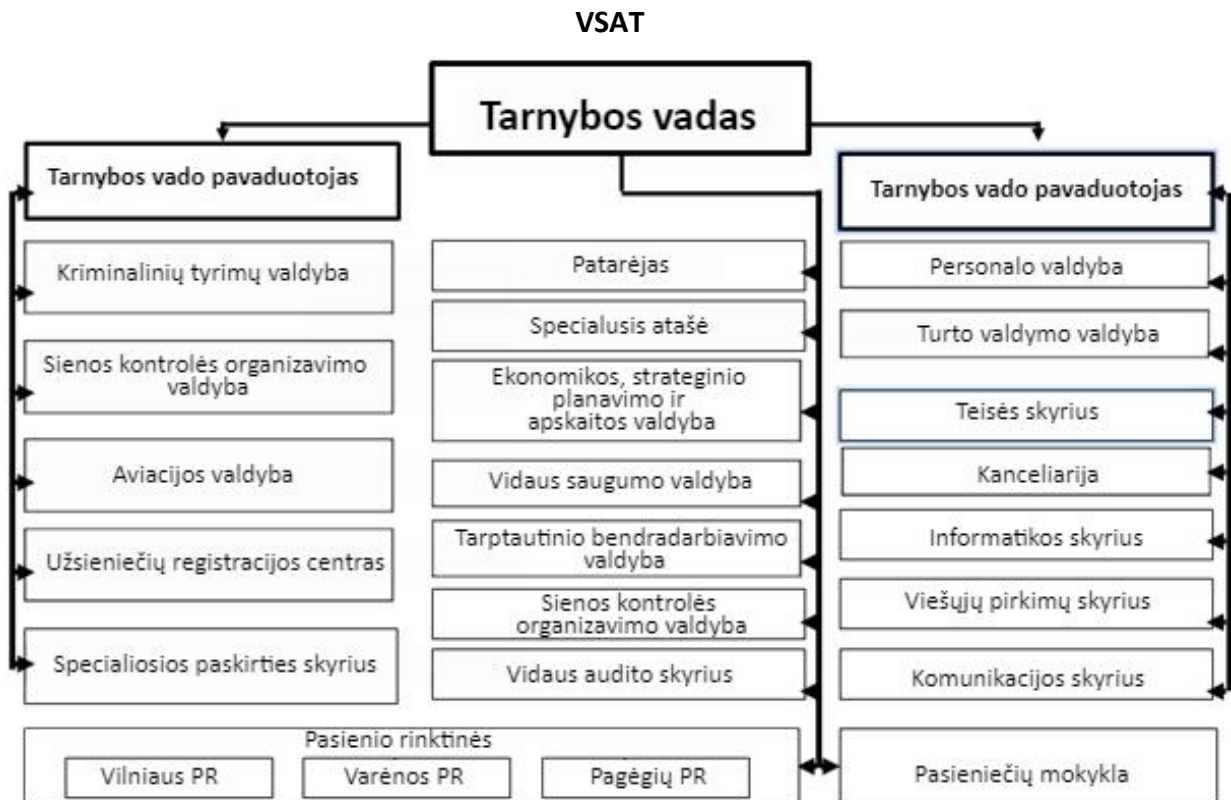
169. Iš viso Lietuvos policijoje dirbo 9 463 darbuotojai (2021 m. kovo mėn.), jų pasiskirstymas pagal rangus ir lytį pateiktas lentelėje. 2021 m. liepos mėn. duomenimis, buvo 1 806 laisvos pareigybės (19 proc.) – 1 553 visų hierarchijos lygių pareigūnų (nuo specialistų iki struktūrinių padalinių ir statutinių įstaigų vadovų), 122 karjeros valstybės tarnautojų ir 131 darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį. GET nerimauja dėl didelio laisvų darbo vietų skaičiaus, todėl reikia nedelsiant imtis veiksmų.

170. Policija finansuojama iš valstybės biudžeto, o biudžeto asignavimus valdo Generalinis komisaras. Bendras policijos biudžetas 2018 m. buvo 227,6 mln. EUR, 2019 m. - 232 mln. EUR, 2020 m. - 241,6 mln. EUR. Kai kurios bendros programos, susijusios su nusikaltimų prevencija, civilių gyventojų gyvybės, sveikatos ir turto apsauga bei viešąja tvarka, finansuojamos iš savivaldybių biudžetų ir rengiamos bei įgyvendinamos policijos institucijų ir savivaldybių susitarimu. Savivaldybių institucijos gali laisvai skirti dalį savo finansinių išteklių kitoms policijos institucijų vykdomoms programoms, skirtoms gyventojų saugumui užtikrinti. Todėl apskrities policijos nuovada iš savivaldybių gavo ir panaudojo šias lėšas įvairioms prevencinėms priemonėms įgyvendinti: 2018 m. - 390 500 EUR; 2019 m. - 373 600 EUR; 2020 m. - 354 700 EUR.

171. Pagal Labdaros ir paramos įstatymą valstybinės institucijos, įskaitant policiją ir VSAT, taip pat gali gauti aukas pinigais ar natūra iš fizinių ir juridinių asmenų. Policijos įstaigos 2018 m. iš fizinio asmens gavo 10 440,74 EUR, 2019 m. - 9 822,27 EUR ir 7 208,54 EUR; Policijos departamentas 2018 m. iš fizinio asmens gavo 8 350 EUR, 2019 m. - 7 850 EUR ir 2020 m. - 7 850 EUR. 2020 m. policija taip pat gavo dovanų natūra iš įvairių juridinių asmenų, daugiausia veido kaukių ir guminių pirštinių. GET buvo informuota, kad šias dovanas priima policijos padalinių vadovai, pasikonsultavę su Imuniteto valdyba. Jos neskelbiamos viešai, bet deklaruojamos Valstybinei mokesčių inspekcijai.

VSAT

172. VSAT struktūras tvirtina VSAT vadas. VSAT struktūra yra tokia:

Darbuotojų skaičius VSAT (2021 m. kovo mėn.)

Kategorija	Darbuotojų skaičius	Vyrai	Moterys
Aukšto rango pareigūnai	250	205	45
Vidutinio rango pareigūnai	696	501	195
Pirmojo rango pareigūnai	1 877	1 264	613
Karjeros valstybės tarnautojai	234	77	157
Darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis	465	233	232
Iš viso	3 522	2 280	1 242

173. Iš viso VSAT buvo 3 522 darbuotojai (2021 m. kovo mėn.), jų pasiskirstymas pagal rangus ir lytį aprašytas pirmiau pateiktoje lentelėje. 2021 m. liepos mėn. 342 etatai (12,9 %) buvo neužimti.

174. VSAT veikla gali būti finansuojama iš valstybės biudžeto ir keleto kitų šaltinių, t. y. Europos Sąjungos, užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų, savivaldybių, fizinių ir juridinių asmenų aukų, vadovaujantis Labdaros ir paramos įstatymu. Valstybės ir ES lėšomis finansuojamas VSAT biudžetas 2018 m. buvo 86,6 mln. EUR, 2019 m. - 90,7 mln. EUR, 2020 m. - 105,6 mln. EUR. 2018-2020 m. VSAT gavo dovanų natūra iš užsienio ir ES agentūrų bei nevyriausybinių organizacijų, taip pat iš nacionalinių įmonių ir nevyriausybinių organizacijų už bendrą 9,614 mln. EUR sumą. Apie kai kurias iš šių aukų buvo paskelbta žiniasklaidoje ir VSAT interneto svetainėje, tačiau apie paramą specialiomis valstybės sienos apsaugos priemonėmis nebuvo skelbiama.

175. GET supranta, kad privačios aukos yra laukiami papildomi policijos ir VSAT ištekliai biudžeto stygiaus sąlygomis, tačiau korupcijos prevencijos požiūriu jos kelia daug klausimų. Donorai yra ne tik viešieji subjektai, pavyzdžiui, užsienio valstybės ar tarptautinės organizacijos, bet ir nacionalinės privačios bendrovės. Kadangi šios dovanos akivaizdžiai priimamos vietos policijos lygmeniu, tai neišvengiamai kelia įtarimų arba leidžia manyti, kad įvyko *quid pro quo*. Gali būti tikimasi, kad dovaną priėmęs vadovas mainais užmerks akis į tam tikrą veiklą arba panaudos policijos išteklius privačioms patalpoms apsaugoti. Taip pat gali būti sunku atskirti aukas nuo dovanų, kurios iš esmės yra draudžiamos. GET yra labai susirūpinusi dėl to, kad policija ir VSAT apskritai gauna aukas ir rėmėjų paramą. Leidimas skirti tokį finansavimą yra labai rizikingas ir prieštaringas policijos ir VSAT nepriklausomumo bei neutralumo išlaikymo požiūriu. GET tvirtai laikosi nuomonės, kad jei tam tikra forma bus priimamos privačios aukos, jos turi būti griežtai reguliuojamos, kontroliuojamos ir skaidrios, kad būtų užtikrintos tinkamos nepriklausomumo nuo interesų konfliktų ir galimos korupcijos apsaugos priemonės. Tokių aukų naudojimas neturi kelti abejonių dėl policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybų veiklos objektyvumo.

176. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, **GRECO rekomenduoja (i) atlikti išsamią privačių aukų ir paramos policijai ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai teisinės bazės ir praktikos analizę ir, atsižvelgiant į jos išvadas, priimti taisykles, kuriomis būtų atsisakyta privačių aukų ir (arba) paramos policijai ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai arba bent jau apribota su tuo susijusi korupcijos ir interesų konfliktų rizika; ir (ii) reguliariai skelbti informaciją apie gautas aukas ir paramą (taip pat ir internetu), nurodant kiekvienos aukos pobūdį ir vertę bei aukotojo tapatybę.**

Galimybė gauti informaciją

177. Policijai ir VSAT taikomi pagrindiniai teisės aktai, garantuojantys teisę gauti valdžios institucijų turimą informaciją, t. y. Konstitucijos 25 straipsnis ir Konstitucinio Teismo praktika, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas ir Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas.

178. Informacija apie policijos veiklą skelbiama Lietuvos policijos interneto svetainėje ir žiniasklaidoje. Prieigos prie viešos, bet policijos interneto svetainėje nepateiktos informacijos, galima prašyti policijos informacijos telefonu, elektroniniu paštu arba paštu. Atsakymas turi būti pateiktas per 20 darbo dienų nuo prašymo gavimo dienos; šio termino Lietuvos institucijos praktiškai laikosi (Prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmenų aptarnavimo viešojo administravimo subjektuose taisyklės, patvirtintos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 875).

179. Svarbiausią informaciją apie savo veiklą VSAT skelbia savo interneto svetainėje. Šioje svetainėje galima rasti informaciją asmenims, vykstantiems per valstybės sieną, informaciją apie VSAT struktūrą ir kontaktus, teisės aktų (projektus), informaciją apie biudžetą (biudžeto vykdymo ataskaitas ir tarpinius finansinių ataskaitų rinkinius) ir kitą informaciją. Kaip ir policijos atveju, informacija, kuri yra vieša, bet kurios nėra interneto svetainėje, turi būti pateikta per 20 darbo dienų nuo prašymo gavimo dienos.

Visuomenės pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis

180. Vidaus reikalų ministerija kasmet atlieka tyrimą „Visuomenės nuomonė apie policiją ir

viešojo saugumo situacijos vertinimas“. 2011 - 2020 m. tyrimų duomenis galima rasti Lietuvos policijos interneto svetainėje. Per keturiolika metų pasitikėjimas policija išaugo 27 proc. ir 2018 - 2019 m. siekė 75 proc. 2020 m. pasitikėjimas šiek tiek sumažėjo - pasitikėjimo rodiklis siekė 73 proc. Valdžios institucijos taip pat nurodo, kad per pastaruosius dešimt metų labai išaugo piliečių, teigiamai vertinančių policijos reagavimą į pranešimus, dalis, o žmonių, manančių, kad pareigūnai ima kyšius, gerokai sumažėjo.

181. Tačiau 2019 m. Eurobarometro apklausa dėl korupcijos rodo, kad tik 31 proc. apklaustųjų kreiptųsi į policiją norėdami pasiskųsti dėl korupcijos atvejo (ES vidurkis - 58 proc.), o 45 proc. mano, kad kyšininkavimas ir piktnaudžiavimas įgaliojimais policijoje yra plačiai paplitę (ES vidurkis - 26 proc.).

182. Kasmet atliekama visuomenės apklausa rodo, kad pastaruoju metu pasitikėjimas VSAT nuosekliai augo: nuo 53 proc. respondentų (2013 m.) iki 70 proc. (2019 m.).

Profesinės sąjungos ir profesinės organizacijos

183. Policijos departamento 2020 m. lapkričio 28 d. duomenimis, 14,7 proc. policijos darbuotojų (įskaitant 17,2 proc. pareigūnų) priklausė 21 skirtingai profesinei sąjungai. Daugiausia narių turėjo šios profesinės sąjungos: Vilniaus miesto policijos profesinė sąjunga (317 narių, iš jų 306 pareigūnai), Lietuvos policijos profesinė sąjunga (281 narys, iš jų 275 pareigūnai), Vilniaus apskrities ikiteisminio tyrimo įstaigų profesinė sąjunga (169 nariai, iš jų 162 pareigūnai), Kauno policijos profesinė sąjunga (95 nariai, iš jų 87 pareigūnai) ir Lietuvos teisėsaugos pareigūnų federacija (94 nariai, iš jų 90 pareigūnų).

184. 2021 m. balandžio 1 d. VSAT turimais duomenimis, 24 proc. VSAT darbuotojų priklausė 10 skirtingų profesinių sąjungų. Daugiausia narių turėjo šios profesinės sąjungos: Lietuvos pasienio pareigūnų profesinė sąjunga - 446 narius, Valstybės sienos apsaugos pareigūnų profesinė sąjunga - 194 narius, Vilniaus miesto policijos profesinė sąjunga - 67 narius, Kauno policijos profesinė sąjunga - 51 narį, Lietuvos Respublikos ikiteisminio tyrimo įstaigų profesinė sąjunga - 40 narių, Lietuvos teisėsaugos pareigūnų federacija - 21 narį, Vilniaus apskrities ikiteisminio tyrimo įstaigų profesinė sąjunga - 12 narių, Varėnos grupės profesinė sąjunga - 8 narius, Telšių apskrities Vidaus reikalų ministerijos darbuotojų profesinė sąjunga - 4 narius, Klaipėdos apskrities Vidaus reikalų ministerijos darbuotojų profesinė sąjunga - 1 narį.

185. Policijos ir VSAT vadovai bei jų pavaduotojai (kaip ir kitų statutinių institucijų vadovai) negali būti statutinėje institucijoje veikiančių profesinių sąjungų nariais.

Kovos su korupcija ir atsparumo korupcijai politika

186. Korupcijos prevencijos įstatyme (KPĮ) numatyta nemažai priemonių, kuriomis siekiama sumažinti korupcijos grėsmes viešajame ir privačiajame sektoriuose. Policijos ir VSAT įgyvendinamos priemonės, be kita ko, apima:

- Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas, kurį atlieka policija ir VSAT, vykdydamos vieną iš savo veiklos rūšių per metus (žr. toliau);
- Kovos su korupcija programos policijoje ir VSAT rengiamos trejiems metams, kasmet rengiami ir atnaujinami atitinkami veiksmų planai;
- Teisės aktų (projektų) ir teisės aktų projektų antikorupciniai vertinimai;
- Visuomenės informavimo veikla policijos ir VSAT interneto svetainėse, kuriose pateikiama naujausia informacija apie jų veiklą ir korupcijos prevencijos priemones;
- Policijos ir VSAT darbuotojų nustatytų korupcijos atvejų, susijusių su policijos ir VSAT darbuotojais, skelbimas kartu su informacija apie bylos duomenis ir taikytas sankcijas policijos ir VSAT darbuotojams.

187. Vidaus reikalų ministerijos ir jai pavaldžių įstaigų kovos su korupcija programa (toliau - Programa) tvirtinama Vidaus reikalų ministro įsakymu trejiems metams. Į kiekvieną programą įtraukiamas ankstesnės programos įgyvendinimo įvertinimas. Naujausia programa apima 2018 - 2021 m. laikotarpį. Ji skelbiama Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje. Pagal šiais metais įsigaliojusį Strateginio valdymo įstatymą nebėra prievolės rengti institucines kovos su korupcija programas. Vietoj to, naujajame KPĮ, kurio įsigaliojimo data yra 2022 m. sausio 1 d., numatyta rengti naujas kovos su korupcija priemones, kaip paaškinta skyriuje apie aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančius asmenis. Atsakingi subjektai turės parengti kovos su korupcija veiksmų planus. Policijos departamentas parengs 2022 m. kovos su korupcija veiksmų planą pagal naująją teisinę sistemą.

188. Jau pagal dabartinę teisinę sistemą kasmet atnaujinamas Programos įgyvendinimo veiksmų planas. Jos įgyvendinimo analizė atliekama kas šešis mėnesius, o metinė analizė skelbiama Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje¹². Analizės ir STT atliktos korupcijos rizikos analizės (žr. toliau) rezultatai naudojami planui atnaujinti, įtraukiant naujas priemones, susijusias su nustatytais korupcijos rizikos veiksniais. Veiksmų plano įgyvendinimą policijoje prižiūri Policijos departamento Imuniteto valdyba.

189. VSAT kovos su korupcija programa ir jos 2020 - 2022 m. veiksmų planas buvo patvirtinti VSAT vado 2020 m. sausio 17 d. įsakymu Nr. 4-26. Dauguma VSAT struktūrinių padalinių yra įtraukti į priemonių įgyvendinimą. Kovos su korupcija programos veiksmų plano įgyvendinimą kontroliuoja VSAT Imuniteto valdyba, kuri kas pusmetį teikia VSAT vadui ataskaitas apie veiksmų plano įgyvendinimą.

¹²2019 m. analizė:

https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Korupcijos_prevencija/BENDRA%20ataskaita_2019.pdf

2020 m. analizė:

https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Korupcijos_prevencija/BENDRA%20ataskaita_2020%20metai_Internetui.pdf

190. Prevencinių priemonių, įtrauktų į kovos su korupcija veiksmų planus ir įgyvendinamų policijoje bei VSAT, pavyzdžiai yra šie: viešųjų pirkimų procedūrų kontrolė, VPIDVTĮ įgyvendinimo kontrolė, duomenų bazių teisėto naudojimo tikrinimas, mokymai, tarnybiniuose automobiliuose įrengtų vaizdo kamerų stebėjimas ir kt. Kalbant apie VSAT, peržiūrimi pasienio kontrolės punktuose ir tarnybiniuose automobiliuose įrengtų vaizdo stebėjimo sistemų įrašai ir stebimos darbuotojų socialinės paskyros. Nustačius tarnybos drausmės pažeidimų, inicijuojami tarnybiniai patikrinimai, siekiant įvertinti VSAT darbuotojų veiksmus drausmine tvarka, o nustačius nusikalstamos veikos požymių, pradedami ikiteisminiai tyrimai.

Rizikos valdymo priemonės korupcijos rizikos zonoje

191. Valstybės ir savivaldybių institucijos kiekvienų metų trečiąjį ketvirtį atlieka „korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą“ (toliau - KPTN). Šia analize siekiama nustatyti išorinius, vidinius ir (arba) individualius rizikos veiksnius, turinčius įtakos korupcijos pažeidžiamo subjekto veiklai. Vidaus reikalų ministerija, policija ir VSAT yra vieni iš susijusių subjektų. Policija ir VSAT padaliniai pagal savo kompetenciją nustato rizikos sritis naudodamiesi vidaus kontrolės sistema, įgyvendindami korupcijos prevencijos priemones, remdamiesi kriminalinės žvalgybos duomenimis, vertindami veiklos rodiklius, pavyzdžiui, apklausas ir klausimynus, taip pat analizuodami kitų valdžios institucijų pateiktą informaciją.

192. Policijos departamentas atliko KPTN šiose srityse:

- 2020 m. - policijos įstaigų atliekamos ekspertizės ir objektų tyrimai (mokamos paslaugos);
- 2019 m. - policijos veikloje naudojamų informacinių registų ir duomenų bazių tvarkymas ir juose esančios informacijos naudojimas;
- 2018 m. - policijos tarnybinių transporto priemonių techninė priežiūra ir remontas;
- 2017 m. - policijos įstaigų ikiteisminio sulaikymo centrų, juose dirbančių policijos pareigūnų veiklos organizavimas, atliekamų funkcijų kontrolė ir teisinis reglamentavimas;
- 2016 m. - policijos įstaigų viešosios policijos prevencijos padalinių pareigūnų veiklos kovojant su nelegalia naminės degtinės apyvarta kontrolė ir teisinis reglamentavimas, minėtos policijos veikla;
- 2015 m. - bet kokių formų, susijusių su akcizais apmokestinamų prekių neteisėtu disponavimu, nustatymas, prevencija, tyrimas ir šalinimas policijos institucijų padaliniuose, kurių veikla susijusi su akcizais apmokestinamų prekių neteisėtu disponavimu.

193. VSAT atliko KPTN šiose srityse:

- 2020 m. - VSAT pareigūnų atliekama duomenų bazių naudojimo teisėtumo kontrolė;
- 2019 m. - VSAT pareigūnų atrankos dalyvauti tarptautinėse operacijose procedūrų organizavimas ir atskaitomybė;
- 2018 m. - tarnybinių transporto priemonių techninė priežiūra ir remontas;
- 2017 m. - priėmimo į Pasieniečių mokyklą organizavimas ir vykdymas 2017 m.;
- 2016 m. - VSAT išduoti leidimai ir jų kontrolė;
- 2015 m. - viešieji pirkimai.

194. Atlikus KPTN, parengiamas įvertinimas ir prevencinių priemonių planas, kuris

hierarchiniu keliu pateikiamas Vidaus reikalų ministerijai ir STT. Numatytos priemonės įtraukiamos į kovos su korupcija veiksmų planus, nurodant konkrečius terminus. Vidaus reikalų ministerijos Korupcijos prevencijos ir vidaus tyrimų skyrius stebi šių priemonių įgyvendinimą. Sritis, kurias anksčiau apėmė KPTN, gali būti pakartotinai įvertintos vėliau; rekomenduojama jas iš naujo vertinti kas penkerius metus.

Slaptų operacijų bei kontaktų su informatoriais ir liudytojais valdymas

195. Slaptų operacijų sąlygos vykdomos pagal Kriminalinės žvalgybos įstatymą. Ryšius su liudytojais reglamentuoja Baudžiamojo proceso kodeksas.

Etikos principai ir elgesio taisyklės

196. Pirmasis Lietuvos policijos etikos kodeksas buvo parengtas 2004 m. Nuo to laiko jis buvo reguliariai keičiamas, kad būtų atsižvelgta į naujas sritis, pavyzdžiui, policijos pareigūnų bendravimą su visuomenės nariais. Šiuo metu galiojantis kodeksas yra patvirtintas policijos Generalinio komisaro 2018 m. rugpjūčio 2 d. įsakymu Nr. 5-V-706. Jis skelbiamas policijos interneto svetainėje. Jis privalomas visiems policijos pareigūnams, kitiems valstybės tarnautojams ir darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, tiek tarnybos metu, tiek asmeniniame gyvenime, kai jų veiksmai gali turėti įtakos policijos ar kurio nors iš jos darbuotojų reputacijai.

197. Kodekso 2 skirsnis pavadintas „Policijos darbuotojų procesinė etika“ ir jame pateikiamas bendrųjų elgesio taisyklių, grindžiamų pagarbos žmogui ir valstybei, teisingumo, atsakomybės, lojalumo, nesavanaudiškumo, sąžiningumo, nešališkumo, padorumo, politinio neutralumo, pavyzdingumo, viešumo ir skaidrumo principais, sąrašas. Pagal Kodekso 3 skirsnį, Kodekso taisyklių laikymosi priežiūrą vykdo Policijos departamento etikos komisija, taip pat etikos komisijos, įsteigtos atskirose policijos institucijose, t. y. administracinių padalinių policijos komisariatuose ir specializuotose policijos įstaigose. Iš viso Lietuvos policijoje veikia 16 etikos komisijų.

198. Etikos komisijų veiklą ir kompetenciją nustato etikos komisijų nuostatai, patvirtinti policijos Generalinio komisaro 2018 m. rugpjūčio 3 d. įsakymu Nr. 5-V-707 (nauja 2021 m. birželio 10 d. įsakymo Nr. 5-V-457 redakcija). Jos veikia prie atitinkamos policijos įstaigos vadovo, jas sudaro pirmininkas, pirmininko pavaduotojas, sekretorius ir dar 7-9 nariai, tarp kurių yra įstaigoje veikiančių profesinių sąjungų atstovai, išskyrus Policijos departamento Etikos komisiją, kurios nariais gali būti kitų policijos įstaigų profesinių sąjungų atstovai: Lietuvos policijos veteranų asociacijos nariai, policijos įstaigos darbo tarybos atstovai ir visuomenės atstovai. Komisijų nariais negali būti policijos įstaigų vadovai ir jų pavaduotojai, išskyrus Policijos departamento Etikos komisiją, kurios nariais gali būti kitų policijos įstaigų vadovai ir jų pavaduotojai.

199. Komisijoms pavesta vertinti Etikos kodekso nuostatas, tirti pažeidimus ir teikti rekomendacijas policijos įstaigų vadovybei dėl ištirtų atvejų ar kodekso įgyvendinimo. Komisijos pradeda tyrimą dėl galimo neetiško darbuotojo elgesio institucijos vadovo ar jo atstovo nurodymu. Nors jie negali pradėti tyrimo *ex officio*, jie gali siūlyti vadovybei pradėti tyrimą. Jie taip pat gali siūlyti, kad būtų gauta informacija, papildomi paaiškinimai ir dokumentai, pakviesti ir išklaustyti asmenys. Visa medžiaga perduodama tiriamam darbuotojui, kuris turi teisę būti išklaustas, teikti paaiškinimus raštu ir žodžiu.

200. Komisijos gali pripažinti, kad darbuotojas pažeidė Etikos kodekso nuostatas arba jų nepažeidė. Tai savaime nereiškia, kad tai yra netinkamas elgesys, užtraukiantis drausminę ar baudžiamąją atsakomybę. Procedūra ir jos rezultatai turi turėti auklėjamąją reikšmę atitinkamam darbuotojui. Todėl komisijos gali atskleisti informaciją apie neetišką elgesį policijoje, tačiau neatskleisdamos atitinkamo darbuotojo asmens duomenų. Procedūros rezultatai taip pat saugomi darbuotojo byloje ir gali būti naudojami vertinant jo veiklą ar paaukštinant pareigose. Tačiau jei komisija nustato, kad pažeidimas turi tarnybinio nusižengimo, darbo pareigų pažeidimo ar nusikalstamos veikos požymių, ji užbaigia atvejo tyrimą ir perduoda jį policijos įstaigos vadovui, kuris yra atsakingas už atitinkamo drausminio ar baudžiamojo proceso inicijavimą.

201. VSAT vado 2020 m. liepos 20 d. įsakymu Nr. 4-245 patvirtintas naujas VSAT pareigūnų etikos kodeksas. Jis parengtas atsižvelgiant į elgesio taisykles, kurios pirmą kartą buvo priimtos 2006 m., o vėliau iš dalies pakeistos 2015 m. ir 2018 m., atsižvelgiant į teisės aktų pakeitimus ir ankstesnius netinkamo elgesio atvejus. Jame reglamentuojamas VSAT pareigūnų elgesys tarnybos metu ir už jos ribų. Kodeksas skelbiamas VSAT interneto svetainėje ir su juo supažindinamas kiekvienas darbuotojas per pirminį mokymą. Kodeksas grindžiamas pagarbos žmogui ir valstybei, teisingumo, sąžiningumo, objektyvumo, nesavanaudiškumo, atsakomybės, viešumo reguliavimo, konfidencialumo ir pavyzdingumo principais. Jame yra skyrius apie bendruosius principus, skyrius apie pareigūnų tarpusavio santykius ir skyrius apie reikalavimus vadovaujantiems pareigūnams.

202. Kodekso laikymosi priežiūrą vykdo viena Etikos komisija, kurią sudaro VSAT vado paskirtas pirmininkas ir šeši nariai (Teisės skyriaus vyriausiasis specialistas, Imuniteto valdybos viršininkas, Personalo valdybos Mokymo skyriaus ir Psichologinio skyriaus viršininkai, Lietuvos pasienio pareigūnų profesinės sąjungos atstovas ir Lietuvos teisėsaugos pareigūnų federacijos atstovas). Pirmininkui ir nariams per pastaruosius penkerius metus neturi būti taikytos jokios drausminės nuobaudos ir jie turi būti nepriekaištingos reputacijos, kaip apibrėžta Vidaus tarnybos statuto 9 straipsnyje. Imuniteto valdyba juos iš anksto patikrina, kad įsitikintų, jog taip yra. Kaip ir Policijos etikos komisijos, VSAT etikos komisija tiria galimų etikos pažeidimų atvejus ir siūlo VSAT vadui taikyti sankcijas. Jei etikos pažeidimas gali būti laikomas drausminiu ar baudžiamuoju nusikaltimu, vadas turi pradėti atitinkamą procedūrą. Informacija apie etikos pažeidimus ir sankcijas neskelbiama. Tačiau tai yra saugoma pareigūno byloje ir gali būti svarstoma atliekant tarnybinės veiklos vertinimą arba paaukštinant pareigose.

203. GET palankiai vertina tai, kad policija ir VSAT turi specialius etikos kodeksus, kad šie dokumentai yra vieši ir reguliariai atnaujinami ir kad yra įdiegtas vykdymo užtikrinimo mechanizmas. Tačiau GET pažymi, kad juose išdėstyti principai ir taisyklės yra bendro pobūdžio, ypač tie, kurie susiję su atsparumo korupcijai klausimais. Policijos etikos kodekse yra tik du straipsniai (6.7 ir 7.1), kuriuose kalbama apie būtinybę priimti sprendimus objektyviai ir saugoti savo atsparumą korupcijai. Apie interesų konfliktus, dovanas ar ryšius su trečiosiomis šalimis neužsimenama. VSAT etikos kodeksas yra šiek tiek išsamesnis ir apima taisykles, susijusias su nešališkumu ir interesų konfliktais. Tačiau minėtoms taisyklėms tikrai reikėtų daugiau detalių ir paaiškinimų, pavyzdžiui, nėra konkrečių taisyklių dėl dovanų. Vyresnybė nurodė VPIDVTĮ ir įvairias kitas specialias policijos ir VSAT gaires dėl dovanų ir ryšių su trečiosiomis šalimis. Tačiau, GET nuomone, šias gaires, kurios šiuo metu yra išsibarsčiusios keliuose dokumentuose, geriausia būtų sujungti į vieną dokumentą, kad jos būtų geriau matomos ir lengviau prieinamos. Todėl Policijos ir VSAT etikos kodeksus reikia iš dalies pakeisti ir papildyti praktiniu dokumentu, kuriame būtų aiškiai ir pamokomai išdėstyta, ką šie principai

reiškia taikant juos kasdienėje atitinkamų darbuotojų veikloje. Reikėtų gerokai išplėsti su atsparumu korupcijai susijusias Policijos etikos kodekso nuostatas, kad būtų išsamiau aprašyti esminiai atsparumo korupcijai aspektai (interesų konfliktai, ryšiai su trečiosiomis šalimis, dovanos, papildoma veikla).

204. Todėl **GRECO rekomenduoja (i) pakeisti Lietuvos policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos etikos kodeksus dėl atsparumo korupcijai ir interesų konflikto situacijų (pavyzdžiui, dovanos, ryšiai su trečiosiomis šalimis, papildoma veikla ir pan.) ir (ii) kodeksus papildyti papildomais priedais su gairėmis ir pavyzdžiais.**

205. Kalbant apie etikos kodeksuose numatytą vykdymo užtikrinimo mechanizmą, GET pažymi, kad policijos ir VSAT etikos komisijos turi aiškius įgaliojimus stebėti, kaip įgyvendinami kodeksai, ir ar yra nustatyta atitinkama procedūra. Etikos komisijos savarankiškai sankcijų neskiria, tačiau GET pripažįsta, kad jos gali rekomenduoti vadovybei pradėti drausminę ar baudžiamąją procedūrą. Priešingai nei VSAT, policija turi šešiolika atskirų etikos komisijų ir, remiantis GET surinkta informacija, jų sprendimai nėra nuoseklūs. Tai akivaizdžiai kelia problemų, nes panašus etikos pažeidimo atvejis gali būti vertinamas skirtingai, ypač atsižvelgiant į pernelyg bendrą etikos kodeksų pobūdį, o skirtingos komisijos gali priimti nenuoseklius sprendimus. Todėl **GRECO rekomenduoja sukurti koordinavimo sistemą, kad įvairių Lietuvos policijos etikos komisijų politika ir sprendimai būtų nuoseklesni.**

Konsultacijos, mokymas ir informuotumas

206. Teisėsaugos tarnyboje galima siekti karjeros trimis būdais, kuriems keliami skirtingi reikalavimai ir taikomi skirtingi pradinio mokymo laikotarpiai (daugiau informacijos - skiltyje „Įdarbinimo reikalavimai“). Pirminis profesinis mokymas baigus vidurinio ugdymo pakopą trunka 10 mėnesių, universitetų absolventų pirminis mokymas trunka 9 savaites, o specializuoto profilio specialistų pirminis mokymas yra skirtingos trukmės. Etikos, atsparumo korupcijai ir korupcijos prevencijos temos yra įtrauktos į pagrindinius privalomus dalykus.

207. Tęstinio mokymo veikla trunka vieną arba dvi dienas ir yra neprivaloma dirbantiems pareigūnams. Mokymai organizuojami atsižvelgiant į padalinių ir prioritetinių grupių poreikius, kurie nuolat peržiūrimi. Mokymo turinys orientuotas į praktines problemas, su kuriomis susiduria policijos darbuotojai ir VSAT pareigūnai, vykdydami savo funkcijas, pasitelkiant teorines žinias, konkrečius atvejus ir simuliacijas. GET buvo pateiktos mokymo programos ir pirminio bei tęstinio mokymo temų pavyzdžiai. Pavyzdžiui, pirminio mokymo policijoje metu aptariamos tokios temos kaip „etika ir korupcijos prevencija“ arba „policijos pareigūno teisės, pareigos ir atsakomybė“. Į VSAT nuolatinius mokymus įtraukiamos temos „korupcijos prevencija“ arba „etikos kodeksas - asmens duomenų pažeidimai“. 2021 m. policija pradėjo įgyvendinti „korupcijos prevencijos ir profesinės etikos“ programą nuotoliniu būdu, kad pasiektų daugiau dalyvių. Teisėsaugos pareigūnai taip pat dalyvauja VTEK organizuojamuose mokymuose, pavyzdžiui, apie privačių interesų deklaravimą.

208. Policijos ir VSAT darbuotojai etikos klausimais ir elgesio taisyklėmis gali konsultuotis su Imuniteto ir Vidaus tyrimų padalinių darbuotojais, atitikties užtikrinimo pareigūnais ir savo tiesioginiais vadovais. Tačiau GET pažymi, kad šiuo metu nėra nustatyta tvarka, pagal kurią darbuotojai galėtų gauti konfidencialią konsultaciją atsparumo korupcijai klausimais. Jos nuomone, svarbu, kad būtų paskirti lengvai prieinami ir specialiai apmokyti patikimi asmenys, į kuriuos bet kuris darbuotojas galėtų konfidencialiai kreiptis, norėdamas gauti informacijos

atsparumo korupcijai klausimais. Tai būtų svarbu, pavyzdžiui, kai darbuotojai nori pranešti apie, jų manymu, netinkamą elgesį, pavyzdžiui, susijusį su jų tiesioginiais viršininkais, ir nori gauti patvirtinimą prieš pranešdami apie tai ir siekdami apsaugos. Siekiant išvengti elgesio taisyklių aiškinimo skirtumų tarp skirtingų policijos padalinių, neabejotinai būtų geriau turėti vieną bendrą mechanizmą, kuris būtų kompetentingas visai policijai. Todėl **GRECO rekomenduoja įdiegti centralizuotą mechanizmą, pagal kurį būtų teikiamos konfidencialios konsultacijos etikos ir atsparumo korupcijai klausimais policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnams.**

Įdarbinimas, karjera ir tarnybos sąlygos

Pirminė atranka ir įdarbinimas

209. Priėmimą į policiją ir VSAT reglamentuoja Vidaus tarnybos statutas ir Vidaus reikalų ministro įsakymai. Reikalavimai: Lietuvos pilietybė, amžius, sveikatos būklė ir fizinis pasirengimas, ne žemesnis nei vidurinis išsilavinimas, lojalumas Lietuvos valstybei ir nepriekaištingos reputacijos sąlyga. Atrankos į policiją ir VSAT procesai yra panašūs.

210. Kaip nurodyta pirmiau, yra trys skirtingi patekimo į policijos ir VSAT įvairias kategorijas būdai: 1) asmenys, įgiję vidurinį išsilavinimą ir baigę profesinį mokymą Policijos akademijoje, Pasieniečių mokykloje ar kitoje Vidaus reikalų ministerijos valdomoje mokymo įstaigoje; 2) Universitetinį išsilavinimą įgiję asmenys, baigę įvadinio mokymo kursą; 3) specialaus profilio asmenys (pilotai, informacinių technologijų specialistai, elektromechanikai ir t. t.), baigę įvadinį specialisto mokymo kursą.

211. Į mokymus priimama pasirinktinai, atsižvelgiant į policijos ir VSAT poreikius. Kandidatai į policiją turi pateikti paraišką internetu policijos atrankos svetainėje, o kandidatai į VSAT - savo gyvenamosios vietos pasienio tarnyboms el. paštu, paštu arba internetu. Gavę paraiškas, atsakingi personalo skyrių darbuotojai patikrina, ar laikomasi Vidaus tarnybos statute nustatytų reikalavimų. Atrankos komisijas sudaro atitinkama institucija (policija / VSAT), o atrankos tvarką nustato Vidaus reikalų ministras. Atrankos komisijos sudaromos iš mokymo įstaigos darbuotojų ir policijos / VSAT atstovų. Atrankos komisijos, atsižvelgdamos į kandidatų gebėjimus ir motyvaciją, juos reitinguoja, o aukštesnes pozicijas užėmę kandidatai atrenkami mokytis. Jei kelių atrinktų kandidatų balsai pasiskirsto po lygiai, atrankos komisija priima galutinį pagrįstą sprendimą dėl atrinkto kandidato. Pretenzijų turintys kandidatai turi teisę kreiptis į administracinį teismą pagal Administracinių bylų teisenos įstatymą.

212. Prieš baigiantis pirmųjų dviejų karjeros kryptių mokymo laikotarpiui, surenkami būsimų pareigūnų pageidavimai dėl tarnybos vietos. Tuo pat metu policijos institucijos ir VSAT, atsižvelgdamos į laisvas darbo vietas ir finansines galimybes, nustato kvotas. Jei įstaigoje yra daugiau kandidatų nei darbo vietų, pirmenybė teikiama aukščiausius įvertinimus gavusiems absolventams. Specialistai tiesiogiai atrenkami į konkrečias laisvas darbo vietas prieš pradėdant mokymus. Pareigūnus skiria policijos įstaigos arba VSAT vadovas.

Patikrinimas

213. Prieš priimant į mokymo įstaigą ir prieš atrenkant į pareigas policijoje ar VSAT, kandidatai yra tikrinami, ar jie atitinka nepriekaištingos reputacijos ir lojalumo Lietuvos valstybei reikalavimus (Vidaus tarnybos statuto 9 - 10 straipsniai). Nepriekaištingos reputacijos sąlyga reiškia, kad asmuo nėra teistas už nusikalstamą veiką, atleistas nuo baudžiamosios

atsakomybės, atleistas iš darbo už netinkamą elgesį ar kitą etikos pažeidimą ir nėra uždraustos organizacijos narys.

214. Vėliau visi policijos ir VSAT pareigūnai per visą karjerą yra tikrinami įvairiais atvejais: kada išduodamas arba pratęsiamas leidimas susipažinti su įslaptinta informacija (leidimas susipažinti su „visiškai slapta informacija“ peržiūrimas kas penkerius metus, o leidimas susipažinti su „slapta“ ir „konfidencialia“ informacija - kas dešimt metų); leidimas susipažinti su „riboto naudojimo“ informacija neatnaujinamas, perkeliant į kitą darbą ar paaukštinant pareigose arba kai siūloma apdovanoti ar kitaip paskatinti darbuotojus. Patikrinimą atlieka Imuniteto valdybos, išskyrus atvejus, kai leidimą susipažinti su įslaptinta informacija išduoda Vidaus reikalų ministerija.

215. GET susirūpinimą kelia tai, kad patikrinimo procese nenustatytos konkrečios pareigybės, kurias užimant kyla didesnė korupcijos rizika. Jei darbuotojas nėra paaukštinamas ar perkeliamas ir jei jo leidimo susipažinti su įslaptinta informacija nereikia peržiūrėti, jis nebus reguliariai tikrinamas, nors jo konkrečioms pareigoms gali kilti pavojus. Be to, dabartinis patikrinimo procesas neapima visų galimų atsparumo korupcijai rizikos veiksnių, pavyzdžiui, įgaliojimų koncentracijos, galių pertekliaus, informacijos apie tam tikrą veiklą ar procesus sutelkimo pas vieną asmenį, policijos veiklos, susijusios su ekonomine veikla, tyrimo ar sankcijų skyrimo proceso vilkinimo iki senaties termino ir pan. Todėl **GRECO rekomenduoja reguliariai tikrinti policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos darbuotojų atsparumą korupcijai, atsižvelgiant į korupcijos riziką ir reikiamą saugumo lygį.**

Paaukštinimas tarnyboje

216. Pareigūnai gali būti paaukštinti dėl teigiamo tarnybinės veiklos vertinimo arba per atranką į neužimtas pareigas. Vadovaujantios pareigybės užimamos tik atrankos būdu.

217. Pareigūnų tarnybinę veiklą kasmet vertina jų tiesioginiai vadovai. Taip pat atliekami specialieji vertinimai (žr. toliau). Po „labai gero“ darbo įvertinimo tiesioginis vadovas gali pasiūlyti perkelti pareigūną į aukštesnes pareigas. Šį pasiūlymą ir pareigūno veiklą peržiūri vertinimo komisija (žr. toliau veiklos vertinimo dalį). Galutinį sprendimą priima paskyrimų tarnyba, t. y. policijos įstaigos arba VSAT vadovas.

218. Policijos departamentas organizuoja atrankas į policijos įstaigų vadovų ar jų pavaduotojų pareigas, taip pat į pareigas Policijos departamente. Kandidatai į šias pareigas yra tikrinami plačiau, įtraukiant azartinių lošimų instituciją, STT ir Valstybinę mokesčių inspekciją. Visas kitas atrankas vykdo policijos įstaiga, kurioje yra neužimta pareigybė.

219. Atrankoje į laisvas pareigas gali dalyvauti visi tos pačios ar kitos statutinės įstaigos pareigūnai, atitinkantys bendruosius Vidaus tarnybos statuto reikalavimus ir specialiuosius reikalavimus, nustatytus pareigybės aprašyme. Laisvos darbo vietos skelbiamos atitinkamos centrinės institucijos (policijos arba VSAT) ir Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėse. Atranką vykdo speciali atrankos komisija, kurią sudaro ne mažiau kaip 5 institucijos vadovo paskirti nariai, įskaitant būsimą pareiškėjo tiesioginį vadovą arba jo pavaduotoją ir profesinės sąjungos atstovą. Su kandidatais susiję asmenys (partneriai, artimi giminaičiai ar asmenys, dėl kurių gali kilti abejonių dėl jų nešališkumo) negali būti skiriami atrankos komisijos nariais. Institucijos vadovas taip pat gali nurodyti, kad į atrankos komisiją patarimojo balso teise būtų pakviesti atitinkamos srities ekspertai.

220. Atrankos procedūros metu vertinamas kandidatų profesionalumas, darbo stažas, tinkamumas pareigoms, į kurias pretenduojama, vidaus tarnybos stažas atitinkamose pareigose ir naujoms pareigoms reikalinga kvalifikacija. Procedūra apima pokalbį žodžiu, per kurį kiekvienas atrankos komisijos narys turi užduoti tuos pačius klausimus visiems kandidatams. Atrankos komisijos sprendimu kandidatams taip pat gali būti pavesta atlikti vienodą praktinę užduotį žodžiu arba raštu. Atrankos proceso pabaigoje komisijos nariai motyvuotai įvertina kiekvieno kandidato tinkamumą ir skiria balus. Kandidatas, surinkęs daugiausia balų, yra atrenkamas. Pokalbiai ir diskusijos dėl kandidatų vertinimo įrašomi garso įrašais. Institucijos vadovas negali keisti atrankos komisijos sprendimo.

221. Kandidatai gali susipažinti su įrašu ir turi teisę per vieną mėnesį apskųsti atrankos komisijos sprendimą Tarnybinių ginčų komisijai, kuri yra vidaus organas, kompetentingas spręsti visus individualius tarnybinius ginčus. Ją ne ilgesniam kaip dvejų metų laikotarpiui skiria institucijos vadovas, ją sudaro vienodas institucijos ir darbuotojų atstovų skaičius. Tarnybinių ginčų komisijos sprendimas gali būti skundžiamas administraciniam teismui Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

222. Remiantis GET surinkta informacija, panašus procentas pareigūnų paaukštinami atrankos ir tarnybinės veiklos vertinimo būdu. Pavyzdžiui, policijoje nuo 2020 m. birželio mėn. iki 2021 m. birželio mėn. 3,82 proc. pareigūnų buvo paaukštinti po atrankos, o 3,9 proc. pareigūnų 2020 m. buvo paaukštinti po „labai gero“ metinio tarnybinės veiklos įvertinimo.

Veiklos vertinimas

223. Visų policijos ir VSAT darbuotojų kvalifikacija, tarnybinė veikla ir tinkamumas einamoms ar aukštesnėms pareigoms kasmet vertinama vadovaujantis Vidaus reikalų ministro 2019 m. vasario 12 d. įsakymu Nr. 1V-142 patvirtinta tvarka. Šį vertinimą atlieka tiesioginis darbuotojo vadovas. Atsižvelgdamas į vertinimo rezultatus, vadovas gali siūlyti paaukštinti ar pažeminti darbuotojo pareigas, paskatinti jį arba padidinti ar sumažinti jo atlyginimo koeficientą. Šiuos pasiūlymus tvirtina arba atmeta tiesioginio vadovo vadovas arba institucijos vadovas, išskyrus atvejus, kai tiesioginis vadovas yra institucijos vadovas. Jei tiesioginis vadovas nesutinka su savo vadovo sprendimu, jis vertinimo išvadą pateikia peržiūrėti vertinimo komisijai.

224. Vertinimo komisijas, sudarytas iš ne mažiau kaip penkių narių, dvejimėms metams skiria institucijos vadovas. Kai vertinamas profesinės sąjungos narys, vienas vertinimo komisijos narys turi būti tos profesinės sąjungos narys. Kitais atvejais darbo tarybos atstovas vertinimo komisijos posėdžiuose dalyvauja stebėtojo teisėmis.

225. Darbuotojas, nesutinkantis su vertinimo rezultatais, taip pat gali kreiptis į vertinimo komisiją dėl savo vertinimo peržiūros ir gali dalyvauti vertinimo komisijos posėdyje, kuriame aptariamas jo vertinimas. Vertinimo komisijos vertinimą galima apskųsti Tarnybinių ginčų komisijai ir galiausiai administraciniam teismui.

226. Teritorinių ir specializuotų policijos įstaigų vadovus ir jų pavadootojus, taip pat šiose įstaigose sudarytų vertinimo komisijų narius vertina policijos Generalinio komisaro sudaryta vertinimo komisija. Policijos departamento ir VSAT vadovus bei jų pavadootojus, taip pat centriniu lygmeniu sudarytų vertinimo komisijų narius vertina Vidaus reikalų ministro sudaryta vertinimo komisija.

227. Nėilinis darbuotojo vertinimas taip pat gali būti atliekamas įstaigos vadovo sprendimu, jei kyla abejonių dėl jo gebėjimo atlikti savo funkcijas, jei tiesioginis vadovas siūlo jį skirti į aukštesnes pareigas arba padidinti ar sumažinti jo darbo užmokesčio koeficientą.

228. Be to, gali būti atliekami slapti policijos pareigūnų tarnybinių pareigų atlikimo patikrinimai, kaip vidaus kontrolės priemonė pareigūno ar pareigūnų grupės tarnybos metu (Policijos įstatymo 15 straipsnis). Slaptus patikrinimus atlieka Policijos departamento padalinys įstaigos vadovo prašymu šiais atvejais: 1) įvertinus ankstesnio patikrinimo, stebėsenos arba įstaigos ar padalinio veiklos peržiūros metu nustatytus trūkumus ar riziką; 2) gavus skundų, pranešimų ar kitos informacijos apie galimą policijos pareigūno netinkamą elgesį ar netinkamą užduoties atlikimą; ir 3) kai yra motyvuota priežastis įvertinti policijos pareigūnų lojalumą, užtikrinti policijos veiklos principų laikymąsi ir efektyvų žmogiškųjų bei materialinių išteklių naudojimą. VSAT taiko panašią slaptą procedūrą, pagal kurią tiesioginiai vadovai arba Imuniteto valdybos pareigūnai tikrina darbuotojų darbą.

229. Sukuriama tikrovei artima situacija ir (arba) tikrinamam pareigūnui (arba pareigūnų grupei) pateikiami melagingi duomenys ir (arba) dokumentai. Stebimi jų veiksmai, vertinamas jų teisėtumas, efektyvumas, racionalumas ir suderinamumas su policijos ar VSAT veiklos principais, taip pat pareigūnų ar jų struktūrinių padalinių pasirengimas vykdyti savo funkcijas.

Rotacija

230. Sprendimus dėl rotacijos ir perkėlimo priima įstaigos vadovas, o pareigūnų judėjimas yra įprastas tiek policijoje, tiek VSAT.

231. Rotacija taikoma institucijų vadovams ir jų pavaduotojams, išskyrus centrinės statutines institucijas. Pareigūnų, kuriems taikoma rotacija, kadencija trunka penkerius metus, jei teisės aktai nenustato kitaip. Pareigūnai negali būti perkelti į statutinę instituciją, kurioje jie būtų tiesiogiai pavaldūs savo sutuoktiniui, partneriui, kraujo giminaičiui ar svainystės ryšiais susijusiam giminaičiui.

Tarnybos nutraukimas ir atleidimas iš pareigų

232. Policijos ir VSAT pareigūnai gali būti atleidžiami iš darbo dėl vienos iš priežasčių, numatytų VSATĮ 23 straipsnio 1 dalyje ir Vidaus tarnybos statuto 72 straipsnyje, tarp kurių, be kita ko, yra pensinio amžiaus sulaukimas, sprendimas, priimtas atsižvelgus į vertinimo komisijos siūlymą, savo veiksmais pažemintas tarnybos vardas, įsiteisėjęs teismo nuosprendis, kuriuo pareigūnas pripažįstamas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo, arba kaip drausminė nuobauda. Sprendimus dėl atleidimo iš darbo priima pareigūną įdarbinusios įstaigos vadovas.

Atlyginimai ir išmokos

233. Policijos ir VSAT darbuotojų darbo užmokestį sudaro darbo užmokestis, priedas už laipsnį, priedas už tarnybos stažą, kitos priemokos, darbo užmokestis už darbą poilsio ir švenčių dienomis, nakties metu, viršvalandžius ir budėjimo laiką.

234. Pareigūno, paskirto į aukštesnes pareigas po tarnybinės veiklos vertinimo ar atrankos, darbo užmokestis nustatomas pagal teisės aktuose konkrečioms pareigoms nustatytą pareiginės algos koeficientų intervalą. Priemoka už darbo stažą yra 1 % atlyginimo už kiekvienus metus. Vidutinis darbuotojų mėnesio darbo užmokestis skelbiamas policijos ir VSAT interneto svetainėse¹³. Numatytos papildomos išmokos už didesnę darbo krūvį, viršvalandžius, naktinį darbą, transportą, apgyvendinimą ir maistą. Teisėtas išmokų skyrimas ir gavimas yra kontroliuojamas.

235. Karjeros pradžioje policijos pareigūnai gauna ne mažesnę kaip 700 EUR grynąjį mėnesio atlyginimą. Generalinio komisaro mėnesio atlyginimas yra apie 3 802 EUR neto.

236. VSAT 2021 m. pirmąjį ketvirtį vidutinis mėnesio darbo užmokestis neatskaičius mokesčių buvo toks:

- pareigūnas, baigęs Pasienio apsaugos mokyklą: 1 237 EUR;
- jaunesnysis specialistas: 1 696 EUR;
- specialistas: 2 145 EUR;
- vyriausiasis specialistas: 2 011 EUR;
- padalinio vadovas ir pasienio kontrolės posto vadas: 2 730 EUR;
- valdybos vadovas: 3 390 EUR;
- vado pavaduotojas: 4 682 EUR;

¹³<http://policija.lrv.lt/lt/administracine-informacija/darbo-uzmokestis> ir <http://www.pasienis.lt/index.php?31224742226>

- vadas: 5 573 EUR.

Interesų konfliktai

237. Kaip paaiškinta skyriuje apie aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančius asmenis, interesų konfliktų klausimas sprendžiamas Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatyme (VPIDVTJ). Šis įstatymas taikomas visiems policijos ir VSAT pareigūnams bei karjeros valstybės tarnautojams. Jis taip pat taikomas asmenims, dirbantiems pagal darbo sutartis, atsižvelgiant į jų funkcijų pobūdį, ypač kai jie dalyvauja viešuosiuose pirkimuose. Šiame įstatyme interesų konfliktas apibrėžiamas kaip situacija, kai valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, eidamas savo pareigas ar vykdydamas nurodymus, privalo priimti sprendimą, dalyvauti priimant sprendimus ar vykdyti nurodymus, susijusius su jo privačiais interesais.

238. Per 30 kalendorinių dienų nuo priėmimo į darbą ar paskyrimo į pareigas darbuotojai privalo elektroniniame PINREG registre užpildyti privačių interesų deklaraciją, kurioje turi būti deklaruoti jų ryšiai su juridiniais asmenimis, sandoriai, ryšiai su fiziniais asmenimis, individuali veikla ir kiti duomenys, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas. Darbuotojų, kurie privalo deklaruoti privačius interesus, sąrašą tvirtina institucijos vadovas. Nuo 2020 m. sausio mėn. visos PINREG registre pateiktos deklaracijos yra viešos.

239. Policijos ir VSAT imuniteto pareigūnai prižiūri, ar darbuotojai pateikė privačių interesų deklaracijas, ir prireikus suteikia vadovams galimybę susipažinti su pavaldinių deklaracijų duomenimis. Remdamiesi privačių interesų deklaracijomis, darbuotojų prašymais ar kita informacija, imuniteto pareigūnai rengia rašytines rekomendacijas, skirtas darbuotojams, dėl priemonių, kurių reikia imtis, kad būtų išvengta viešųjų ir privačių interesų konflikto darbe.

240. Kilus galimam interesų konfliktui rengiant, svarstant ar priimant sprendimą, darbuotojas privalo žodžiu informuoti kitus asmenis, dalyvaujančius priimant sprendimą, nedelsdamas arba ne vėliau kaip kitą darbo dieną pranešti savo tiesioginiam vadovui arba įgaliotam asmeniui ir nusišalinti nuo bet kokio dalyvavimo priimant sprendimą. Pasitraukimo tvarka aprašyta policijos Generalinio komisaro ir VSAT vado priimtuose įsakymuose. Be to, per 30 kalendorinių dienų personalo narys turi patikslinti arba papildyti savo privačių interesų deklaraciją.

241. Privačių interesų deklaracijose taip pat pateikiami duomenys apie darbuotojų sutuoktinius ar partnerius. Jei galimas interesų konfliktas kyla dėl jų sutuoktinio ar partnerio interesų, taikoma ta pati informavimo ir atšaukimo procedūra, kaip aprašyta pirmiau.

Uždraudimas ar apribojimas vykdyti tam tikrą veiklą

Nesuderinamumas, papildoma veikla, finansiniai interesai

242. Vidaus tarnybos statuto 24 straipsnyje numatyta nesuderinama veikla, t.y., ribojimas, taikomas policijos ir VSAT pareigūnams. Todėl pareigūnui draudžiama: (1) būti išrinktam ar paskirtam į organą, išskyrus atvejus, kai institucijos vadovas įgalioja; (2) įstaigos vardu sudaryti sandorius su įmonėmis, kurios priklauso jam arba jo artimam giminaičiui, arba kuriose jie yra partneriai; (3) atstovauti Lietuvos užsienio įmonėms, taip pat užsienio institucijoms ar įstaigoms, išskyrus atvejus, kai yra oficialiai komandiruoti į užsienį; (4) vykdyti bet kokią veiklą, dėl kurios kyla interesų konfliktas; (5) eiti daugiau nei vienas pareigas; (6) būti politinių partijų ir organizacijų nariu arba dalyvauti jų veikloje. Panašūs apribojimai taikomi valstybės

tarnautojams pagal Valstybės tarnybos įstatymą ir visiems valstybės pareigūnams pagal VPIDVTĮ (12 straipsnį).

243. Pagal Vidaus tarnybos statuto 23 straipsnį, kuris taikomas pareigūnams, ir Valstybės tarnybos įstatymo 18 straipsnį pareigūnai ir valstybės tarnautojai gali dirbti kitą darbą ir gauti atlyginimą, jeigu tai nesukelia interesų konflikto, neskatina naudoti tarnybą asmeniniams interesams, nekenkia tarnybos reputacijai, netrukdo tinkamai atlikti darbuotojo funkcijų, nėra susijęs su darbu įmonėse ar organizacijose, kurioms darbuotojas vadovauja, kurias jis kontroliuoja ar prižiūri arba dėl kurių jis priima bet kokius kitus sprendimus, ir jei nėra kitų aplinkybių, trukdančių darbuotojui dirbti kitą neatlygintą darbą.

244. Darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis, taip pat gali užsiimti papildoma veikla, tačiau bendras jų darbo laikas negali viršyti 60 valandų per savaitę.

245. Prašymus vykdyti papildomą veiklą nagrinėja įstaigos vadovo paskirta komisija, sudaryta iš 3 - 5 narių. Jei institucijoje veikia viena ar kelios profesinės sąjungos, vienas iš komisijos narių turi būti profesinės sąjungos atstovas. Komisija priima sprendimus posėdyje dalyvaujančių narių balsų dauguma, o jei balsai pasiskirsto po lygiai, lemia pirmininko balsas. Jame institucijos vadovui pateikiama motyvuota rekomendacija leisti ar neleisti vykdyti papildomą veiklą arba panaikinti ar palikti galioti leidimą. Gavęs rekomendaciją, institucijos vadovas priima pagrįstą sprendimą dėl papildomos veiklos vykdymo. Šis sprendimas gali būti skundžiamas administraciniam teismui. Kilus abejonių, ar tam tikros veiklos vykdymas gali sukelti interesų konfliktą VPIDVTĮ prasme, komisija arba subjekto vadovas gali kreiptis į VTEK.

246. Gavę leidimą ir pradėję vykdyti papildomą veiklą, darbuotojai privalo per 30 dienų papildyti privačių interesų deklaraciją, deklaruodami savo kitą darbą ir užimamas pareigas. **Įgaliojimai galioja tol, kol darbuotojas eina tas pačias pareigas.**

247. Statistiniai duomenys rodo, kad palaipsniui mažėja papildomą veiklą vykdančių darbuotojų skaičius:

- 2020 m.: 397 policijos darbuotojai dirbo ne pagal darbo sutartį (4,08 proc.)
- 2019 m.: 483 darbuotojai (5 proc.);
- 2018 m.: 515 darbuotojų (6,2 proc.);
- 2017 m.: 467 darbuotojai (4,5 proc.);
- 2016 m.: 607 darbuotojai (7,3 proc.);
- 2015 m.: 1010 darbuotojų (9,56 proc.).

VSAT darbuotojų papildomos veiklos statistika:

- 2020 m.: 109 darbuotojai užsiėmė papildoma veikla;
- 2019 m.: 137 darbuotojai;
- 2018 m.: 177 darbuotojai;
- 2017 m.: 210 darbuotojų.

248. GET palankiai vertina tai, kad yra nustatytos taisyklės ir aiški procedūra, pagal kurią leidžiama vykdyti papildomą veiklą. Taip pat teigiamai vertintina tai, kad institucijos vadovui svarstyti klausimą padeda komisija, kuri pateikia kolegialią rekomendaciją, net jei ši rekomendacija jam nėra privaloma. Pagrindinės priežastys, dėl kurių atsisakoma išduoti

leidimą, yra interesų konflikto galimybė, neigiamas poveikis, kurį papildoma veikla gali turėti policijos ar sienos apsaugos tarnybos pareigų vykdymui, ir veiklos keliamas pavojus pareigūno ar tarnybos reputacijai. Visos šios priežastys yra tinkamos, tačiau jos gali būti įvairiai aiškinamos.

249. Pasiteiravus, ar egzistuoja draudžiamų ar leidžiamų veiklų sąrašas, kuriuo galėtų vadovautis komisijos ir įstaigos vadovai, teikdami rekomendacijas ir priimdami sprendimus, GET buvo atsakyta, kad teismai nusprendė, jog kiekvienas atvejis turi būti nagrinėjamas individualiai, todėl jokie sąrašo sudaryti negalima. Tačiau GET norėtų atkreipti dėmesį į tai, kad nesant konkretesnių gairių dėl to, kokia konkreti veikla kelia interesų konfliktą arba pavojų pareigūno ar institucijos reputacijai, gali būti, kad panašios situacijos skirtingose institucijose ir (arba) laikui bėgant bus sprendžiamos skirtingai. Ši rizika ypač aktuali policijoje, kur sprendimai dėl leidimo vykdyti papildomą veiklą priimami 16 skirtingų policijos institucijų lygmeniu. Todėl **GRECO rekomenduoja imtis priemonių, kad būtų užtikrintas policijos institucijų politikos ir sprendimų leisti vykdyti papildomą veiklą nuoseklumas.**

Dovanos

250. Pagal VPIDVTĮ (13 straipsnį) valstybės tarnautojai negali priimti ar teikti dovanų ar naudotis svetingumu, jei pagal įstatymą dėl to gali kilti interesų konfliktas. Šis apribojimas netaikomas asmenims, kurie pagal tarptautinį protokolą ar tradicijas gavo dovanų ar naudojosi svetingumu, kurių vertė neviršija 150 EUR. Jei dovanos vertė viršija 150 EUR, ji laikoma valstybės nuosavybe.

251. Pagal VSAT Viešųjų ir privačių interesų derinimo tvarkos aprašą, jei darbuotojas priėmė dovaną ar naudojosi svetingumu, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas, jis privalo nedelsdamas žodžiu informuoti savo vadovą, užpildyti pranešimo formą, kurią ne vėliau kaip kitą darbo dieną elektroniniu paštu turi atsiųsti Imuniteto skyriui, ir atnaujinti privačių interesų deklaraciją. Imuniteto pareigūnai pateikia darbuotojui raštišką rekomendaciją, pagal kurią jis (ji) vienerius metus negalės dalyvauti rengiant, svarstant ar priimant sprendimus arba atlikti kitų tarnybinių pareigų, susijusių su dovanų ar svetingumą suteikusių fiziniu ar juridiniu asmeniu. Policija turi panašias gaires ir šiuo metu planuoja patvirtinti naują dovanų politiką.

252. VSAT etikos kodekse dovanos nėra aiškiai įvardytos, tačiau 6.9 straipsnyje nurodyta, kad darbuotojai privalo vengti elgesio, kuris gali būti suprastas kaip kyšio reikalavimas, ar kitų su tarnybinėmis pareigomis nesusijusių veiksmų, ir apie bet kokį neteisėtą kišimąsi informuoti tiesioginį vadovą. Policijos etikos kodekse neminimos dovanos.

253. GET jau pažymėjo, kad VPIDVTĮ nurodymai dėl dovanų yra gana nekonkretūs, o policijos ir VSAT etikos kodeksuose dovanos konkrečiai neminimos. Kaip buvo pabrėžta aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų atveju, gali kilti problemų, pavyzdžiui, nustatant, kurios dovanos siūlomos asmeninių santykių pagrindu, o kurios susijusios su pareigūno statusu, arba kokioje situacijoje dovanos priėmimas gali sukelti interesų konfliktą. Be to, VPIDVTĮ nenurodomi kvietimai. Todėl būtina pateikti papildomų gairių dovanų ir kitos naudos klausimu, kad teisėsaugos pareigūnams būtų lengviau nustatyti ribą tarp priimtinių ir nepriimtinių dovanų. GET taip pat mano, kad reikėtų įvesti labiau formalizuotas procedūras tais atvejais, kai siūlomos ir (arba) priimamos dovanos, o policija ir VSAT turėtų numatyti dovanų registrus. Todėl **GRECO rekomenduoja nustatyti griežtesnes taisykles ir gaires dėl dovanų ir kitos naudos policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos darbuotojams,**

įskaitant prievolę pranešti apie dovanas ir prireikus jas registruoti.

Netinkamas viešųjų išteklių naudojimas

254. VPIDVTĮ 3 straipsnyje nustatyta pareiga asmenims, dirbantiems valstybės tarnyboje, anksčiau dirbusiems valstybės tarnyboje ar pretenduojantiems į tokį darbą, nenaudoti ir neleisti naudoti valstybės ar savivaldybių valdomą turtą kitai nei profesinei veiklai.

Netinkamas įslaptintos informacijos naudojimas, kontaktai su trečiosiomis šalimis

255. VPIDVTĮ 3 straipsnyje taip pat nustatyta, kad valstybės tarnautojai privalo susilaikyti nuo informacijos, susijusios su jų tarnybinėmis pareigomis ir viešai neprieinamos, naudojimo.

256. Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 21 straipsnyje nustatyta, kad asmenys, dirbantys su konfidencialia informacija, privalo neatskleisti, neprarasti ir neperduoti slaptos informacijos neįgaliotiems asmenims, saugoti konfidencialią informaciją ir nedelsdami pranešti už konfidencialios informacijos apsaugą atsakingam asmeniui apie šios informacijos praradimą, atskleidimą ar apsaugos reikalavimų pažeidimą.

257. Baudžiamojo kodekso 296 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už profesinės paslapties vagystę ar neteisėtą įgijimą, o 297 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už profesinės paslapties atskleidimą.

258. Policijos Generalinio komisaro ir VSAT vado įsakymu patvirtintose vidaus taisyklėse nustatyta, kad darbuotojai privalo oficialiai informuoti savo tiesioginį vadovą apie bet kokį susitikimą, pokalbį telefonu, susirašinėjimą ir bet kokį kitą bendravimą su asmenimis, kurie yra tiesiogiai suinteresuoti policijos ar VSAT turima informacija, taip pat apie bet kokius bandymus daryti įtaką sprendimų priėmimui ir kelti pavojų institucijos ar jos darbuotojų saugumui.

Apribojimai pasibaigus tarnybai

259. Vidaus tarnybos statute nėra jokių konkrečių apribojimų, taikomų policijos ar VSAT pareigūnams po to, kai jie palieka instituciją ir pradeda dirbti privačiame sektoriuje. VPIDVTĮ 4 skyriaus (15 - 18 straipsniai) numato vienerių metų apribojimus įsidarbinti, sudaryti sutartis su institucijomis, atstovauti fiziniams ar juridiniams asmenims pasibaigus įgaliojimams.

260. Vizito vietoje metu GET buvo informuota, kad policijos ir Valstybės sienos apsaugos pareigūnai, išėję į pensiją, dažnai eina dirbti į privačias saugos ar detektyvų bendroves. Nors egzistuoja pareiga pranešti apie būsimus darbo pasiūlymus (VPIDVTĮ 14 straipsnis), nėra jokios išankstinės kontrolės dėl galimos interesų konflikto rizikos, susijusios su buvusiomis pareigūno pareigomis, ir nei policija, nei VSAT neprižiūri, ar praktiškai laikomasi VPIDVTĮ taisyklių, nes nebeturi jokių įgaliojimų savo buvusių pareigūnų atžvilgiu. Veiksmų imamasi tik gavus pranešimą, kad nesilaikyta šių taisyklių.

261. GET mano, kad reikėtų stebėti į pensiją išėjusių pareigūnų darbą po išėjimo į pensiją, pavyzdžiui, sistemingai atliekant vadinamuosius „išėjimo pokalbius“, kad būtų išvengta netinkamo perėjimo į privatųjį sektorių, dėl kurio galėtų kilti interesų konfliktų (darbo vietų siūlymas kaip atlygis, bendravimo kanalų su buvusiais kolegomis naudojimas naujojo darbdavio naudai ir pan.). Tai neatsiejama nuo pareigos laikytis policijos informacijos ir ryšių su trečiosiomis šalimis konfidencialumo (žr. pirmiau). Konkrečiai tam tikroms policijos

funkcijoms būtų tikslinga nustatyti griežtesnes taisykles, taikomas po įdarbinimo (pavyzdžiui, kai tam tikri asmenys, dirbantys finansinės žvalgybos padalinyje, pereitų dirbti į finansų įstaigą atitikties užtikrinimo pareigūnu). Be bendrųjų VPIDVTĮ taisyklių, GET manymu, policija ir VSAT turi parengti specialią politiką, susijusią su darbu pasibaigus valstybės tarnybai. **GRECO rekomenduoja sukurti konkrečius politinius mechanizmus, skirtus interesų konfliktų prevencijai ir valdymui po to, kai pareigūnai palieka policiją ir Valstybės sienos apsaugos tarnybą ir pradeda dirbti privačiame sektoriuje.**

Turto, pajamų, įsipareigojimų ir interesų deklaracija

Deklaravimo reikalavimai

262. Policijoje ir VSAT dirbantys pareigūnai ir valstybės tarnautojai privalo deklaruoti savo turtą, pajamas ir interesus, vadovaudamiesi Turto deklaravimo įstatymu, VPIDVTĮ ir atitinkamais poįstatyminiais aktais. Išsami informacija apie šią sistemą ir deklaruojamus objektus aprašyta skyriuje apie aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančius asmenis ir atitinkamai taikoma policijos ir VSAT darbuotojams.

263. Kaip aprašyta skyriuje apie aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančius asmenis, 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauji reikalavimai asmenims, deklaruojantiems privačius interesus pagal VPIDVTĮ. Privačių interesų deklaracijos turi būti pateikiamos VTEK sukurtame elektroniniame Privačių interesų registre (PINREG), o visos deklaracijos yra viešos.

264. Pajamų deklaracijose pateikti duomenys nėra vieši.

265. Kaip pabrėžta skyriuje apie aukščiausias vykdomosios valdžios funkcijas atliekančius asmenis, GET pažymi, kad naujajame VPIDVTĮ daug dėmesio skiriama galimo interesų konflikto sąvokai, dėl kurios reikia deklaruoti tam tikrą informaciją, kuri anksčiau turėjo būti deklaruojama visais atvejais. Tai turi nustatyti pats deklarantas. Atsižvelgiant į tai, labai svarbu, kad atitinkami asmenys gerai suprastų interesų konflikto sąvoką ir galimus atvejus. Tai dar kartą pabrėžia, kad svarbu tinkamai iliustruoti elgesio taisykles ir informavimo bei konsultavimo veiklą. Šiuo atžvilgiu GET atkreipia dėmesį į 204 straipsnyje pateiktą rekomendaciją.

Peržiūros mechanizmai

266. Prižiūrėti, kaip laikomasi privačių interesų deklaravimo taisyklių, turi VTEK ir atitinkamos institucijos vadovas. Policijos ir VSAT atveju privačių interesų deklaracijų pateikimą ir duomenų tikslumą pirmiausia tikrina imuniteto pareigūnai.

Priežiūra ir įgyvendinimas

Vidaus priežiūra

267. Už policijos ir VSAT darbuotojų vidaus priežiūrą pirmiausia atsako atitinkamo darbuotojo tiesioginis vadovas. Vidaus kontrolės procedūros aprašytos policijos Generalinio komisaro ir VSAT vado vidaus įsakymuose. Vidaus kontrolė yra susijusi su rizikos valdymo procesu, kasmet sudaromi vidaus kontrolės priemonių įgyvendinimo planai, kuriais siekiama sumažinti arba pašalinti pagrindinius rizikos veiksnius. Nuo 2019 m., skirtingai nei ankstesniais metais, kai policijos įstaigos savo nuožiūra nustatydavo tik rizikingas sritis ir vidaus kontrolės priemones, vidaus kontrolės priemonės didžiausią ir vidutinę riziką keliančiose veiklos srityse turi būti planuojamos ir pavedamos vykdyti tarnybinėje ataskaitoje. Pagal hierarchinę sistemą galiausiai už vidaus kontrolės sistemos veikimą ir nustatytų trūkumų pašalinimą atsako policijos Generalinis komisaras ir VSAT vadas.

268. Pagrindinis Policijos departamento Imuniteto valdybos vaidmuo - tarnybinių nusižengimų ir nusikalstamų veikų prevencija ir tyrimas, policijos pareigūnų apsauga nuo neigiamo poveikio, vidinis švietimas apie kovą su korupcija ir metodinė pagalba.

269. Policijos departamento Imuniteto valdybą sudaro valdybos viršininkas, Korupcijos prevencijos ir analizės skyrius, Korupcijos tyrimo skyrius, Kriminalinės žvalgybos skyrius, Vidaus tyrimų skyrius, Kontrolės skyrius ir Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Klaipėdos ir Šiaulių apskričių skyriai. Imuniteto valdyboje dirba 92 darbuotojai. Imuniteto padalinių pareigūnams, ypač vykdančioms kriminalinę žvalgybą, taikomi papildomi įdarbinimo reikalavimai, palyginti su kitais policijos pareigūnais. Jų kompetencija kovos su korupcija srityje nuolat tobulinama.

270. GET buvo informuota, kad nuo 2021 m. spalio 1 d. Imuniteto valdyba ir imuniteto skyriai yra centralizuoti ir tiesiogiai pavaldūs Generaliniam komisarui, kad vietos policijos įstaigų vadovai neturėtų jokios įtakos tyrimams ir priimamiems sprendimams. GET palankiai vertina šį pokytį kaip būdą sustiprinti imuniteto padalinių nepriklausomumą nuo operatyvinių policijos tarnybų ir užtikrinti didesnį jų sprendimų nuoseklumą.

271. VSAT turi Imuniteto valdybą, kurią sudaro 23 darbuotojai. Jos funkcijos panašios į policijos imuniteto padalinių funkcijas ir ji yra atsakinga už korupcijos bei kitų nusižengimų prevenciją ir tyrimą. Kaip ir jų kolegoms policijoje, darbuotojams taikomi papildomi įdarbinimo reikalavimai, jiems kasmet rengiami mokymai korupcijos prevencijos ir korupcinių nusikaltimų tyrimo klausimais. Imuniteto valdyba yra nepriklausoma nuo kitų VSAT padalinių ir atskaitinga VSAT vadui.

Išorės priežiūra

272. Policijos ir VSAT veiklą bendrai prižiūri šios institucijos:

- Generalinės prokuratūros ir apygardų prokuratūrų prokurorai vykdo kriminalinės žvalgybos veiksmų kontrolę;
- Apygardos teismai sankcionuoja kriminalinės žvalgybos tyrimus;
- Vidaus reikalų ministerija: Vidaus reikalų ministerijai teikiamos įvairios ataskaitos apie institucijų veiklą, lėšų panaudojimą ir pan. Korupcijos prevencijos ir vidaus tyrimų skyrius gauna pranešimus iš policijos ir VSAT Imuniteto valdybų;
- Parlamentas: Seimo specialioji komisija įpareigota vykdyti parlamentinę kriminalinės žvalgybos priežiūrą. Ji kasmet organizuoja vizitus į policiją ir VSAT;

- Valstybės kontrolė: 2019 m. viena iš Valstybės kontrolei priskirtų tikrinimo sričių buvo kriminalinei žvalgybai skirtų lėšų naudojimas;
- Seimo kontrolieriai: skundai dėl žmogaus teises ir laisves pažeidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmų.

Skundų sistema

273. Visuomenės skundus dėl policijos darbuotojų galima pateikti nemokamai el. paštu, telefonu, asmeniškai arba internetu. Informacija apie skundų sistemą taip pat pateikiama internete ir žiniasklaidoje.

274. Visuomenės nariai, manantys, kad policijos pareigūnas pažeidė jų teises ar interesus, taip pat gali pateikti skundą Seimo kontrolieriams.

275. Skundai dėl VSAT pareigūno netinkamo elgesio ar korupcijos gali būti pateikiami bet kokia forma, bet koku kanalu - paštu, elektroniniu paštu, karštąja linija, anonimine pašto dėžute arba tiesiogiai imuniteto pareigūnams, anonimiškai arba atskleidžiant kontaktinius duomenis. Visi skundai gali būti teikiami nemokamai. Gauti skundai registruojami ir perduodami VSAT vadui arba jo pavaduotojui, kuris nusprendžia, kam bus pavesta patikrinti informaciją. Jei skundas susijęs su pareigūnų padarytais etikos pažeidimais, juos nagrinėja kompetentingas VSAT Teisės skyrius ir atliekamas oficialus patikrinimas. Jei skundo pateikėjas paliko savo kontaktinius duomenis, jis informuojamas apie skundo nagrinėjimo rezultatus ir galimas sankcijas pažeidėjams. Sprendimai gali būti skundžiami Administracinių ginčų komisijai arba administraciniam teismui.

276. VSAT interneto svetainėje pateikiama informacija apie galimybę gauti atlygį už pranešimą apie nusikaltimus. Ši informacija taip pat perduodama per žiniasklaidą, siekiant paskatinti asmenis pranešti apie korupciją ir ekonominius nusikaltimus.

Prievolės teikti ataskaitas ir pranešėjų apsauga

Prievolės teikti ataskaitas

277. KPĮ 101 straipsnis įpareigoja visus valstybės tarnautojus ir jiems prilygintus asmenis pranešti STT, prokuratūrai ar kitai ikiteisminio tyrimo įstaigai apie jiems žinomą korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką. Panaši pareiga numatyta naujojo KPĮ 9 straipsnyje. Policijos ir VSAT etikos kodeksuose taip pat numatyta policijos ir VSAT darbuotojų pareiga pranešti savo tiesioginiam vadovui apie bet kokį kitų darbuotojų netinkamą elgesį ar etikos pažeidimą.

278. Nepranešimas gali užtraukti drausminę, administracinę arba baudžiamąją atsakomybę, priklausomai nuo nepranešimo pobūdžio. Tokių pranešimų statistika nevedama, tačiau GET buvo pasakyta, kad jie gaunami labai retai.

Pranešėjų apsauga

279. 2017 m. lapkričio 28 d. priimtas ir 2018 m. gruodžio 20 d. iš dalies pakeistas Pranešėjų apsaugos įstatymas taikomas visoms viešojo ir privataus sektoriaus institucijoms. Pranešimai apie įtariamus pažeidimus gali būti teikiami vidaus kanalu, prokuratūrai, kuri yra kompetentingas išorinis pranešimo kanalas, arba viešai. Įtariamai pažeidimai turi atitikti viešąjį interesą ir būti susiję su vienu iš šių motyvų: 1) pavojus visuomenės saugumui ir sveikatai,

asmens gyvybei ar sveikatai; 2) pavojus aplinkai; 3) trukdymas ar neteisėtas poveikis teisėsaugos pareigūnų ar teismų atliekamiems tyrimams; 4) neteisėtos veiklos finansavimas; 5) neteisėtas ar neskaidrus valstybės lėšų ar turto naudojimas; 6) neteisėtai įgytas turtas; 7) padaryto pažeidimo pasekmių nuslėpimas, trukdymas nustatyti pasekmių mastą; 8) kiti pažeidimai.

280. Kiekvienas asmuo ar subjektas, gaunantis informaciją apie įtariamą pažeidimą, privalo užtikrinti pranešėjo anonimiškumą. Draudžiama prieš pranešėją taikyti neigiamas priemones, pavyzdžiui, atleidimą iš darbo, perkėlimą, priekabiavimą, diskriminaciją, karjeros galimybių apribojimą ir pan. Draudžiama taikyti neigiamas priemones pranešėjų šeimos nariams. Generalinės prokuratūros Vidaus tyrimų skyrius yra kompetentingas suteikti pranešėjo statusą, koordinuoti pranešėjų apsaugą ir teikti jiems pagalbą.

281. Pagal įstatymą visos valstybės institucijos, įskaitant policiją ir VSAT (taip pat savivaldybės ir privataus sektoriaus įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 50 darbuotojų), iki 2018 m. pabaigos turėjo sukurti vidinius informacijos teikimo kanalus¹⁴. VSAT vidaus kanalą valdo Imuniteto valdyba, o bet koku būdu gauta informacija registruojama specialiaame VSAT dokumentų valdymo sistemos registre. Imuniteto valdybos vadovas įvertina, ar laikomasi teisės aktuose nustatytų reikalavimų, priima sprendimą dėl tolesnio tyrimo ir perduoda informaciją Generalinei prokuratūrai, kad ši priimtų sprendimą dėl pranešėjo statuso suteikimo. Panašią tvarką taiko ir policija, o vidaus kanalus valdo Imuniteto valdybos Kontrolės skyriaus viršininkas ir Imuniteto valdybos Kontrolės skyriaus viršininko pavaduotojas.

282. GET buvo informuota, kad 2019 - 2020 m. policija vidaus pranešimų kanalu gavo tik tris pranešimus. Juose buvo duomenų apie galimą darbuotojų netinkamą elgesį, etikos ar drausmės pažeidimus. Vidiniu informacijos kanalu gauta informacija automatiškai perduodama jį administruojančiam policijos pareigūnui, kuris informaciją užregistruoja specialiaame policijos dokumentų valdymo sistemos registre, įvertina gautos informacijos atitiktį teisės aktuose nustatytiems reikalavimams ir priima sprendimą dėl tolesnio tyrimo. Informacija taip pat perduodama Generalinei prokuratūrai, kad ši priimtų sprendimą dėl pranešėjo statuso suteikimo.

283. VSAT pranešė, kad iki šiol negavo nė vieno pranešimo pagal Pranešėjų apsaugos įstatymą, tačiau keletas pranešimų (2017 m. - 7 pranešimai, 2018 m. - 10, 2019 m. - 9, o 2020 m. - nė vieno, nes pašto dėžutė nukentėjo nuo kibernetinės atakos) buvo gauti į VSAT anoniminę elektroninę pašto dėžutę, kuri veikia jau daugiau kaip 10 metų. Pranešimai perduodami VSAT vado pavaduotojui, kuris priima sprendimą dėl galimo tolesnio tyrimo.

284. GET palankiai vertina Pranešėjų apsaugos įstatymą kaip platų ir išsamų dokumentą. Tačiau jis įsigaliojo tik neseniai ir, kaip nurodė keli pašnekovai, teisėsaugos institucijose jis dar turi įsitvirtinti - tai rodo labai mažas vidaus kanalais gautų pranešimų skaičius. Atsižvelgdama į tai, GET mano, kad labai svarbu, jog policijos ir VSAT darbuotojai būtų plačiai supažindinti su pranešimų teikimo mechanizmais, žinotų, kaip jais naudotis, pasitikėtų jais ir būtų skatinami teikti pranešimus. Tai taip pat turėtų pridėtinę vertę kaip prevencinė priemonė, skirta užkirsti kelią nusižengimams ir palaikyti sveiką darbo kultūrą bei veiksmingą ir efektyvią organizaciją. Tai taip pat padėtų nutraukti „tylos kultūrą“, kuri, pasak kai kurių GET vietoje sutiktų

¹⁴Policijos vidaus kanalas: <https://policija.lrv.lt/lt/korupcijos-prevencija/praneseju-apsauga>; VSAT vidaus kanalas <http://pasienis.lt/lit/img/7>.

pašnekovų, vis dar egzistuoja, padėtų skatinti atvirumo ir skaidrumo kultūrą ir duoti ženklą, kad kova su korupcija ir kitais nusižengimais vertinama rimtai. Pranešėjų pateikta informacija taip pat turėtų būti analizuojama atsižvelgiant į policijos ir VSAT atliekamą metinę rizikos analizę. Todėl **GRECO rekomenduoja rengti specialius mokymus ir informuotumo didinimo renginius apie pranešėjų informavimą ir jų apsaugą visiems policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos hierarchijos bei pavaldumo lygiams.**

Vykdyimo procedūra ir sankcijos

Drausminės ir kitos administracinės procedūros

285. Policijos ir VSAT darbuotojų drausminę atsakomybę reglamentuoja Vidaus tarnybos statuto 38 - 42 straipsniai ir Vidaus tarnybos sistemos pareigūnų tarnybinių patikrinimų atlikimo, tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Vidaus reikalų ministro 2019 m. vasario 12 d. įsakymu Nr. 1V-142.

286. Pareigūnams, pažeidusiems Statuto nuostatas, taikoma drausminė, administracinė, civilinė arba baudžiamoji atsakomybė, atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį. Už tarnybinius nusižengimus ar veiksmus, kuriais pakenkiama pareigūno vardui, taikoma drausminė atsakomybė, neatsižvelgiant į baudžiamosios ar civilinės atsakomybės taikymą (38 straipsnis). Policijos etikos kodekso pažeidimai patys savaime nėra drausminiai nusižengimai. Tačiau jei jie rodo netinkamą veiklos vykdymą arba darbo pareigų pažeidimą, už juos gali būti taikoma drausminė arba baudžiamoji atsakomybė. Priešingai, VSAT etikos kodekso pažeidimai užtraukia drausminę atsakomybę.

287. Gavęs visuomenės skundą, tarnybinį pranešimą, prokuroro nutarimą iškelti drausmės bylą, informaciją iš žiniasklaidos ar kitą informaciją, rodančią galimą tarnybinį nusižengimą ar pareigūno vardo pažeminimą, pareigūno darbdavys ar jo įgaliotas asmuo privalo pradėti drausminį tyrimą, kurį atlieka atitinkamai policijos centrinio lygio imuniteto padaliniai arba Imuniteto valdyba ir VSAT Teisės skyrius. Tyrimas paprastai turi būti baigtas per 30 dienų, tačiau gali būti pratęstas dar 30 dienų. Pareigūnas, kurio atžvilgiu atliekamas tyrimas, turi teisę gauti advokato pagalbą, susipažinti su visais neįslaptintais duomenimis, susijusiais su įtariamu nusižengimu, raštu pateikti paaiškinimus, prašymus, įrodymus ar kitą informaciją, dalyvauti faktinių duomenų tyrime vietoje, ginčyti tyrėjų nešališkumą ir apskųsti bet kokius jų veiksmus ar neveikimą. Tyrimas baigiamas ataskaita, kurioje siūloma patraukti pareigūną drausminėn atsakomybėn arba jo nebausti.

288. Gavęs pranešimą, įstaigos vadovas ar jo įgaliotas asmuo gali nuspręsti skirti vieną iš šių drausminių nuobaudų: 1) įspėjimas; 2) papeikimas; 3) griežtas papeikimas; 4) perkėlimas į žemesnes pareigas; 5) atleidimas iš darbo. Šis sprendimas per vieną mėnesį gali būti apskųstas policijos Tarnybinių ginčų komisijai arba VSAT, arba administraciniam teismui.

289. Jei tyrimo ataskaitoje nustatoma, kad buvo pažeistos VPIDVTĮ nuostatos, informacija perduodama VTEK, kad ji pati atliktų tyrimą ir priimtų sprendimą. Už VPIDVTĮ pažeidimus ir (arba) turto ir (arba) pajamų deklaravimo pažeidimus taikomos administracinės procedūros ir sankcijos pagal Administracinių teisės pažeidimų kodeksą. Skundai gali būti teikiami tarnybinių ginčų komisijoms arba administraciniam teismui. Jei tyrimo metu nustatoma nusikalstamos veikos požymių, byla siunčiama prokuratūrai, o jei yra administracinio nusižengimo požymių, ji siunčiama policijos padaliniui, kurio aptarnaujamoje teritorijoje galimas nusižengimas buvo padarytas.

290. GET suprato, kad atlikus drausminį tyrimą ir nustatčius, kad buvo pažeistos VSAT etikos kodekso nuostatos, nuasmeninta informacija apie pažeidimą ir nuobaudą platinama VSAT viduje švietimo tikslais. Tai gera praktika, kurios, GET nuomone, turėtų būti laikomasi ir policijoje.

Baudžiamasis procesas ir imunitetai

291. Policijos ir VSAT darbuotojai neturi neliečiamybės ar kitų procesinių privilegijų. Jiems taikomas įprastas baudžiamasis procesas.

Statistika

Policija

292. Etikos komisijų veikla:

- 2020 m. policijos įstaigų etikos komisijos nagrinėjo bylas dėl 62 pareigūnų, iš jų 18 pareigūnių moterų;
- 2019 m.: policijos įstaigų etikos komisijos išnagrinėjo bylas dėl 28 pareigūnų (iš jų 8 pareigūnių moterų) atveju ir konstatavo, kad 18 iš jų pažeidė etikos normas;
- 2018 m. svarstyti 64 pareigūnai (iš jų 17 pareigūnių moterų), 51 pareigūnas pripažintas kaltu dėl pažeidimų;
- 2017 m.: svarstyti 32 pareigūnai (iš jų 10 pareigūnių moterų), 22 pripažinti kaltais dėl pažeidimų;
- 2016 m.: svarstyti 26 pareigūnai (iš jų 7 pareigūnės moterys), 21 pareigūnas pripažintas kaltu dėl pažeidimų;
- 2015 m.: svarstyta 30 pareigūnų (įskaitant 6 pareigūnes moteris), 17 iš jų pripažinti kaltais dėl pažeidimų.

293. Imuniteto ir tyrimų padalinių gauti pranešimai, pareiškimai ir skundai bei veiksmai, kurių buvo imtasi:

Metai	Gauti pranešimai	Ikiteisminiai tyrimai	Sprendimai nepradėti ikiteisminio tyrimo ¹⁵	Administracinės procedūros	Sprendimai nepradėti administracinės procedūros
2020	2 421	42	247	55	-
2019	2 180	42	290	16	-
2018	1 630	32	261	8	-
2017	951	25	291	8	-
2016	832	43	281	6	-

294. Imuniteto ir tyrimų skyrių atliekami drausminiai tyrimai:

- 2020 m.: 288
- 2019 m.: 364
- 2018 m.: 462
- 2017 m.: 728
- 2016 m.: 613

295. Prevenciniai pokalbiai, vykstantys imuniteto ir vidaus tyrimų padaliniuose:

- 2020 m.: surengta 70 prevencinių pokalbių su darbuotojais, įspėti 37 darbuotojai;
- 2019 m.: surengti 96 prevenciniai pokalbiai, įspėti 49 darbuotojai;
- 2018 m.: surengti 77 prevenciniai pokalbiai, įspėti 43 darbuotojai;
- 2017 m.: surengti 96 prevenciniai pokalbiai, įspėti 65 darbuotojai;
- 2016 m.: surengta 111 prevencinių pokalbių, įspėti 66 policijos darbuotojai;
- 2015 m.: surengtas 71 prevencinis pokalbis, įspėti 48 policijos darbuotojai.

296. Ikiteisminiai tyrimai ir jų rezultatai, atleidimai iš darbo dėl neigiamų priežasčių ir pakartotiniai tyrimai dėl tinkamumo dirbti su įslaptinta informacija:

Metai	Policijos pareigūnai atleisti dėl neigiamų priežasčių	Ikiteisminiai tyrimai, inicijuoti imuniteto ir vidaus tyrimų skyrių	Teismų sprendimai dėl apkaltinamųjų nuosprendžių baudžiamosiose bylose	Teismų sprendimai dėl išteisinamųjų nuosprendžių baudžiamosiose bylose	Pakartotiniai tyrimai dėl tinkamumo dirbti su slapta informacija
2020	19	84	30	2	2
2019	31	82	29	4	3
2018	30	110	41	2	7
2017	43	83	15	0	6
2016	65	82	26	2	11
2015	69	118	7	1	17

297. Kaltinimai pagal imuniteto padalinius:

¹⁵2016 - 2020 m. prokurorai panaikino 35 imuniteto padalinių sprendimus atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

- 2020 m.: 29 policijos pareigūnams ir 4 policijos darbuotojams - 12 teismo nuosprendžių policijos pareigūnams;
- 2019 m.: 37 policijos pareigūnams ir 9 policijos darbuotojams - 5 teismo nuosprendžiai;
- 2018 m.: 25 policijos pareigūnams ir 2 policijos darbuotojams - 9 teismo nuosprendžiai;
- 2017 m.: 35 policijos pareigūnams ir 2 policijos darbuotojams - 1 teismo nuosprendis;
- 2016 m.: 62 policijos pareigūnams ir 2 policijos darbuotojams - 13 teismo nuosprendžių.

298. Viešųjų ir privačių interesų deklaracijų policijoje peržiūra:

- 2020 m.: imuniteto skyrių atitikties užtikrinimo pareigūnai patikrino 2 450 privačių interesų deklaracijų ir nustatė 42 pažeidimus;
- 2019 m.: patikrintos 1 702 deklaracijos ir nustatyti 58 pažeidimai;
- 2018 m. patikrintos 2 587 deklaracijos ir nustatyti 53 pažeidimai;
- 2017 m.: patikrintos 806 deklaracijos ir nustatyta 20 pažeidimų;
- 2016 m.: patikrintos 1 725 deklaracijos ir nustatyti 92 pažeidimai.

VSAT

299. Gauti skundai ir tolesni veiksmai:

- 2020 m.: gauti 78 skundai, iš kurių 19 buvo susiję su įtariama kontrabanda, 46 - su įtariamu netinkamu elgesiu ir 5 - su įtariamomis nusikalstamomis veikomis. 1 atveju buvo pradėtas drausminis tyrimas, o 6 atvejais informacija buvo perduota kitoms teisėsaugos institucijoms. Kitais atvejais pažeidimų nenustatyta;
- 2019 m. gauti 102 skundai, iš kurių 22 buvo susiję su įtariama kontrabanda, 42 - su įtariamu netinkamu elgesiu ir 9 - su įtariama korupcija. 2 atvejais buvo pradėtas drausminis tyrimas, 5 atvejais informacija perduota kriminalinės žvalgybos padaliniais, o 7 atvejais informacija perduota kitoms teisėsaugos institucijoms. Kitais atvejais pažeidimų nenustatyta;
- 2018 m.: gauti 106 skundai, iš kurių 30 buvo susiję su įtariama kontrabanda, 45 - su įtariamu netinkamu elgesiu, 8 - su įtariamu neetišku elgesiu ir 4 - su įtariama korupcija. 11 atvejų buvo pradėtas drausminis tyrimas, 24 atvejais informacija buvo perduota kriminalinės žvalgybos padaliniais, o 19 atvejų informacija buvo perduota kitoms teisėsaugos institucijoms. Kitais atvejais pažeidimų nenustatyta;
- 2017 m.: gauti 109 skundai, iš kurių 14 buvo susiję su įtariama kontrabanda, 50 - su įtariamu netinkamu elgesiu, 6 - su įtariamu neetišku elgesiu ir 2 - su įtariama korupcija. 3 atvejais buvo pradėtas drausminis tyrimas, 2 atvejais - ikiteisminis tyrimas, 1 atveju - administracinė byla, 9 atvejais informacija perduota kriminalinės žvalgybos padaliniais, 6 atvejais - kitoms teisėsaugos institucijoms. Kitais atvejais pažeidimų nenustatyta;
- 2016 m.: gauti 125 skundai, iš kurių 25 buvo susiję su įtariama kontrabanda, 48 - su įtariamu netinkamu elgesiu, 23 - su įtariamu neetišku elgesiu ir 6 - su įtariama korupcija. 6 atvejais buvo pradėtas drausminis tyrimas, 1 atveju pradėtas ikiteisminis tyrimas, 6 atvejais informacija perduota kriminalinės

žvalgybos padaliniams, 6 atvejais informacija perduota kitoms teisėsaugos institucijoms. Kitais atvejais pažeidimų nenustatyta.

300. Drausminiai tyrimai:

- 2020 m.: 114, iš kurių 24 inicijavo Imuniteto valdyba¹⁶
- 2019 m.: 158, iš kurių 24 inicijavo Imuniteto valdyba
- 2018 m.: 145, iš kurių 14 inicijavo Imuniteto valdyba
- 2017 m.: 190, iš kurių 25 inicijavo Imuniteto valdyba
- 2016 m.: 226, iš kurių 25 inicijavo Imuniteto valdyba

301. VSAT pradėti ikiteisminiai tyrimai dėl korupcinių nusikalstamų veikų¹⁷:

- 2020 m.: 10 VSAT pareigūnų atžvilgiu pradėti 7 tyrimai;
- 2019 m.: 10 VSAT pareigūnų atžvilgiu pradėti 6 tyrimai;
- 2018 m.: 1 VSAT pareigūno atžvilgiu pradėtas 1 tyrimas;
- 2017 m.: 5 VSAT pareigūnų atžvilgiu pradėti 4 tyrimai;
- 2016 m.: 10 VSAT pareigūnų atžvilgiu pradėti 7 tyrimai;

302. Viešųjų ir privačių interesų VSAT deklaracijų peržiūra:

- 2020 m.: Imuniteto valdybos atitikties užtikrinimo pareigūnai patikrino 1 064 privačių interesų deklaracijas. Atlikus drausminius tyrimus buvo nustatyta, kad 8 darbuotojai padarė įvairių drausminių nusižengimų ir VPIDVTĮ pažeidimų, jiems buvo paskirtos drausminės nuobaudos;
- 2019 m.: atitikties užtikrinimo pareigūnai patikrino 1 247 privačių interesų deklaracijas. Atlikus drausminius tyrimus, 3 darbuotojams taikytos drausminės nuobaudos;
- 2018 m. atitikties užtikrinimo pareigūnai patikrino 1 093 privačių interesų deklaracijas. Atlikus drausminius tyrimus, 3 darbuotojams taikytos drausminės nuobaudos.

¹⁶ VSAT Imuniteto valdyba tik inicijuoja drausminius tyrimus, kuriuos vėliau atlieka VSAT Teisės departamentas.

¹⁷ 2016 - 2020 m. prokurorai nepanaikino nė vieno sprendimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

VI. REKOMENDACIJOS IR TOLESNI VEIKSMAI

303. Atsižvelgdama į šios ataskaitos išvadas, GRECO teikia Lietuvai šias rekomendacijas:

Kalbant apie centrinės vykdomosios valdžios institucijas (aukščiausios vykdomosios funkcijos)

- i. papildyti Valstybės politikų elgesio kodeksą pavyzdinėmis jo įgyvendinimo gairėmis dėl interesų konfliktų ir kitų su atsparumu korupcijai susijusių klausimų (pavyzdžiui, interesų konfliktų prevencija ir valdymas, ryšiai su lobistais ir kitais trečiaisiais asmenimis, apribojimai pasibaigus tarnybai ir kt.) ir ii. parengti panašius dokumentus ir gaires politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojams ir Respublikos Prezidentui (71 punktą);**
- ii. (i) kad visi aukščiausios vykdomosios valdžios funkcijas atliekantys asmenys, pradėdami eiti pareigas ir vėliau reguliariai būtų sistemingai instruktuojami atsparumo korupcijai klausimais; ii) kad Vyriausybės ir (arba) ministerijų lygmeniu ir Prezidento kanceliarijoje būtų teikiamos konfidencialios konsultacijos etikos klausimais (77 punktą);**
- iii. kad būtų imtasi papildomų priemonių, užtikrinančių, kad būtų numatyta ir praktiškai laikomasi tinkamų viešųjų konsultacijų dėl Vyriausybės teisėkūros iniciatyvų projektų terminų (86 dalis);**
- iv. i) viešai skelbti daugiau informacijos apie ministrų ir politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojų susitikimus (oficialius ir neoficialius) su trečiosiomis šalimis, įskaitant lobistus, ir kad tokiuose įrašuose būtų pakankamai išsamiai nurodyta asmens (-ų), su kuriuo (-iais) (arba kurio (-ių) vardu) įvyko susitikimas (-ai), tapatybė ir konkretus (-ūs) diskusijų objektas (-ai); ii) atlikti nepriklausomą Lobistinės veiklos įstatymo įgyvendinimo vertinimą ir, atsižvelgiant į šio vertinimo rezultatus, atitinkamai pakeisti įstatymą (95 punktą);**
- v. nustatyti griežtesnes taisykles ir atitinkamas praktines gaires dėl dovanų ir kitos naudos aukščiausios vykdomosios valdžios funkcijas atliekantiems asmenims, įskaitant pareigą pranešti apie jas ir informuoti visuomenę (120 dalis);**
- vi. kad aukščiausios vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų, privačių interesų deklaracijos būtų reguliariai tikrinamos iš esmės ir kad Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai būtų skirta pakankamai išteklių šiai užduočiai atlikti (143 dalis);**
- vii. (i) kad būtų patikslintos Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos ir institucijų vadovų, kuriems pavesta užtikrinti, kad aukščiausios vykdomosios valdžios funkcijas atliekantys asmenys laikytųsi Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo nuostatų, funkcijos ir ii) kad aukščiausios vykdomosios valdžios funkcijas atliekančių asmenų galimų įstatymo nuostatų pažeidimų tyrimą atliktų nepriklausoma institucija, laikydama aiškios procedūros (159 punktą);**

- viii. **sugriežtinti sankcijas už Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo pažeidimus, siekiant užtikrinti, kad jos būtų veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios (161 punktas);**

Dėl teisėsaugos institucijų (policijos ir VSAT)

- ix. **i) atlikti išsamią privačių aukų bei paramos policijai ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai teisinės sistemos ir praktikos analizę ir, atsižvelgiant į jos išvadas, priimti taisykles, kuriomis būtų atsisakyta privačių aukų ir (arba) paramos policijai ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai arba bent jau apribota su tuo susijusi korupcijos ir interesų konfliktų rizika; ir (ii) reguliariai skelbti informaciją apie gautas aukas ir paramą (taip pat ir internetu), nurodant kiekvienos aukos pobūdį ir vertę, taip pat aukotojo tapatybę (176 punktas);**
- x. **(i) iš dalies pakeisti Lietuvos policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos etikos kodeksus dėl atsparumo korupcijai ir interesų konfliktų situacijų (pavyzdžiui, dovanų, ryšių su trečiosiomis šalimis, papildomos veiklos ir pan.) ir (ii) prie kodeksų pridėti papildomą priedą su gairėmis ir pavyzdžiais (204 punktas);**
- xi. **sukurti koordinavimo sistemą, kuri užtikrintų didesnę įvairių Lietuvos policijos etikos komisijų politikos ir sprendimų nuoseklumą (205 punktas);**
- xii. **įdiegti centralizuotą mechanizmą, pagal kurį būtų teikiamos konfidencialios konsultacijos etikos ir atsparumo korupcijai klausimais policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnams (208 punktas);**
- xiii. **reguliariai atlikti policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos darbuotojų atsparumo korupcijai patikrinimus, atsižvelgiant į korupcijos rizikos veiksnius ir reikiamą saugumo lygį (215 punktas);**
- xiv. **imtis priemonių, kad būtų užtikrintas policijos institucijų politikos ir sprendimų dėl leidimo vykdyti papildomą veiklą nuoseklumas (249 punktas);**
- xv. **nustatyti griežtesnes taisykles ir gaires dėl dovanų ir kitos naudos policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos darbuotojams, įskaitant pareigą pranešti apie dovanas ir prireikus jas registruoti (253 dalis);**
- xvi. **sukurti konkrečius politinius mechanizmus, skirtus interesų konfliktų prevencijai ir valdymui po to, kai pareigūnai palieka policiją ir Valstybės sienos apsaugos tarnybą ir pradeda dirbti privačiame sektoriuje (261 punktas);**
- xvii. **vykdyti specialius mokymus ir informuotumo didinimo veiklą pranešimų apie pažeidimus teikimo ir pranešėjų apsaugos klausimais visuose policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos hierarchijos lygiuose bei pavaldumo grandyse (284 punktas).**

304. Pagal Darbo tvarkos taisyklių 30.2 taisyklę GRECO ragina Lietuvos valdžios institucijas iki 2023 m. birželio 30 d. pateikti ataskaitą apie priemones, kurių imtasi pirmiau minėtoms

rekomendacijoms įgyvendinti. Priemonės GRECO įvertins taikydama specialią atitikties procedūrą.

305. GRECO ragina Lietuvos valdžios institucijas kuo greičiau leisti paskelbti šią ataskaitą ir pateikti visuomenei jos vertimą nacionaline kalba.

Apie GRECO

Valstybių prieš korupciją grupė (GRECO) stebi, kaip 49 valstybės narės laikosi Europos Tarybos kovos su korupcija priemonių. GRECO stebėseną apima vertinimo procedūra, kuri grindžiama konkrečios šalies atsakymais į klausimus, pateiktus klausimyne ir užduodamus apsilankymo vietoje metu, o po atliekamas poveikio vertinimas (atitikties procedūra), kurio metu nagrinėjamos priemonės, kurių imtasi siekiant įgyvendinti šalių vertinimuose pateiktas rekomendacijas. Taikomas dinamiškas abipusio vertinimo ir tarpusavio spaudimo procesas, derinant vertintojų praktikų ir plenariniame posėdyje dalyvaujančių valstybės atstovų patirtį.

GRECO atliko darbą, todėl buvo priimta nemažai ataskaitų, kuriose pateikiama daug faktinės informacijos apie Europos kovos su korupcija politiką ir praktiką. Ataskaitose nurodomi pasiekimai ir trūkumai nacionaliniuose teisės aktuose, taisyklėse, politikos kryptyse ir institucinėse struktūrose, taip pat pateikiamos rekomendacijos, kuriomis siekiama pagerinti valstybių gebėjimus kovoti su korupcija ir skatinti atsparumą korupcijai.

GRECO narėmis lygiomis teisėmis gali būti tiek Europos Tarybos valstybės narės, tiek valstybės, kurios nėra narės. GRECO priimtas vertinimo ir atitikties ataskaitas, taip pat kitą informaciją apie GRECO galima rasti interneto svetainėje: www.coe.int/greco.
